BAPTISTÆ

MANTUANI

CARMELITÆ

ADOLESCENTIA,

SEU

BUCOLICA.

Brevibus *Jod. Badii* commentariis illustrata.

His accesserunt *J. Murmelii* in singulas Eclogas argumentum, cum annotatiunculis ejusdem in loca aliquot obscuriora.

Accessit & Index, non ille vetus & indigestus, sed novus omnino, ac locupletior multò,

Operâ *Barth. Laurentii.*

LONDINI,

Excudebat *J. R.* pro Societate Stationariorum, MDCLXXVI.

BAPTISTA MANTUANUS CARMELITA,

PARIDI CÆRESARIO

S. P. D.

AUdi,ô Pari,ænigma perplexum,quod Oedipus ipſe non ſolveret. Ego quinquagenarius, & jam conſeneſcens,adoleſcentiam meam reperi; & habeo adoleſcentiam ſimul & ſenectam. Sed nè longâ ambage te teneam, nodum hunc diſſolvo. Anno præterito, cùm Florentiâ rediens, Bononiam perveniſſem, intellexi apud quendam literatum virum eſſe quendam libellum meum, quem olim ante religionem, dum in gymnaſio Paduano philoſophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate *adoleſcentiam* vocaveram. Carmen eſt Bucolicum, in octo Eclogas diviſum, quod jamdiu tanquam abortivum putabam abolitum. Ubi id reſcivi, Saturninâ fame repentè ſum percitus, & cogitavi quonam pacto poſſem proli meæ inferre perniciem. Juvantibus ergo amicis, libellum mihi vendicavi, ut perderem, quem ſuſpicabar erratis non poſſe non ſcatere: at ubi intellexi,& alia quædam exemplaria ſupereſſe,viſum eſt præſtare,hoc quod vendicâram emendare,emendatúmque edere,ut ejus editione, cætera,quæ continent multa nimis juvenilia,deleantur. Hoc igitur ſic caſtigatum,duobus aliis Eclogis,quas in religione luci, in

calce ſubjunctis, tibi, ô Pari, juvenis antiquæ nobilitatis, & ſtudiorum, ac omnium bonarum artium amantiſſime, noſtræque urbis decus egregium, libentiſſimè dono; ut, quando tetricis illis philoſophiæ ac theologiæ lucubrationibus, quibus aſſiduè vacas, fatigatus fueris, habeas jucundulam hanc lectiunculam, quâ tanquam ludo quodam blandulo, ſed liberali, laſſum legendo reparetur ingenium. Omnes autem penès quos immatura illa ſunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, ut ſi quid unquam fuit eis dulce meum, confeſtim exurant, nec ullo pacto ſupereſſe permittant. Accipe ergò, Pari ſuaviſſime, libellum & autorem; & ambobus, tanquam rebus tuis, tuo deinceps utaris arbitrio. Vale.

Calend. Septem. Ann. MCCCCXCVIII.

Anno-

Annotatiunculæ aliquot in ſubſequentem librum, ex epiſtola quadam *J. Murmelii*, ad *Paulum Euremundenſem*.

SED ut (inquit) ex ordine à te quæſitis reſpondeam, hæc accipe: in tertia Ecloga, quòd Thracius Hebrus Orphea fleviſſe dicitur, rectè ais, id tibi ex quarto Georgicôn Virgilii non conſtare; cùm ibi non Orphea, ſed ejus uxorem Eurydicen Hebrus fleviſſe dicatur. Adducendum itaque fuit teſtimonium Ovidii ita ſcribentis;

Te mœſtæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi ſilices, tua carmina ſæpe ſecutæ
Fleverunt ſylvæ, poſitis te frondibus arbos
Tonſa comas luxit, lacrymis quoque flumina dicunt
Increviſſe ſuis.

Hîc enim per flumina, Thraciæ fluvii, & cum primis Hebrus (quod ſequentia indicant) ſignificatur.

Venio ad patinam Æſopi, cujus mentio fit in quinta Ecloga. Qualis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis hiſtoriæ, cap. 51. his verbis; Maximè tamen inſignis eſt in hac memoria, Clodii Æſopi tragici hiſtrionis patina, ſexcentis ſeſtertiis taxata: in quâ poſuit aves cantu aliquo, aut humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coëmptas, nullâ aliâ inductus ſuavitate, niſi ut in iis imitationem hominis manderet, nè quæſtus quidem ſuos reveritus, illos opimos & voce meritos: dignus prorſus filio, à quo diximus devoratas margaritas. Non fit tamen (ut verum fatear) facile inter duos judicium turpitudinis, niſi quòd minus eſt, ſummas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas cœnâſſe. Hactenus Plinius. Tertio loco quæſitum eſt ſuper illud ſextæ Eclogæ, Nec nemus Ægeriæ ſonipes, nec vir bonus urbem, cur Ægeriæ nemus, quod ab Aricia non procul abeſt, equi defugiant. Hujus rei cauſam apud Græcos Callimachus (teſte Servio) tradidit, apud noſtros verò Ovidius in 3. Faſtorum inquit;

Vallis Aricinæ ſylvâ præcinctus opacâ
Eſt locus antiquâ religione ſacer,

Hic latet Hippolytus loris distractus equorum,
Unde nemus nullis illud aditur equis.

Et ante Ovidium, Maro in septimo Æneidos;

Unde etiam templo Triviæ, lucíque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quòd littore currum
Et juvenem monstris pavidi effudêre marinis.

Prætered cognoscere cupis quem accipiendum censeam per Nursinum senem *in octava Ecloga, cujus fato juga* inclyta *dicuntur. Senex hic, divus pater Benedictus intelligendus est, qui in Nursia, vel civitate Piceni, vel Provinciæ ortus, monasterium condidit primùm in monte aliquo regionis illius; deinde cum religionis fratribus in Cassenium montem migravit, ibique Apollinis fano in divi Joan. Baptistæ sacellum commutato, virtutibus, miraculísque claruit; & tandem vitâ defunctus, ibíque in sacello prædicto sepultus, juga illa montana immortali nominis sui memoriâ illustravit. Postremò rogas, quonam modo defendatur Latinitas orationis illius in Ecloga nona:* Hæc armenta quibus caput à tellure levatur Altius, & cui sunt longa internodia crurum. *Mirari enim antecedenti pluralis numeri subjectum alterum pluralis numeri, alterum singularis relativum. Scito igitur figuratam esse poetæ locutionem. Teste namque Prisciano, lib. 17. diversi interdum numeri construuntur. Salust. in Catalinario.* Interea servitia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant. *Cujus enim singulari, ad rem retulit*, id est, *cujus res*, viz. *servitiorum. Tibullus*; Vos quoque abesse procul jubeo, discedite ab aris Cui tulit hesternâ gaudia nocte Venus. *Cui subintellige* turbæ, *vel* multitudini. *Ita & hoc, Cui gregi armentorum, vel armento. Hactenus. Murmellius.*

ADELON.

Totum hoc poëma constat dramatico genere. Nam autor nusquam loquitur, nisi pastorali personâ assumptâ, quam, ut inquit Badius, interdum sub Candidi *nomine assumit, &c. Contendit idem Badius, pastorale decorum sermoníque Bucolici tenuitatem hic magis anxiè observatam, quàm in Marone. Qualitas carminis, hexametra Bucolica; stylus gracilis, Bucolicæ congruens; personæ ferè argumenti nomen sortiuntur.*

BAP-

BAPTISTÆ MANTUANI, CARMELITÆ THEOLOGI, ADOLESCENTIA,

In decem Eclogas divisa.

Ad PARID CÆRESARIUM, ECLOGA. I.

De honesto amore, & felici ejus exitu, inscripta FAUSTUS.

JOAN. MURMELII argumentum.

Antiquos repeti vult Fortunatus amores:
Obsequitur Faustus, referens connubia læta.

COLLOCUTORES,

Fortunatus & Faustus.

Fauste, precor, gelida quando pecus omne sub umbra
Ruminat, antiquos paulùm recitemus amores:
Ne, si fortè sopor nos occupet; ulla ferarum,
Quæ modò per segetes tacitè insidiantur adultas,
Sæviat in pecudes. Melior vigilantia somno.

Fauste, precor, &c.] Hæc prima Ecloga *De honesto amore & felici ejus exitu* inscribitur, non sine ratione. Nam licèt nondum religionem professus, hæc veluti ingenii sui præludia composuerat, ad poësim haud dubiè natus autor, tamen quia nè tunc quidem quidquam inhonestum, aut concipere, aut edere voluisset, nunc cùm recognosceret, si offendisset, nimirum rejecisset. Proinde, nè si de amoribus titulum quispiam severus religiosus lectitans aufugeret, inscripsit de amore honesto, quo revera nihil est homine dignius. Hic autem amor honestus describitur, quia affectione matrimoniali initus. Additur autem, *& felici ejus exitu*, ut eos qui amare volent, ad honestum amorem invitet; quippe cujus felix est exitus. Nam de lu-

bricis & inhoneſtis ferè dicitur à compatriota ejus, in conſimili opere,——*Et quiſquis amores Aut metuit dulces, aut experietur amaros.* Perſonæ, ut in præambulis diximus, etiam hîc ab officio & rebus denominantur, Fauſtus, & Fortunatus. Nam utrumque in bonum ſonat, ut *Fortunate ſenex, &c.* Et, *O fortunatos nimiùm bona ſi ſua nôrint, Agricolas!* Et rurſus, *O fortunati, quorum jam mœnia ſurgunt!* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui novit agreſtes.* Fauſtus autem, ſi ad vocem alludere lubet, videtur quaſi fautus, aut favore auctus, aut favore ſtans. Ordo, quem non ubique (quia opus non erit) repetemus, hic eſt: ô *Fauſte, quando*] id eſt, quandoquidem, *omne pecus ruminat*] id eſt, remandit priùs in ventrem immiſſa, *ſub umbra gelidâ*] id eſt, temperie frigidâ. Perſius autem dicit, *Et patulâ pecus omne ſub ulmo eſt*) *precor recitemus amores antiquos*] id eſt, honeſtos, quales erant antiquis. Unde Phavorinus apud Gel. lib 1. cap. 10 ad juvenem nimis antiquè loquentem, *Sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honeſta, bona, ſobria, & modeſta ſit: Vive ergo moribus præteritis, loquere verbis præſentibus.* Antiquum etiam ſolet accipi pro *charo*, quòd amici, & vina, & cætera id genus, ut quæque veterrima, ità chariſſima nobis eſſe ſoleant. Macrob. in 1. Saturn. *Hinc eſt quòd mihi quoque inſtitutione tuâ nihil antiquius æſtimatur, &c.* Veruntamen hîc potiùs accepero pro *honeſtis*, & *antiquis congruentibus.* Id autem epitheton decenter additur, quòd ſine eo Servius velit amores lubricos dici. Nam qui honeſtatis & Religionis eſt, numero unitatis efferri ſolet. Veruntamen amores etiam honeſtos dici teſtatur Cicero in Offic. ſic dicens, *Faciem honeſti vides, quæ ſi oculis cerneretur, mirabiles amores* (*ut ait Plato*) *excitaret ſapientiæ.* Recitemus ergò amores antiquos. Ne ſi fortè

Antiquum.

Sopor.

ſopor] id eſt, profundus ſomnus, *nos occupet*] videlicet oſcitantes, *Ulla*] id eſt, quævis ferarum, quæ inſidiantur modò tacitè per ſegetes *adultas*] id eſt, maturas, *ſæviat in pecudes*] quod docet Maro in Culice. *Vigilantia* ſcilicet eſt *melior ſomno*] Generale Adagium, quo ſententiam confirmat.

Adulta ſeges.

Fauſt.

Fauſt. *Hic locus, hæc eadem ſub qua requieſcimus arbor,*
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arſi,
Ante duos, vel (ni memini malè) quattuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando eſt jucunda relatu,
Hiſtoriam, prima repetens ab origine, pandam:
Hîc ego dum ſequerer primis armenta ſub annis,
Veſte ſolo ſtratâ, ſedi, jacuíque ſupinus,
Cum gemitu & lacrymis mea triſtia fata revolvens:
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægro
Pectore: ſenſus iners, & mens torpore ſepulta,
Ut ſtomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta movent, quem nulla invitat orexis.
Carminis occiderat ſtudium: Non ulla ſonabat
Fiſtula diſparibus calamis; odioſus & arcus,
Funda odioſa, canes odioſi, odioſa volucrum
Præda, nucum calices cultro enucleare moleſtum;
Texere fiſcellam junco, vel vimine piſcem
Fallere, ſcrutari nidos, certare palæſtrâ,
Sortiri digitis, res injucunda, voluptas
Magna priùs, tanti dum mens erat inſcia morbi:
Colligere agreſtes uvas, & fraga peroſus.

Hic locus] Sermo eſt, ut dixi, merè paſtoralis, & ita aptus ac proprius. *Scit quibus ingemui curis*] Teſtimonio rem firmat, & ad tela Cupidinis alludit, qui alterâ manu tela, alterâ geſtat flammas. Unde Maro Mantuanus, *At regina gravi jamdudum ſaucia curâ, Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni* Nam vulnus telo fit: unde *ſaucia curis* dicta. Nam cura ſecundùm Servium dicitur, quòd cor urat. Quocirca hîc bene dicit, *Ingemui*] id eſt, intus & in præcordiis, vel multùm ingemui curis; quia *Res eſt ſolliciti plena timoris amor.* *Quibus ignibus*] Quaſi dicat, flagrantiſſimis aut cæcis: ut ille, *Et cæco carpitur igni.* Ignis autem aliquando *amor* dicitur: ut, *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes.* Aliquando *amatus*: ut, *At mihi ſeſe offert ultro meus ignis Amyntas. Vel, ni memini malè*] quod factum non cenſet, quia *meminerunt omnia amantes.* *Quando*] id eſt, quandoquidem.

Cura.

Ingemere.

Ignis.

Quando.

Jucunda

Jucunda relatu] id est, dum refertur, & recensetur, vel u[t] referatur. Est autem posterius supinum, quod eo modo fi[t] cum omnibus adjectivis construi docet Valla *Primum repetens ab origine*] Maronianum est. *sub primis annis*] vari[e] quia primus furor amorum gravissimus est, cùm inexperta exerceat pectora. *Veste solo*] id est, per terram, *pal[l]* *Stratus.* *Stratâ*] id est, extensâ. Dicitur etiam solum sterni floribus. *Sedi*] id est, resedi defessus. *Dum sequerer*] id est, que sequi deberem. *Facuique supinus*] quod amantis est. *Sen-* *Incrs.* *sus iners*] id est sine arte & industriâ. *Mens torpore se-* *pulta*] id est, hebetata torpore ex languore orto. *Ut sto-* *machus languentis erat Quem*] scilicet stomachum, *Nulla* *Orexis.* *invitat orexis*] id est, nullus appetitus, aut nullus vomitus, sive ructatio. *Orexis* enim Græcum est, & idem est quod *appetitus*. Ex vomitu autem appetitus nascitur: unde etiam apud Plinium in Epistola pro *vomitu* accipitur. Errant autem qui Latinè *oris exitum* interpretantur. Nam *os oris* primam producit; hoc autem corripitur, ut hic, & à Juvenal. Stat. 6. *Rabidam facturus orexim*: & Stat. 11. *Hinc surgit orexis, Hinc stomacho bilis. Carminis occiderat studium.*] Commemorat ferè quæ pastorem oblectare solent, & primùm fistulam: de qua Æneid. 3. de Polyphemo loquens, ait Maro, *Solaménque mali de collo fistula pendet. Disparibus calamis*] Emphaticôs quidem dicit: nec etiam artificiosissima, ut est disparibus calamis compacta; ut in Bucol. Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula*, Et alibi, *Aut unquam tibi fistula cerâ Juncta fuit?* Nam ut alibi dicit, *Pan primus calamos cerâ conjungere plures Instituit. Odiosus & arcus*] Plus est quàm si ejus studium occideret. Id autem pastorale studium est, &, ut illud, *& figere cervos*, etiam de venatu intelligi potest. *Funda odiosa*] quâ se pubes rustica *Calices.* ad futuram militiam exercere solebat. *Nucum calices*] *Enucleare.* id est, testas. *Enucleare*] id est, nucleis evacuare, & nucleos extrahere; sicut exossare. *Texere fiscellam*] id est, sed vas vimineum. Maro in Alexi; *Quin tu aliquid potius* pa *quorum nunc indiget usus, Viminibus mollique paras in-* peri *texere junco.* Et in fine Bucolicorum, *Dum sedet* pi

&

vel u *& gracili fiſcellam texit hibiſco.* Eſt autem diminutivum
modo à fiſcina, de qua Georg. 1. *Nunc facili rubeâ texatur fiſci-*
Primus virgâ. Vel vimine] id eſt, tenui pertica, ſeu virgâ. *Scru-* *Vimen.*
nis] *tari nidos*] Maro; *Parta meæ Veneri ſunt munera; namque*
inex- *notavi Ipſe locum, aëriæ quo congeſsêre palumbes. Certare*
ram, *palæſtrâ*] curſu & luctâ. *Sortiri digitis*] id eſt, micare, *Sortiri*
i flo- qui Italorum eſt ludus. Erigit autem micantium uter- *digitis.*
d eſt, que quot vult digitos, & divinat, quot ſint ambobus e-
Sen- recti; & qui prior nunciat, depoſitum ſortitur. *Agreſtes*
e ſe-uvas, &c.] labruſcas, & fraga humi naſcentia. Virgil.
t ſto- Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga.
Nulla

itus, *Mœrebam, ut paſtu rediens Philomela, cibúmque*
quod *Ore ferens natis, vacuo ſua pignora nido*
e eti- *Cùm ſublata videt, roſtro cadit eſca remiſſo,*
Er- *Cor ſtupet, & contra nidos ſuper arboris altæ*
Nam *Fronde ſedet, plorans infelices hymenæos:*
hic, *Seu veluti amiſſo partu formoſa juvenca,*
t. 11. *Quæ poſtquam latos altis mugitibus agros*
derat *Complevit, reſidens pallenti ſola ſub umbra,*
e ſo- *Gramina non carpit, nec fluminis attrahit undam.*
Poly- *Sed quid circuitu pario tibi tædia longo?*
ſtula *Dum ſequor ambages, & verba & tempora perdo:*
icit: *Summa hæc, vitales auras invitus agebam.*
com- *Quòd ſi fortè volens cognoſcere ſingula, dicas,*
eptem *Fauſte, quis in Syrtes Auſter te impegerat iſtas?*
ſtula *Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)*
cala- *Me mea Galla ſuo ſic circumvenerat ore,*
]Plus *Ut captam pedicis circundat aranea muſcam.*
orale *Namque erat ore rubens, & pleno turgida vultu;*
ena- *Et quamvis oculo penè eſſet inutilis uno,*
ſtica *Cùm tamen illius faciem mirabar, & annos,*
ices] *Dicebam Triviæ formam nihil eſſe Dianæ.*
& nu- *Mœrebam*, &c.] Similitudinem affert, qua res ſit clarior,
d eſt, ſed ruſtico non impertinentem. *Paſtu*] nomen eſt, ut ſit *Paſtus.*
potius paſtu ſeu paſturâ: Nam poſteriora ſupina non ponunt
s in- periti cum verbis de loco, quod tamen imperitorum præ-
ſedet ſipit manus. *Ore ferens*] Virg. de apibus.

& *Ore*

Ore ferunt dulcem natis immitibus eſcam.

Philomela] dicitur luſcinia; ea autem querula fingitur propter amiſſam linguam, ut in Bucol. Virg. dicit ſolet, *Quas illi Philomela dapes.* Legunt autem alii Philomella, non ſimplici l, quia melos primam corripit; ut ſit amatrix dulcis cantûs. Nihil enim artificioſius canit, ut autor eſt Plinius, dicens, *Eſt luſciniis diebus atque noctibus continuis quindecim cantus, denſam ſe frondium germine. Mira profectò res eſt quòd tanta vox in tantulo corpuſculo ſit, tam pertinax ſpiritus, & Muſicæ perfectæ modulatus ſonus. Certant inter ſe: & victi morte quieſcit, priùs vitâ quàm cantu deficiens. Audax diſciplinam attentè & corrigit: propter hæc paria illis, a ſervis pretia erunt. In ore Steſichori poëtæ adhuc infantiis cecinit*, &c. Alii verò Philomena per n legunt. Ro-

Roſtrum. *ſtro remiſſo*] id eſt, non ampliùs eſcam tenente. Negant autem Roſtrum dici niſi ſit incurvum. *Super arboris altæ fronde*] antiquè, ut Maro, *Fronde ſuper viridi, & gemina ſuper arbore ſidunt.* Nam nunc, *ſuper frondem*, di-

Super. cimus. Volunt præterea, *ſuper* dici, ut res contingitur; *Supra.* *ſupra*, ubi diſtantia eſt. *Plorans*] id eſt, con-

Hymenæus. querens. *Hymenæos*] id eſt, nuptias in quibus Hymenæus à Græcis invocari ſolet, ut Thalaſſio à Latinis; quod in Epithalamiis, id eſt, carminibus nuptialibus videre eſt: ut autem docent Donatus & Servius, Hymenæum quidem Liberi & Veneris filium dicunt eſſe, qui primus certas nuptias inſtituerit, ideóque per laudem cantari in virginalibus nuptiis ob hujuſmodi meritum. Alii virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppreſſis latronibus, patriæ reſtituerit. Hinc etiam, inquit Servius; apud Romanos Thalaſſio invocatur. Cùm enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret, nè ei auferretur ab aliis, Thalaſſionis cujuſdam nobilis eſſe ſimulavit, cujus nomine fuit puellæ tuta virginitas. De qua re Liv. lib. 1. decadis primæ eſt autor. Plura tamen, & quædam his diverſa, apud Plutarchum legas: Alii inqui-

Hymen. Donatus, quòd Hymen dicatur membrana quædam, qua eſt munita virginitas, quæ primo diſrumpitur coitu, Hy-

menæum

menæum dictum putant. Alii hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergo sic accipe Hymenæum in nuptiis, quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in Adelph. *Verùm hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum qui cantent.* Hæc ille. Hic autem accipitur pro conjunctione quasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis congrua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Ulla neque amnem Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam. Dum sequor ambages*] id est, dubios & longos verborum circuitus & involucra: ab *ambigo*, quod est, *circumago*. Maro, *Non hîc te carmine ficto, Sive per ambages, aut longa exorsa tenebo. Vitales auras*] Sic Æneid. 1. *Si vescitur aurâ Ætheriâ, nec adhuc crudelibus occubat umbris. Quis auster?*] quivis ventus importunus. Maro, *dare classibus austros.* Est autem meridionalis, tepore corrumpens: unde amoribus quadrat. Maro, *Eheu! quid volui misero mihi? perditus austrum Floribus, & liquidis immisi fontibus apros.* Corrumpentem opsonia, docet Juvenalis. *Et properat, velut urgeat auster. Syrtes*] sunt loca arenosa, habentia vada brevia; in quæ si inciderint naves, evelli nequeunt: de quibus Maro Æneid. 1. *In brevia & Syrtes urget.* Sunt autem in Getulia. Æneid. 6. *Hunc ego Getulis agrem si Syrtibus exul.* Hinc metaphoricôs aut allegoricôs pro inextricabilibus amorum nexibus. Nam qui amant quod obtinere nequeunt, lupum auribus tenent; cùm neque tenere, neque dimittere compotes sint. *Impegerat*] ab impingo, nam pango etiam pegi facit. *Istas*] tuas, & viles. Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad contemptum. Maro, *Aut quid petis istis? Me mea Galla*] in Juvenale etiam tenuis clientis uxor. *Galla mea est*, inquit; *Profer Galla caput, &c. Suo ore*] formositate oris. *Pedicis*] laqueis & vinculis pedum, sicut manicæ sunt manûm vincula, Georgic. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis: Auritosq; sequi lepores, tum figere damas.* Et Æneid. 2. *manicas atq; acta levari Vincla jubet Priamus.* Est etiam manica, manuum & brachiorum regumentum. Idem. *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ. Et pleno turgida vultu*] Ter. *succi plena*, sed id urbanius: Nam

Ambages. *Auster.* *Syrtes.* *Iste.* *Pedica.* *Turgidus.*

Nam turgida, id est, inflata non suo pingui, non nisi rusticis placet; ut *& luſca*] id est, altero oculo capta. Sed dicit *penè*, ut non merè luſcam, ſed pætam, id est, tremulis oculis putes. Nam & Venus pæta dicitur. *Diana Trivia*] id est, tres vias habentis; in cœlo, ubi Luna dicitur; in ſilvis, ubi Diana venatrix; & apud inferos, ubi Proſerpina. Quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc ſuperis, nunc inferis, nunc nobis conſpicitur. Legi poſſet *Dicebam*] id est, judicabam in animo meo, *nihil eſſe*] videlicet ad hanc noſtram.

Luſcus.

Trivia.

Por. *Ludit amor ſenſus, oculos præſtringit, & auſert*
Libertatem animi, & mirâ nos faſcinat arte.
Credo, aliquis dæmon ſubiens præcordia flammam
Concitet, & raptam tollat de cardine mentem;
Nec deus (ut perhibent) amor eſt; ſed amaror, & error.

Ludit amor ſenſus] Interloquitur Fortunatus, nè durior ſit perpetuus tenor unius. *Ludit*] id est eludit. *Oculos præſtringit*] Unde præſtigiæ & præſtigiatores, qui Mercurium principem habent. *Faſcinat*] id est, illigat quaſi faſce, quodam incantamento. Maro; *Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos. Aliquis dæmon*] id est, vafer ſpiritus. *Præcordia*] id est, membranulas cor cingentes, in quibus ſunt affectiones, ſeu paſſiones animorum. *Concitet*] à concito frequentativo, id est, provocet aut commoveat. *De cardine*] de ſtabilitate & firmitudine ſua. *Nec Deus*] Maro; *Nunc ſcio quid ſit Amor, duris in cotibus illum Iſmarus, aut Rhodope aut extremi Garamantes: Nec noſtri generis puerum, nec ſanguinis edunt. Amaror*] id est, amarities, amaritas, ſeu amaritudo: ab amaro dicitur.

Faſcinare.

Præcordia.

Concitare.

Cardo.

Amaror.

Fauſt. *Adde, quòd optatis nec ſpes erat ulla potiri,*
Quamvis illa meo miſerata faveret amori,
Monſtraretque ſuos oculis ac nutibus ignes.
Nam quocunquè iſſet, ſemper comes aſpera, ſemper
Nupta ſequebatur ſoror, & duriſſima mater.
Sicque repugnabant votis contraria vota.
Non ſecùs ac muri catus: ille invadere pernam
Nititur, hic rimas oculis obſervat acutis.

Adde,

Adde, &c.] Docet quomodo in Syrtes incidisse probetur. *Non secùs*] id est, non aliter. *Ac*] id est, quàm, scilicet repugnat. *Catus*] id est, felis, animal revera *Cautum* id est, vafrum & callidum: & corripit catus primam; unde perit, simplex scribitur. Horatius 1. carminum, *Voce formâsti catus & decore.* Veruntamen multi, quando accipitur pro animali, per tt duplex scribendum putant. *Perna*] à pede dicitur secundum Varronem, quasi sit pes porcinus cum carne: præcipuè priores pernas vocant, posteriores verò petasones. *Rimas*] id est, fissuras, è quibus mus exiliat. *Catus.* *Perna.* *Petaso.*

For. *Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre:*
Et quem nulla premit sitis, est sitientibus asper.

Iterum interloquitur Fortunatus, cujus dictum si ad duriſſimam matrem respicit, sensus est, matrem jam saturatam amoribus, non ignoscere filiæ amare incipienti: Si ad catum, illum invidere muri, aut sorici famelico, cùm satur sit; quia tunc præcipuè venatui intendit, cùm contrà faciat canis.

Faust. *Tempus erat curvâ segetes incidere falce,*
Et latè albebant flaventibus hordea culmis:
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præterit hordea messor.
Ignorabat enim vel dissimulabat amorem.
Dissimulâsse puto, quoniam data munera natæ
Noverat, exiguum leporem geminâsque palumbas.
For. *Pauperies inimica bonis est moribus, omne*
Labitur in vitium, culpæ scelerumque ministra est.
Faust. *Farra legens ibat mea per vestigia virgo,*
Nuda pedem, discincta sinum, spoliata lacertos,
Ut decet æstatem, quæ solibus ardet iniquis:
Tecta caput fronde intortâ: quia sole perusta
Fusca fit, & voto facies non servit amantum.
Jam tergo vicina meo laterique propinqua,
Sponte meâ delapsa manu frumenta legebat.
Nec celare suas, nec vincere fœmina curas.

Nec

Nec differre potest ; tantum levitatis in illa est.
For. *Quisquis amat, levis est ; nec fœmina sola, sed ipse*
Quos sapere, & præstare aliis mortalibus aiunt ;
Quos operit latus fulgenti murice clavus ;
Quos vidi elatos regali incedere passu
Tu quoque sic affectus eras, dementior illâ,
Forsitan & levior : virgo data farra legebat,
At tu farra dabas ; dic, quæ dementia major ?
Perge, opus est verbis aliquando arcere soporem.

Tempus erat curvâ segetes incidere] Græcè & duriter, ut rustico competit. Nam Latinè dicas, tempus incidendi, autoribus Servio & Vallâ. Virgilius tamen Æneid. 2. dixit, *Sed si tantus amor casus cognoscere nostros. Collectura parens*] Hic locus videtur sumptus ex Ruth. *Pauperies inimica bonis est moribus*] ità rusticis visum est, quibus nondum intellecta deorum munera, aut quia indigentem difficile est bene operari, aut revera, quia per paupertatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ divitibus essent respuenda. *Omne labitur in vitium*] Sic Comicus, *Inopiâ, & cognatorum negligentiâ coacta.* Et pòst, *Ità ut ingenium est omnium hominum proclive à labore ad libidinem.* Est quidem hæc sententia rustico digna. Nam neque paupertas vitium est, neque in vitium impellit, si eam ferre noverimus, quin munus deorum à Lucano rectè dicitur, sed nondum intellectum. Verùm quia proclives sumus ad libidinem, nostro, non paupertatis vitio sæpe peccamus : unde Prov. 30. *Aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Domini.* Et tamen idem dixit, *Paupertas & honestas à Deo sunt.* Dicimus ergò paupertatem in spiritu, sanctam, sed difficilem ejus usum. Pauperies propriè accipitur pro damno, ut si quadrupedis jactura pauperiem fecisse dicatur. *Nuda pedem*] Græcæ & poeticæ locutiones sunt. Maro Æneid. 1. *Nûda genu nodóque sinus collecta fluentes:* sunt autem oratoribus vitandæ. *Sponte meâ*] Sic & Booz ipsi Ruth fieri præcipit. *Clavus*] Vestis & Senatorum Romanorum. *Murex*] conchylii genus est, è cujus sanguine fit purpureus color. *Dic, quæ dementia*] in prosa potiùs dixero, *utra* vel *utrius.*

Pauperies.

Faust. *Continuò aſpiciens ægrè tulit aſpera mater,*
Et clamans, Quò, dixit, abis? cur deſeris agmen:
Galla veni: namque hîc almos prope mitior umbra,
Hîc tremulas inter frondes immurmurat aura.
O inviſa meis vox auribus! Ite, precabar,
Ite (malùm) venti celeres, diſpergite vocem.
Siquis paſtor oves ad pinguia paſcua ducat,
Et vetet adductas præſens decerpere gramen;
Vel ſi jam paſtas potum compeſcat ad amnem,
Et ſitibundo ori ſalientem deneget undam:
Nonne importunus, naturæ inimicus, & excors
Illa mihi vox viſa Jovis violentior irâ
Cùm tonat & pluviis terris iraſcitur aër.
Non potui, volui frontem non flectere: virgo
Demiſſi in cilium de ſub vclaminis ora
Me aſpiciens, motis blandè ſubriſit ocellis.
Id cernens iterum, natam vocat improba mater
Galla operi magis intendens, audire recuſat;
Ut pede, ſic animo ſequitur. Tum providus ipſe
(Namque dolos inſpirat amor, fraudéſque miniſtrat)
Nunc cantu, nunc ſollicitans clamore metentes,
Velamenta dabam ſceleri; quò credere poſſent
Et ſoror & mater, non audiviſſe puellam.
Falce repellebam ſentes, nè crura ſequentis
Lævia, nè teneras auſint offendere plantas.
Fort *Quiſquis amat, ſervit, ſequitur captivus amantem,*
Fert domitâ cervice jugum; fert verbera tergo
Dulcia, fert ſtimulos, trahit & bovis inſtar aratrum.

Continuò aſpiciens, &c.] Recitat argumentum amorum ſuorum. *Si quis paſtor*] indicat ſimilitudine, quàm incommoda fuerat matris reclamatio. Nam ſicut paſtor ovibus eſſet importunus, ſi eas à præſentibus herbis, aut fluminibus, cùm famerent, aut ſitirent, arceat; quæ Tantali pœna dicitur: ità importuna viſa eſt mater, quæ præſentiâ puellæ vetabat frui. *Jovis violentior irâ*] Amatoriè dictum. *Audire recuſat*] id eſt, hîc ut videtur diſſimulat. *Velamenta dabam ſceleri*] id eſt, fraudi, quæ

non ſemper ſcelerata eſt. Sed eſt in puella non audiente monitis maternis. *Sentes*] id eſt, ſpinas & vepres. *Crura ſequentis*] ſcilicet virginis. *Lævia*] non aſpera, nec piloſa. *Teneras plantas*] Maro, *Ah! tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas. Quiſquis amat, ſervit*] ideo Ovidius, *Dum licet, injuſto ſubtrahe colla jugo. Fert*] id eſt, patitur verbera. Satyricus, *Soleâ puer objurgabere ſubrâ. Bovis inſtar*] id eſt, in ſtatum, & in morem, quod Valla non approbat: vult enim *inſtar*, ad æquiparationem, non ad ſimilitudinem pertinere.

Fauſt. *Tu quoque, ut hîc video, non es ignarus amorum.*
Fort. *Id commune malum: ſemel inſanivimus omnes.*
Fauſt. *Hoc animi tam triſte bonum, tam dulce venenum*
Quotidie crudele magis creſcebat in horas,
Ut calor, in nonam dum lux attollitur horam.
Pallebam attonito ſimilis, lymphaticus, amens,
Immemor, inſomnis: nec erat res ardua morbi
Nôſſe genus: frons eſt animi mutabilis index.
Ut pater advertit, mitem ſe præbuit ultra
Conſuetum, quòd & ipſe ſuos expertus, amorum
Sciret onus; blandóque loquens humaniter ore;
Dic, inquit, dic, Fauſte, Quid hoc, quod pectore volvis?
Inſelix puer, hæc facies teſtatur amorem.
Dic mihi, nè pudeat curas aperire parenti.
Fort. *Sit licèt in natos facies auſtera parentum,*
Æqua tamen ſemper mens eſt, & amica voluntas.
Fauſt. *Ut facilem pater affectum præ ſe tulit, ultrò*
Rem confeſſus, opem petii. Promiſit, & antè
Quàm brumale gelu borealibus arva pruinis
Spargeret, agnati unanimes cum patre puellam
Deſpondêre mihi: nec adhuc ſine teſtibus illi
Congrediebar, èram medio ſitibundus in amne
Tantalus. O quoties, miſſo cum bobus aratro,
Ut vacuis aliquando eſſet ſola ædibus, ibam!

Tu quoque] Æneas Sylvius, qui & Papa Pius, aſſerit neminem ad trigeſimum pervenire ætatis annum, qui non ſenſerit aliquando amoris ignem. Unde proverbialiter dicitur

citur hîc, *Semel insaniuimus omnes.* Quod Maro in Georgic. lib. 4. sic dicit. *Omne adeò genus in terris hominúmque ferarúmque, Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres, In furias ignémque ruunt: amor omnibus idem, &c. Hic*] id est, ex his à te dictis. *Lymphaticus*] id est, furore percitus ut hi qui lymphas, id est, nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autem, qui vinum lymphaticum dicunt pro diluto. *Amens*] id est, sine mente. Terent. *Nam hæc incœptio non amantium, sed amentium est.* *Frons est animi mutabilis index*] Proverbiale. Sed quia cœperunt homines dissimulare, dicit Juven. *Fronti nulla fides.* Ea dicata fertur verecundiæ atq; pudori. *Frons index*] Sunt ergò index & similia, communia. Cic. *Hanc vocem stultitiæ indicem.* *Ut pater advertit*] i. resciuit, agnovit, annotavit animadvertendo. *Mitem se præbuit*] talem præstandum docet Mitio. Terent. Adel. *Ultra consuetum*] .i. præter consuetudinem; quia solent patres esse severi in mores filiorum: unde Menedemus Terent. in Heaut. *Cœpi non humaniter, neque ut decuit, animum ægrotum adolescentuli tractare; sed vi, & viâ pervulgatâ patrum, quotidie accusabam,* &c. Causam autem quare pater mitior fuit, addit, *quod & ipse suos expertus, &c.*] Unde & divum Petrum labi contigit, ut sciret ignoscere. *Dic mihi, nè pudeat*] ex loco Terent. *Sit licèt in natos, &c.*] confirmat, ut vero simile sit quod ille dixerat. *Agnati*] id est, affines. *Despondère*] id est, desponderunt mihi puellam. *Nec adhuc sine testibus*] id est, arbitris, & præsentibus. *Illi*] id est, cum illa. *Congrediebar*] id est, licèt mihi esset desponsata, tamen non licebat convenire eam, nec cum ea loqui, cùm sola esset: quo custoditam ejus attestatur pudicitiam. Est autem locutio Virgiliana. Nam Virgilius verba ad certamen pertinentia, cum dativo construit, quæ alii cum ablativo, mediante cum, ut, *placidóne etiam pugnabis amori?* id est, cum amore. *Certa tibi*] id est, tecum, *Infelix puer, atque impar congressus Achilli*] id est, cum Achille. *Eram medio fitibundus in amne Tantalus*] id est, Tantali similis, de quo Horat. primo sermonum, *Tantalus à labris sitiens fugientia captat Flumina.* Quia enim *Lymphatici.* *Amens.* *Tantalus.*

deorum secreta revelavit, aut quia Pelopem filium diis epulandum apposuit, hâc pœnâ apud inferos damnatus dicitur, ut mento tenus, imò labiorum tenus, habeat dulcissima flumina, quibus dum sitim restinguere conatur, delabuntur: & naso tenus fragrantia poma,] itidem, dum apprehendere conatur, subterfugiunt. Signantur autem avari, ut autor est Horatius, subdens ibidem: *Quid rides? mutato nomine, de te Fabula narratur; congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Ut ædibus*] id est, domibus privatis, scilicet paternis. *Vacuis*] scilicet patre, matre, sorore, & reliquis familiaribus. *Esset sola*] scilicet domi. *Ibam*] scilicet ad eam.

Omnia causabar, stivam, dentale, jugúmque,
Lora jugi, nullam; decerant quæcunque petebam
E soceri lare; sola tamen decerat mihi virgo.
Non deeram mihi; piscator, venator, & auceps
Factus eram, & solers studia intermissa resumpsi.
Quicquid erat prædæ, quicquid fortuna tulisset,
Ad soceros ibat, gener officiosus habebar.
Nocte semel mediâ subeuntem limina furtim
(Sic etenim pactus fueram cum virgine) furem
Esse rati invasêre canes: ego protinus altam
Transilicns sepem, vix ora latrantia fugi.
His tandem studiis hyemem transegimus illam.
Ver rediit, jam sylva viret, jam vinea frondet,
Jam spicata Ceres, jam cogitat hordea messor,
Splendidulis jam nocte volant lampyrides alis,
Ecce dies genialis adest, mihi ducitur uxor.
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit, & in portum vento ratis acta secundo est.
Tum bove mactato, geminâ convivia luce
Sub patula instructis celebravimus arbore mensis:
Adfuit Oenophilus, multóque solutus Iaccho
Tempestiva dedit toto spectacula vico.
Et cum multisoni Tonius cui tibia buxo,
Tandem post epulas & pocula, multicolorem

Ventri-

Ventriculum ſumpſit, buccáſque inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit, ciliiſque levatis,
Multotiéſque altis flatu à pulmonibus hauſto,
Utrem implet, cubito vocem dat tibia preſſa.
Nunc huc, nunc illùc, digito ſaliente, vocavit
Pinguibus à menſis juvences ad compita cantu
Saltidico, dulcíque diem certamine clauſit.
Et jam tres hyemes abiêre, & proximat æſtas
Quarta: dies rapidis ſiqua eſt bona, præterit horis:
Siqua placent, abeunt; inimica tenaciùs hærent.
Fort. *Fauſte viden'? vicina pecus vineta ſubintrat.*
Fam, nè fortè gravi mulctâ taxemur, cundum eſt.

Omnia cauſabar] Pergit quò occeperat, docens Fauſtum amorum ſuorum exitum optatis videlicet nuptiis. *Cauſari.*
Omnia cauſabar] ſcilicet excuſabam, ſeu accuſabam, & in excuſationem intermiſſæ operæ adducebam; ut in Mœri, *Cauſando noſtros in longum ducis amores. Stivam*] id eſt, manicam aratri, quâ regitur. *Dentale*] id eſt, lignum ad quod inducitur vomer, ut dicit Servius, ad illud 2. Georg. *Duplici aptantur dentalia dorſo. Rullam*] id eſt, partem, à ruendo dictam. *E lare*] id eſt, domo. *Soceri*] ſcilicet futuri, quia deſponſatione factâ. *Non Deeram mihi*] id eſt, officio meo, aut utilitati meæ. *Studia intermiſſa*] ſcilicet tempore languoris, ut prius dixit. *Gener*] eſt conjux filiæ, & dicitur ad ſocerum & ſocrum correlativé. *Fam Ceres*] id eſt, ſeges, aut frumentum. *Spicata*] id eſt, ſpicas habens. *Lampyrides*] ſunt papiliones quidam, qui Nitedulæ & Cicindulæ dicuntur, de quibus Sipontinus ſic; *Cicindula à Græcis Lampyris dicta; quidam Noctilucam, quòd noctu luceat, Nitedulámque vocant.* Non ante matura pabula, aut poſt defecta conſpicitur, nunc pennarum hiatu refulgens, nunc compreſſu obumbrata. Hujus animalis ſtellantes volatus maturitatis hordei ſignum ruſticis præbent, mirâ benignitate naturæ. Ab hac lychnus penſilis, quem vulgò lampadem vocant, Cicindula appellatur, quæ noctè totâ ſervatur accenſa, & Lampyridos inſtar lucet. Mart. de Cicindula, *Ancillam tibi ſors dedit lucernæ, Totas quæ ſimul exigat tenebras.* Scribitur *Cauſari.* *Stiva.* *Dentale.* *Rulla.* *Gener.* *Ceres.* *Spicatus.* *Lampyris.*

biter autem Græcè λαμπύρις ἴδιος, sed pro υ, etiam y scribi à nobis solet. Quia ergò hordei maturitatem denotant, bene dicit, *Jam cogitat hordea messor: Splendidulis*, &c. *Dies genialis*] id est, in quo gignendis liberis in genitali toro opera detur. *Ratis acta*] id est, res de qua parùm sperabatur, optatum sortita est exitum. *Geminâ luce*] solis, & tædarum. *Sub patula*] id est, semper patente. *Oenophilus*] id est, vini amator. Oenophorum autem vas magnum in quo vinum affertur. Juvenal. *Totum œnophorum sitiens.* Οἶνος Græcè dicitur vinum. *Iaccho* id est, Baccho; hoc est, vino solutus; solvit enim curas: unde Lyæus à λύω, id est, solvo, dicitur Liber Pater. *Tonius*] à tonando dictus, cantor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo enim ferè fiunt nunc fistulæ, olim ex tibiis gruum; unde & tibiæ dictæ. *Multicolorem ventriculum*] id est, folliculum, quem inflare solent, variis panniculis tectum, vulgò musam cornutam vocant, eò quòd obcurvam fistulam annexam habet. *Baccas rubentes*] ex vino. *Multoties*] satis humile adverbium, quo idonei abstineri dicuntur. *Utrem*] id est, saccum illum ex corio. *Pinguibus à mensis juvenes ad compita*] id est, loca, quæ plures petere solent, in quibus rustici choreas & cæteros ludos exercent. *Cantu saltidico*] id est, saltandi formam dictante. *Et proximat*] id est, proximè appropinquat, aut instat. *Æstas quarta*] quia æstatem pro messe dixerat. *Dies rapidis, &c.*] *Si qua*] id est, aliqua, *dies*] i. tempestas, *est bona*] id est, læta, prospera; *præterit horis rapidis*] id est, velociter transeuntibus: id enim videtur læris. *Inimica tenacius hærent*] Generalis sententia, quâ finem facit: plura tamen videtur dicturus, sed à Fortunato ad coërtionem pecoris avocatur. *Viden*] id est, vidésne? *Pecus vicina subintrat vineta*] id est, loca vitibus consita vicina. *Eundum est*] id est, ire nos oportet ad custodiam pecoris. *Nè taxemur*] id est, damnemur, *gravi mulctâ*] id est, pœnâ pro delicto dandâ.

Patulus. *Oenophil.* *Oenophorum.* *Lyæus.* *Tonius.* *Ventriculus.* *Proximare.* *Vineta.*

Ecloga

De insania amoris, inscripta
FORTUNATUS.
JOAN. MURMELII argumentum.

Quæ Padus exundans tulerit dispendia primùm:
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntam.

Faustus, & Fortunatus.

Cur tam serus ades? quid te (jam septima lux est)
Detinuit? gregibúsne nocent hæc pascua vestris?
Fort. *Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros*
Creverat, & tumidis ripas æquaverat undis.
Nos, curâ gregis obmissâ, privata coegit
Publicâque utilitas, ripam munire diurnis
Nocturnísque operis, fluviúmve arcere furentem.
Fauſt. *Fert Padus exundans mala sæpius omnia, noster*
Tityrus est autor, qui pascua dixit, & arva.
Fort. *Forsitan id verum, quando extra tempora, & ultra*
Mensuram atque modum subito concreverit æstu:
Nunc autem id poscit tempus: nam liquitur altis
Nix hiberna jugis, implent cava flumina, montes
Se exonerant, fluviósq; onerant; sic flumina, rursum
Se exonerant, pelágúsq; onerant; hominum quoq; mos est,
Quæ nos cunque premunt, alieno imponere tergo.

Cur tam serus ades?] In hac ecloga damnabitur amoris insania, quâ Amyntam pastorem deperisse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, ut Fortunatus amores experiretur amaros. Amyntas à Marone inducitur pastor æmulus, unde dicit, *invidit stultus Amyntas.* Amynticus autem dicitur vindicativus. Talis autem proximus est ad furorem & insaniam, cùm cœptis desistere cogitur. Utrumque deduci videtur ab ἀμύνομαι, quod est ulciscor, punio, repugno. Principium collocutionis est de inundatione Padi, quam Faustus accusat, quò minùs affuerit illis diebus cum pecore. *Cur tam Serus*] id est, tardus; sed utrumque sic accipio, ut ad tempus referatur. Virgilius, *Tardi venêre subulci*] Nam lentus, piger, oscitans, etiam mane venire possit, serus autem vespere duntaxat, etiamsi celer & præceps.

Amynticus.

Serus.

præceps. *Jam ſemptima lux*] ſeptimus dies Prima tamen lux, & primus dies, differunt, autore Vallâ. Nam primâ luce facio quod in prima parte diei: primo die, quod toto ipſo die qui primus eſt. *Gregibúſve nocent*] Quaſi dicat minimè, cùm ager Mantuanus ſit optimus. Unde Maro, *Et qualem infelix amiſit Mantua campum.* *Padus:* *Padus*] fluvius eſt maximus Italiæ, in quem juxta Mantuam influit Mincius, unde de utroque dicit Maro in Tityro, *Hîc inter flumina nota, Et fontes ſacros frigus captabis opacum. Noſtros ergò agros*] id eſt, Mantuanos. *Nos, curâ gregis obmiſſâ*] aut omiſsâ vulgatiùs: Horatium ſecuti, depoſito b, dicimus omiſsâ & omiſi, primâ brevi. *Nocturníſque operis*] *Opera.* id eſt, operationibus aùt operariis: nam utrumque ſignificat hæc opera. *Fert Padus exundans mala ſæpius omina*] *Omina.* id eſt, portenta, aut indicia futuræ calamitatis. *Noſter*] *Noſter.* id eſt, noſtras, ut compatriota noſter. *Tityrus*] *Tityrus.* id eſt, Maro, qui in primo Bucolicorum per Tityrum intelligitur. *Eſt autor*] in fine primi Georgicorum, poſt cædem Cæſaris, quam tot mala ſecuta ſunt. Quia *Fluviorum Rex Eridanus, campóſque per omnes Cum ſtabulis armenta tulit.* Idem enim eſt Padus, & Eridanus ab Eridano, ſeu Phaëthonte filio Solis, qui in eo ſubmerſus dicitur, denominatus. Idem dicit Horat. 1. Carmin. de Tiberi. *Vidimus flavum Tiberim, retortis Littore Hetruſco violenter undis, Ire dejectum monumenta regis, Templáque Veſtæ. Qui paſcua dixit, & arva*] id eſt, Bucolica, & Georgica. Prudenter Æneida tacet, ut cujus lectio ad ruſticum non ſpectat. Horatius autem in ſermonibus reticet, quia tunc nondum erat emiſſa. *Forſitan*] Bene forſitan, nè portentis fidem priſcorum adhibere cenſeatur: quæ verò intempeſtivè fiunt, nihil portendere videntur præter ſe. *Liquitur.* *Nam liquitur*] id eſt, liqueſcit, & defluit. Virgil. Georgicorum primo, *Vere novo gelidus canis cùm montibus humor Liquitur. Montes*] Nominativus eſt, quia montes implent cava flumina, id eſt, alveos fluminum. *Se exonerant*] videlicet montes, & onerant flumina, flumina rurſus onus ſuum in mare demittunt: Nam *Omnia flumina intrant mare, & mare non redundat.* Unde ruſticè dixit,

Pelagúſq;

Pelagúſque onerant. Quæ nos cunque] Tmeſis, id eſt, inciſio eſt, pro *quæcunque nos.* Dicitur autem Tmeſis, non Temeſis. *Alieno imponere tergo*] unde de Phariſæis Salvator, Matth. 23. *Alligunt autem onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem ſuo nolunt ea movere.*

Fort. *Sed jam contractum revocat ſuus alveus amnem.*

Fauſt. *Decreſcente Pado (dictu mirabile) noſter,*
Fortunate, lacus majoribus æſtuat undis.
Urbs natat, obſcuræ fiunt cellaria foſſæ.
Lintre cados adeunt, labens ad vina miniſter
Ridet, & ex imis fertur gravis obba lacunis.
Multa, licèt nati fuerint melioribus horis,
Multa & magna ferunt aliquando incommoda cives.

Fort. *Commoditas omnis ſua fert incommoda ſecum.*
Et forti appendix eſt illætabilis omni.

Fauſt. *Hactenus Eridanus: noſtros repetamus amores;*
Quandoquidem nunc alma Venus movet omnia, cœlum
Luce repet nitidâ, tellus virct, arva volucres
Cantibus exhilarant vernis, nunc omnia fœtant.

Fort. *Tu tua luſiſti, ſed nos aliena ſequamur.*
Namque tibi noti referam paſtoris amores,
Ut doceam Veneris nihil eſſe potentius igne.
Pauper & infeſto ſub ſydere natus Amyntas,
Sex vitulos totidémque pares ætate juvencas,
Armentíque patrem ducens in paſcua taurum,
Venerat ad Coitum, nitidis ubi Mincius undis
Alluit herboſos fugiens perniciter agros.
Arx nova propter aquas pinnatis ardua muris
Eſt Coitus, campo moles fundata paluſtri.
Hic igitur recubans, vitrei prope fluminis undam,
Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,
In vada curvatâ ripæ ſupereminet umbrâ,
Piſcibus inſidias tendebat arundine, & hamo.
Meſſis erat, ſolis rapidi violentia aduſtos
Proſciderat campos: finem Philomela canendi
Fecerat; & neque lux, paſſim morientibus herbis,
Paſcere oves poterat, neque nox humore cicadas.

Dúmque

Dúmque incumbit aquis, ſtudióque intendit inani,
Taurus (ut auditum eſt) primùm vexatus ab œſtro,
Mox canibus, demum furaci à milite, ſylvis
Abditus, ex toto conſeſtim evanuit agro.

Sed jam contractum] Non interrogativè, ſed indicativè legatur. *Suus alveus*] id eſt, proprius, aut debitus: aut hypallage, id eſt, ſuum amnem. *Mirabile dictu*] id eſt, ut dicatur, vel dum dicatur. *Noſter lacus*] vicinus urbi noſtræ Mantuæ, ſcilicet Benacus; Mincius enim ex Benaco fluit. *Linter.* *Linire*] id eſt, ſcaphâ, aut aliâ naviculâ. *Obba.* *Gravis obba*] id eſt, lagena: Perſius ſeſſilem vocat, eo quòd lato fundo quaſi ſedeat, dicen. Satyr. 5. *Exhalat vapidâ læſum pice ſeſſilis obba.* *Melioribus horis*] unde Juven. *Diſtat enim quæ Sydera te excipiant, modò primos incipientem Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.* Sed id Ethnicis quàm Chriſtianis conſonantius. Verùm ſi non trahimur, aut compellimur inviti: ducimur tamen zelo, & invitamur. *Appendix illætabilis*] quia in hoc mundo non ſunt ſolida, nec plena gaudia, quæ nihil habeant amaroris. Nam extremum gaudii luctus occupat. *Appendix.* *Appendix* dicitur quod appenditur. *Illætabilis.* *Illætabilis*] De qua non eſt lætandum. Sic Æneid. 4. *Hinc Drepani me portus & Illætabilis ora.* Multa ſunt proverbialiter dicta, notatuque *digna.* Boëtius dicit ſe didiciſſe, in foribus Jovis eſſe duo dolia, alterum boni, alterum mali; neminémque naſci qui non aliquando ex utroque bibat. *Hactenus Eridanus*] ſcilicet dictus eſt, id eſt, innundatio Padi. *Noſtros repetamus amores, Quandoquidem nunc*] ſcilicet in vere, præcipuè dum nix liquitur. Tunc enim Veneri potiſſima *Verna.* datur opera: unde Vernæ dicti quod ferè verno tempore *Alba.* gignuntur. *Alma*] quia diva creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione conſervat genus noſtrum. *Arva volucres*] Maro, *Hinc volucrum concentus in arvis Exhilarant*] Ἱλαρὸς Græcè, unde hilarem Terent. dixit: facit hilaro verbum, quod eſt, hilarem & lœtum facio. *Nunc* *Fœtare.* *omnia fœtant*] id eſt, fœtus producunt, *Tu tua luſiſti*] .i. *Ludere.* tuos amores fœliciter cecinisti. Eſt enim ludere, res non graves canere, Unde Virg. in Bucol. *Et ipſum Ludere quæ*

vellem

vellem calamo permisit agresti. Et Ovid. *Ille ego qui fuerâm tenerorum lusor amorum, Ingenio perii Naso poeta meo.* Ità Maro in cul. *Lusimus Octavi gracili modulante Thalia, Atq; ut araneoli tenuem formavimus orsum. Sed nos aliena sequamur*] Non enim Fortunato, ut dixi, infortunia amorum congruunt. Ea enim dicturus est. *Veneris nihil esse potentius igne*] Mar. *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Et ideo de tempore quo amant belluæ dicit, Georg. 3. *Tempore non alio, catulorum oblita leæna*

Sævior erravit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes ursi, stragémque dedêre
Per sylvas tum sævus aper, tum pessima tigris.
(Heu!) malè tum Libyæ solis erratur in oris.

Et infesto sub sydere] .i. molesto, & inferente quasi vim; quod plus est, quàm si *infausto* legendum sit. *Ad Coitum*] id est, ad arcem sic dictam, quòd esset ad fluentum Padi, & Mincii ex Benaco, ut dixi, nascentis. *Coitus.* *Perniciter*] velociter. *Arx nova*] castellum notat. *Propter aquas*] .i. juxta Virg. Georg. 3. *Et viridi in campo templum de marmore ponam: Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat Mincius, & tenerâ prætexit arundine ripas.* Sed quæram, cùm ille in laudem Mincii dixit, *tardis flexibus*, (Est enim sic utilior navigantibus, adverso præsertim flumine) cur hic dicat, *fugiens pernìciter.* Sed dicemus id ad inundationem pertinere quâ flumina tarda aliàs, pernicia fiunt. *Longis lacertis*] id est, brachiis, quia labruscæ non putantur, nec resecantur. *Arundine & hamo*] id est, hamatâ arundine, i. virgâ tenui. *Sciderat*] mutavit quispiam, fecitq; *Prosciderat:* Nam scindo scidi priorem corripit: Æn. 3. *Hesperium Siculo latus abscidit, arvâq; & urbes.* Ubi Servius tamen videtur sentire, debere produci. Nam *metri*, inquit, *causa (sci) syllabam corripuit: Verum non legitur correpta, cùm contrà sæpe reperiatur.* Hor. 1. Car. *Nequicquam deus abscidit*, &c. Posset fortè legi, *Solverat*, aut quid simile. *Neq; lux*] id est, diurnum tempus. *Neq; nox humore*] id est, rore. Virg. *Dúmq; thymo pascentur apes, dum rore cicadæ. Studióq; intendit inani*] i. piscandi hamo, unde parùm utilitatis consequitur, præsertim prætermissâ

custodiâ

custodiâ armentorum. *Ab æstro*] Vespæ genus est, sic Græcè a sono dictum. *Mox*] id est, paulò post, vexatus à canibus. *Demum*] id est, tandem, aut ultimò. *Abditus*] id est, absconditus. *A milite*] id est, viro belligero humilis conditionis, unde *furaci* addit. Non enim militem dicimus equitem auratum, sed millesimum quemque, id est, quemlibet è numero millenario, etiam vilissimum. Unde milites Romani potissimùm pedites vocabant.

Miles

Quod puer ut novit, tumulum conscendit, & altâ
Voce bovem clamans, longo rura omnia visu
Prospicit. Ut frustra niti se comperit, arcum
Corripit & pharetram, sequitúrque per invia taurum,
Illum per caulas, & per stabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos, per consita olivis
Jugera, per virides ficis & vitibus agros.
Venerat ad sublime jugum, quod Sulphuris arcem
Sustinet, & longè aperit prospectibus illinc
Benacum, hinc campos longè latéque patentes.
Lux ea sacra fuit Petro, frondente sub ulmo
Mixta erat ex omni, pubes post prandia vico,
Ducebátque leves buxo resonante choreas
Rustica gens, nullâ genus arte domabile, semper
Irrequietum animal gaudet sudore, peracto
Manè sacro, festâ (quando omnibus otia) luce
Ipsa otî ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluviem, audito properat tibicine ad ulmum;
Hîc fuerit, hîc saltu fertur bovis instar ad auras;
Quam rastris versare nefas, & vomere, terram
Calcibus obduris & inerti mole fatigat,
Ac serit, & totâ Baccho facit orgia luce,
Vociferans, ridens, saliens, & pocula siccans.

Faust. *Stulte, quid hæc faris? solatia rustica damnas,*
Rusticus ipse? tuis malus es, tibi pessimus ipsi.

Fort. *Dicta joco fuerint, nostrum repetamus Amyntam.*

Quod puer] Prosequitur historiam aut argumentum cœptum. *Prospicit*] porrò aspicit. Æneidos 1. *Navem in conspectu nullam, tres littore cervos Prospicit errantes.* *Prospicere*

Ut] i. postquam. *Per caulas, & per stabula omnia quærens,*

rens, Per colles, Benace, tuos] Non longè ergò distat, ità ut de eo intelligi posset, quod dixit, *Noster lacus*, &c. *Sulphuris arcem*] à sulphure denominatam. *Benacum*] qui ut Latius ex Alpibus augetur. *Sacra fuit Petro*] ad vincula, ut videtur, calendis Augusti. *Buxo*] id est, fistulâ ex Buxo. Maro, *Tympana vox buxúsque vocat Berecynthia.* *Ipsa otî ac*] Sic Maro in fine Georg. *Ignobilis otî*, pro otii dixit. Nam ut hîc *otii* scribas versus non patitur. *Bovis instar*] i. in morem, quod Valla, ut dixi, improbat. *Quem rastris*] scilicet in cœmeterio, aut alio loco sacro; aut areâ publicâ. *Facit Orgia Baccho*] id est, celebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter dicuntur omnia festa. *Orgia.* *Calcibus*] à nominativo calces. Sic enim scribendum præcipiunt, éstque incerti generis, Virg. *Ferratâ calce fatigat.* Alibi masc. leges. *Calces.* *Inerti mole*] i. pondere corporis inertis. *Tibi pessimus ipsi*] confessus enim fuerat suos amores; unde posset in eum dici illud Horat.

Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!
Continuit gressum, baculoque innixus acerno,
Intermisit iter, donec miteſceret æstus.
Ah puer infelix! æstus te major in umbra
Corripiet. Nudam videas nè in fonte Dianam;
Claude oculos; blandis neu des Sirenibus aurem;
Sors tua Narcisso similis. Narcissus in undis
Dum sedare sitim properat, sitit amplius: at tu
Exteriorem æstum fugiens, intrinsecus ardes.
Quàm melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum rediisse pecus, servâsse juvencas,
Amissi bovis æquo animo dispendia ferre,
Quàm, dum conaris nil perdere, perdere te ipsum!

Fault. *Sed post jacturam quis non sapit? utile non est*
Consilium post facta dari, quod oportuit antè.
Consilium post facta, imber post tempora frugum:

Continuit gressum] reliqua prosequitur. *Baculo acerno*] ex acere arbore. Acer enim primâ brevi, hujus aceris, secundum Priscianum, facit: unde acernus, a, um. *Acernus.* *Intermisit iter*] quod habuit ad inquirendum taurum. *Ah puer infelix*] Acclamatio Fortunati. Sic illîc, *Ah virgo infelix! quæ te dementia*

dementia cepit? Nudam videas nè in fonte Dianam, Claude oculos] .i. averte oculos nè videas vanitatem. Sed ad fabulam alludit. Actæon enim, quia Dianam imprudens nudam vidit, à canibus discerptus est. *Blandis neu des*

Sirenes. *Sirenibus aurem*] nam *Sirenes*, ut aiunt, *surdâ aure transire oportet*, ut inquit divus Hieronym. *Fuerunt* autem, autore Serv. in fine 3. Æn. *tres in parte virgines, & in parte volucres, Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum una voce, altera tibiis, tertia lyrâ canebat. Et primò juxta Pelorum in Capreis insulis habitaverunt, quæ illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secundùm veritatem meretrices fuerunt, quæ transeuntes quoniam deducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufragia. Has Ulysses contemnendo deduxit ad mortem.* Hæc ille. Harum nomina dicuntur Parthenope, à qua quæ nunc Neapolis, .i. nova urbs dicitur, olim fuit denominata, Leucosia & Legia. Dicuntur autem ab eo quod εἴρειν, quod significat connectere, & retinere; & aspiratio convertitur in S. Harum cantum ad Ulyssem transtulit Cicero in carmine, cujus principium est, *O decus Argolicum,*

Narcissus. *quin puppim flectis Ulysse*, &c. *Sors tua Narcisso similis*] Is enim secundùm Ovid. Met. 4. cùm supe[illegible]biâ formæ elatus, cæteros contemneret, amore sui in fonte visi exarsit, & cùm sui compos esse non posset, in margine languens tandem in sui nominis flôrem converti meruit. *Dum sedare sitim properat*] in fonte videlicet, *Sitit amplius*] amore sui illîc visi. *Intrinsecus ardes*] æstu amoris.

Quàm. *Quàm melius*] .i. quantò. Sic Virg. in 7. *Tam magis illa tremens & tristibus effera flammis. Quàm magis*, &c. *Nisi te sic fata tulissent*] imputat fatis, sed tamen immeritò, ut legitur apud Aul. Gel. lib. 6. cap. 2. *Hei mihi! quid damnant mortales numina cœli? Esse aiunt etenim per nos mala, cùm tamen ipsis Vecordi præter fatum sint mente dolores.* Multi ergò fatis imputant. Juven. *Hunc ego fatis imputo.* Et alibi, *Fata regunt homines.* Et Manl. l. 3. *Fatâ quoq; & vitas hominum suspendit ab astris. Sic felix aut triste venit per singula fatum.* Verùm fatum variè accipi

Fatum. solet: utcunq; tamen accipiatur, dicemus non imponere arbitrio

arbitrio noſtro neceſſitatem, etiam ſi fata viam inveniunt.] *Conſilium poſt facta* eſt, inquit, *imber poſt tempora frugum*] bene ad ſuum inſtitutum convertit, nè non ruſticus putetur. Ut autem Maro inquit, *Dulce ſatis humor.*

Fort. *Una puellares inter pulcherrima turmas*
Virgo erat, alba comas, aliis procerior, annos
Nata quaterquinos, vel circiter, ore nitenti,
Urbanis certare potens, & vincere, nymphis,
Aureolis radians guttis: ad tempora lymbus
Ibat, & ad pectus clauſum velamen aheno
Claviculo, medium fulgenti fibula ferro
Stringit in anguſtum, nova candicat inſtita lapſu
Linea rugoſo, pedibúſque allabitur imis.
Hanc puer ut vidit, periit, flammáſque tuendo
Hauſit, & in pectus cæcos abſorbuit ignes;
Ignes, qui nec aquis perimi potuêre, nec imbre
Diminui, neque graminibus, magicíſve ſuſurris;
Oblitúſque greges, & damna domeſtica, totus
Uritur, & noctes in luctum expendit amaras:
Sæpe graveſcentem verbis compeſcere flammam
Nixus, & inſanum juvenis cohibere furorem,
Dicebam, Miſerande puer, quis te Deus iſtas
Miſit in ambages? ſed non Deus, imò Satanûm
Peſſimus ex illis, quos noctibus atque diebus
Ter tribus in terras fama eſt ex æthere lapſos.

Una puellares] Non attendens ad interlocutionem Fauſtinam, pergit Fortunatus, deſcribens puellam, cujus amore exarſit. *Nata quaterquinos*] id eſt, viginti, quæ ætas ruſticis uxorem ad laborem expetentibus grata, cùm urbano junior placeat, ut in Eunuc. *Anni quot? Sedecim, Flos ipſe*, &c. *Urbanis nymphis*] id eſt, ſponſis, aut puellis pro nymphis habendis; eſt autem dativus more Virgiliano, *Montibus in noſtris ſolus tibi certat Amyntas*: id eſt, tecum: & cum nymphis: ſed durius additur, *& vincere*, cùm ſequatur *nymphis*. Nam ſubaudire oportet *eas*. *Aureolis*] id eſt, parum aureis, ſicut à *luteo luteolum* deduxit Maro. *Lymbus*] id eſt, veſtis oblonga. *Aheno*] id eſt, æreo. *Claviculo*] id eſt, ſpintere. *Fulgenti*

fulgenti ferro] ex usu aut artificio, aut ex eo quòd album ferrum vocant. *Stringit in angustum*] ut gracilior habeatur; nam *si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt. Nova instita linea*] id est, fascia annexa stolæ. Sunt autem duo epitheta quæ Latina lingua refugit, nisi divisim construantur; sed tamen hæc tolerantur, quia perinde est ac si dicat, instita nova ex lino, quæ rusticis convenit. Nam instita lanea, & serica stolæ matronali congruit. *Allabitur imis pedibus*] id est, ad imos pedes defluit. Horatius sermonum 1. *Nil medium est, sunt qui nolint tetigisse nisi illas. Quarum subsutá talos tegat instita veste:* est autem instita tenuissima fasciola, quæ Prætexta dicitur, ut inquit Acron ad dictum locum. *Lapsu rugoso*] id est, in plicas contracto. *Hanc puer ut vidit, periit*] Maro; *Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error! Flammâsque tuendo*] id est, inspiciendo: hîc activè accipitur. *Ignes, ignes*] Bona & artificiosa repetitio. *Qui nec aquis*] Unde ædituus apud Gel. lib. 19. cap. 9.

Quid faculam præfers philiros, quâ nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma satis.
Istam non potis est vis sæva extinguere venti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, nisi sit Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere, &c.

Neque graminibus] id conqueritur Apollo apud Nasonem: *Hei mihi! quòd nullis amor est medicabilis herbis. Magicísve susurris*] id est, incantationibus, quæ obscurè remordente conscientiâ proferuntur. *Quis te Deus*] ex veteri consuetudine interrogandi. Nam hodie, cùm unum credimus Deum, ineptum esset, nisi abusivè, ut dixi, ex poëtico more inferos dicamus Deos, & amorem, aut Virtutes, & vitia. *In istas ambages*] id est, inextricabiles errores. *Sed non Deus*] Corrigit ergò quòd dixerat Deus; *Imo*, inquit, *Satanûm pessimus*] à nominativo Satan, hujus Satanos, sicut Titan Titanos, Pæan Pæanos. Peccant ergò qui etiam Satanas Satanæ, mediâ brevi proferunt. *Ter tribus*] id est, novem noctibus, & totidem diebus ex novem choris Angelorum.

Dic,

Dic, agè, si nôsti quenquam; reminiscere, si quem
Videris hoc pacto ditescere, surgere in altum,
Dilatare domum, majoribus horrea acervis
Complere, his studiis extendere latiùs agros,
Multiplicare greges, acquirere pascua bobus.
Inter tot populos, quot habet latissima tellus,
Sunt qui nostra ferant mensis epulanda cruentis
Corpora, & humanos absumant dentibus artus:
Sunt, inquam, quos tanta malis tot vexat Erinnys:
Sed nullium est tam immane genus, tam barbara nusquam
Gens, quæ fœmineos non exceretur amores.
Hinc veniunt rixæ, veniunt & jurgia & arma,
Sæpe etiam diræ multo cum sanguine mortes.
Hinc quoque deletis eversæ mœnibus urbes.
Ipsæ etiam leges, rubrísque volumina loris
Clausa vetant scelus hoc, & detestantur amores.
Ut leges audivit, ad hæc respondet Amyntas:
(Civis enim fuerat puer, & versatus in urbe)
His monitis prudens & circumspectus haberi
Niteris, & sensu tetricos antcire Catones.
Error hic, hæc passim sapiens dementia regnat,
Ipse sibi blanditur homo, solêrsque putari
Vult animal; tamen incautus sibi multa tetendit
Retia, & in foveam cecidit, quam fecerat antè.
Liber erat, servile jugum sibi condidit ipse:
Pondus id est legum (vidi ipse volumina) quas nec
Antiqui potuêre patres nec possumus ipsi,
Nec servare ætas poterit ventura nepotum.
Aspice, quàm stulta est hominum prudentia: cœlum
Sperat, & esse sibi sedem inter sydera credit.
Forsitan in volucrem moriens transibit, & altum
Spiritus assumptis tranabit ad æthera pennis.
Tunc ego, Quid latras? legum Deus autor, & ipsis
Non parere, sapit magnam nimis impietatem.
Faust. *Grandia de magnis hæc sunt certamina rebus.*
Fort. *Quid fuerim reris? quamvis pannosus, & asper*
Sim modò, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam:
Nec mihi sese alius poterat componere pastor.

Fauſt. *Nunc quoque ſi rectus vultu gradiare ſupino,*
Alter eris Marius, raſo ore videbere Carbo.

Fort. *Talia reſpondit ſic objurgatus Amyntas:*
Facto homini Deus invidit. Conceſſa voluptas
Viſa bonum nimis excellens, & vota repreſſit
Legibus inventis, ut equi ligat ora capiſtro,
Nè quocunque libet flectat veſtigia, ſeſſor.
Quæ mea ſit, me cogit amor, ſententia fari,
Liberáque ora facit: Qui non communicat uſum
Conjugis, invidus eſt: livorem excuſat honeſtas
Introducta uſu longi liveris iniquo.
Nam dum quiſque ſibi retinet ſua gaudia, nec vult
Publica, communis mos ac longævus honeſtus
Factus & hunc morem fecit dementia legem.
Invida res amor eſt, res invidioſa voluptas.
Tunc ego non audens hominem contendere contra
Ampliùs, inſano rediens ad amante receſſi.

Fauſt. *Cernis ut hic malus affectus ſic lumina mentis*
Claudat, in errores ut fronte feramur apertos?

Fort. *Cernis, ut à ſummo liventia nubila Baldo*
Se agglomerent? oritur grando: nè forte vagantes
Tempeſtas deprèndat oves, diſcedere tempus.

Dic age] Progreditur in deteſtationem amorum, quò illum avertat: facítque id quaſi ſatyricè, docens nullum ex amoribus emolumentum, nullúmque per eos diteſcere.

Sunt qui noſtra ferant] Tyranni, qui ſanguinem & ſudorem pauperum abſumunt: aut ad Cyclopas & Læſtrygonas reſpexit, aut ad Ægyptios à Juvenale damnatos: ſed verius ad avaros, qui quicquid pauperes ſudore pariunt, devorant. *Everſæ urbes*] ut Troja & aliæ (ut Hor. 1. Ser. ſentit) multæ.

Nam fuit ante Helenam cunnus, teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.

Tetricus. *Tetricos*] severos & rigidos, à Tetricis montibus aſperis.

Anteire. *Anteire*] colliſio eſt ſicut in *dcinde, proinde, dceſſe*, fieri ſolet.

Catones. *Catones*] duo nominati ſunt ſeveriſſimi; major ille Cen-

Censorius, & minor Uticensis, *Ipsæ etiam leges*] ut lex divina, *Non mœchaberis*: lex humana, ut lex Julia in adulteros. De qua Juvenalis, *Lex Julia dormit*, &c. *Quas nec Antiqui potuêre patres*] Sic beatus Petrus, Act. 15. *Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Sapiens dementia*] bona implicatio, sicut apud Juven. *Inter Socraticos notissima fossa cinædos*: cùm nihil sit magis repugnans, quàm Socraticum & cinædum esse: sed ut in Prol. Andr. dicitur, Multi *Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.* Videntur ergò sibi sapientes, cùm sint dementes, iniquam in se ferentes legem. Hor. *Quàm temere in nosmet legem sancimus iniquam! Quam fecerat antè*] Sic David, *Incidit in foveam quam fecit. Forsitan in volucrem*] tanta est amantibus insania, ut etiam quæ fidei sunt irrideant. Graphicè ergo docet, quàm nõ sit sui compos quisquis amat. *Grandia de magnis*] nè decori personarũ immemor videatur poëta, (videtur enim altior hæc disputatio, quàm ut rusticis conveniat) inducit alterum interloquentem quasi minus habeat fidei: unde Fortunatus, more senum qui se landant, & sua tempora, (ut Nestor apud Homerum; unde Flaccus in arte, *Laudator temporis acti, Se puero*) dicit se in adolescentiâ fuisse præstanti ingenio, & prudentiâ magnâ præditum. *Quid fuerim reris*] id est, arbitraris. *Quamvis pannosus*] id est, veste multis panniculis consutâ, & crasso panno: *& asper Sim modò*] id est, *pannis annisque obsitus*, ut inquit Comicus. *Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino, Alter eris Marius*] Qui procerus erat, &, ut Appianus docet, vultu severo; qui ex vultûs diritate, cùm nihil loqueretur, satis proferre visus quàm ingentem machinaretur cædem. Papirius autem *Carbo*, illâ tempestate, quâ cum juniori Graccho conspirabat, adhuc juvenis, seu imberbis erat: unde ait, *raso ore videbere Carbo*] alludens, ni fallor ad carbonem, quo nihil nigrius. *Ut equi ligat ora capistro Sessor*] id est, qui insidet equo. *Me cogit amor*] non ergò sui juris aut liberum se fatetur, sed amore coactum. *Qui non communicat usum Conjugii, invidus est*]

Reris. *Pannosus.* *Carbo.*

vult errore & hæresi Nicolaitarum, etiam conjuges debere communes esse, & per invidiam suam cuique datam, & legem Juliam in adulteros latã. Quæ res quia honesta visa, livorem excusat honestas. Honestatem autem introduxit longus, sed iniquus, iniquit, usus: quæ omnia sunt ab insano & demente amatore dicta. Unde quam vidit, non maritali affectione amavit. *Invida res amor est*] id est, invidere faciens, quia nec regna parem, nec ferre Venus potest. *Liventia*] subnigra & denta à livore, qui est macula plumbei coloris, ex compressu facta. Tibull. *Tum succos herbásque dedi, queis livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Et quia talem invidi contrahunt colorem, ideo lividi dicuntur; & livor, invidia. *Baldo*] i. à monte vicino. Est autem futuræ Eclogæ parasceue, i. preparatio.

ECLOGA III.

De insani amoris exitu infelici, incripta

AMYNTAS.

JOAN. MURMELII Argumentum.

Agricolæ duram sortem, miserique furores
Fortunatus & exitium deplorat Amyntæ.

Faustus & Fortunatus.

Illa hesterna ruens Baldi de vertice grando,
Fortunate, fuit nobis innoxia, divis
Gratia, nostrarum quibus est custodia frugum.
Sed, veluti ex illis veniens ait Harculus oris,
Veroncnsem agrum, pecudes, & ovilia sic est
Demolita, casas & pastoralia tecta
Sic evertit, ut agricolis spes nulla supersit.
Agricolis etenim pecus est substantia, & arva
His subjecta malis: grandis thesaurus in arcâ
Civibus est, quem nulla queat contundere grando.
Nulla pruina, gelu nullum, nullæ aëris iræ.
Fort. *Nescio quis ventos tempestatésque gubernat,*
Id scio, sed neque si scio, sat scio: sed tamen ausim
Dicere. Quid? viráne ideo mulctabor in ipsa?
Numina si, ut perhibent, orbem moderantur ab alto,

Extimo

Extimo nil duros hominum curare labores.
Aſpice, quo tenuem victum ſudore paramus;
Quot mala pro grege, pro natis, pro conjuge paſtor
Fert miſer: infeſtis æſtate caloribus ardet,
Frigoribus riget hybernis; dormimus ad imbrem
Cotibus in duris, vel humi; Contagia mille,
Mille premunt morbi pecudes, diſcrimina mille
Sollicitant; latro inſidias intentat ovili,
Atque lupus, milêſque lupo furacior omni.
Ut manus aſſiduo detrita incalluit uſu,
Squaluit os, barba obriguit, cutis aruit æſtu;
Una repentino rapit omnia turbine grando.
Hoc ſuperi faciunt, quibus inclinamur ad aras,
Et quibus offerimus jaculas, & cerea vota.
Neſcio quæ pietas & quæ clementia tantis
Cladibus involvat paſtores omnium egenos.

Illa heſterna ruens] Facto ex eventu paſtoribus colloquio, proſequitur Fortunatus infelices amores Amyntæ. Stylus, quia paſtoralis, facillimus eſt: quocirca breviſſimus ero. *Illa grando heſterna*] cujus meminit in fine præcedentis Eclogæ. *De vertice*] id eſt, ſummitate. Vertex enim dicitur ſummitas, à qua vertendum eſt, cùm altiùs ire nequeas, ut in capite & monte. *Vertex.* *Baldi*] Baldus mons eſt. *Baldus.* *Divis*] id eſt, ſanctis. *Harculus*] ruſtici nomen, quaſi *bonus cultor*, aut *arvicola*, aut *retiarius*: ἄρκυς enim dicitur *rete*. *Harculus.* *Eſt demolita*] id eſt, dejecit, proſtravit, calamitatem inferendo. *Demolirî.* *Caſas*] tuguria paſtoralia. Et proinde dicit, *paſtoralia tecta*. *Caſa.* *Agricolis etenim*] Ordo eſt, Etenim ſubſtantia, id eſt, poſſeſſio & peculium, eſt agricolis pecus, & arva. *Nullæ aëris iræ*] id eſt, tempeſtates, quaſi ab irato Jove qui & aer dicitur, illatæ. *Neſcio quis, &c.*] ruſticè id dicit ſed graphicè. Sunt enim ruſtici impatientes calamitatis, ità ut in proverbio ſit, *Qui ſua amittit, & ſenſus amittit*: unde & Æneas amiſsâ conjuge (quanquam ſummus alioqui deorum cultor) ait Æneid. 2. *Quem non incuſavi amens hominúmque Deorúmque? Aut quid in everſâ vidi crudelius urbe?* Et in Bucol. amiſſo nato, *atque Deos, atque aſtrâ vocat crudelia mater. Vitâne ideo mulctabor*

Ira aëris.

in ipsa?] id est, anne ob id vivens puniar? id quoq; de more rusticano. Nam illis durum non videtur, quod differtur malum, [illegible]pore post fata. *Numina si ut perhibent*] Epicurei [illegible]gabant: unde Maro in Buc[illegible] *Nec curare Deum* [illegible]*rtalia quenquam?* Lucr. *Nec bene pro meritis* [illegible] *tangitur irâ.* Hor. S[illegible]m. 1. *Credat Judæus* [illegible]*lon ego; namque Deos didici securum agere ævum.* [illegible] vocat *apellam*, id est, sine pelle præputii, hoc est, [illegible]ilum. *Securum ævum*] i. seor[illegible]m à cura mortali[illegible] [illegible]nde Epicurus jactabat se levâsse genus humanum [illegible] summe malis, metu, & superstitione Deorum: Me[illegible]em, quia dixit unum esse spiritûs humani & belluini [illegible]um, & ità non esse metuenda, quæ post mortem eve[illegible]nt; Et superstitione, id est, anxiâ religione, cùm dii non curent mortalia. Sed utrumque impium & scelestum est, omnem pietatem & religionem destruens. *Extimo*] pro existimo: existimo autem, i censeo, & judico: per x plurimi scribunt. Æstimo autem, id est, æris pretium constituo & liceor, per æ & st. *Discrimina*] id est, pericula. *Milésque lupâ furacior*] miles dicitur quicunque stipendium belli gratiâ suscipit. *Una grando*] Unde calamitas quæ dicta est, quòd calamos, id est, culmos segetum terit. Est autem in sermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur*] adorando & sacrificando, nutu. Sic Hiarbus Æneid. 4. *Dicitur ante aras media inter numina divum, Multa Jovem manibus supplex orâsse supinis.* Et infra: *nos munera templis Quippe tuis ferimus, famâmque fovemus inanem. Incalluit*] id est, callum, hoc est tumorem & duritiem induit. *Pastores omnium egenos*] Æneid. 1. *Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos.*

Extimo.
Æstimo.
Discrimen.
Miles.

Faust. *Fortunate, scelus nobis hæc omnia nostrum*
Ingerit: ætherei sententia judicis æqua est.
Fort. *Quod scelus? an fuimus Christi vitæ insidiati?*
Faust. *Jurgia, furta, iræ, Venus & mendacia, rixæ.*
Fort. *Quid meruêre boni? nec enim scelus obruit omnes;*
Et tamen una omnes pariter pessundat Erinnys.
Faust. *Heu! nescis: malè de superis sentire, nefandum.*
His igitur, quæ scire nefas, nescire necesse est,

Post-

Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ,
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est:
Res vulgaris amor, studium commune juventæ,
Fort. *Mœror & affectus alii de cardine mentem*
Sæpe levant, animo sermo venit æger ab ægro.
Faust. *Intellecta licet pro re, pro tempore fari:*
(*Sic habitus Cosmus sapiens*) *incognita nunquam.*
For. *Fauste, sapis: notos igitur repetamus amores;*
Restat Amyntæos postrema in fata furores
Dicere, & in misero lacrymas impendere casu.

Fortunate, &c. Ne approbanda videatur sententia Fortunati, castigat eum Faustus, dicens illud notum verbum. *Omnia mala quæ patimur, peccata nostra meruêre. Ætherei sententia judicis æqua*] Augustinus enim docet, occulta quidem esse interdum divina consilia, sed tamen nunquam injusta. Hoc Maro Æneid. 6. *Aut æquus amavit Juppiter* & 10. Æn. *Rex Juppiter omnibus idem. Quod scelus?*] Graphicè exprimit rusticorum opinionem, qui sese insontes putant, dum capitalibus criminibus vacant. Respondet autem Faustus: Quæris quod scelus? *Furgia*] id est, contentiones quæ frequentes inter rusticos sunt; unde pro magno bono duxit Maro senem, dicens, *Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes*, &c. *Venus*] i. luxuria carnis. *Quid meruêre boni?*] Non respondet ad hoc Faustus, aut quia festinat ad narrationem exitûs amorum Amyntæ, aut quia non decuit rusticum, quæ Theologorum sunt, enodare. Unde dicit nefas esse de factis Dei inquirere. Satis enim esse debet, quia Deus ità vult, qui nihil injustum velle potest. Ideò ubi divina est præceptio, nulla debet esse percunctatio; ut Abrahã nobis præclarè ostendit, dicente D. August. Nam filium non dubitavit mactare, in quo tamen propaginis promissionem acceperat. At si quæras cur boni cum malis puniantur: dicetur, tantùm temporaliter puniri bonos, ut plus mereantur; malos autẽ, ad vindictam. Est ità pretiosa in conspectu Domini, mors sanctorum ejus. Mors autem peccatorũ pessima. *Nescire necesse est*] altiora tu nè quæsieris: Mitte arcana Dei, *&c. Posthabitis*] i. prætermissis, aut minoris

Furgia.

Venus.

Posthabere

ris habitis; ut, *Posthabui tamen illorum mea seria ludo*, &c. *Posthabitâ coluisse Samo. Quas*] id est, cujusmodi sumus experti, quia hoc commune malum: *Semel insanivimus omnes. Mœror & affectus alii*] i. affectiones & passiones & perturbationes. *De cardine*] id est, de stabilitate. *Sæpe levans*] id est, amovens. *Animo sermo venit æger ab ægro*] quia ex abundantiâ cordis os loquitur. Unde Flaccus in arte, *Format enim natura priùs nos intus ad omnem Fortunarum habitum, juvat, aut impellit ad iram, Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit. Pòst effert animi motus, interprete linguâ. Sic habitus Cosmas sapiens*] Cosmas (ut opinor) Medices, Florentin. ille ditissimus & memoratissimus pater Laurentii, & avus Petri Medicis hìc intelligitur. *In postremâ*] id est, in ultima. *Fata*] id est, mortem usque. *Impendere*] id est, imperiri. *In misero casu*] id est, infelici exitu.

Cardo.

Impendere.

Præteriens illàc parvo pòst tempore, rursum
Insanire hominem video, & miseratus amantem,
O iterum, dixi, mens inconsulta, veneno
Ebria fatali; populo jam fabula factus,
Non resipiscis adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atque tuos, pecus atque mapalia tecum,
Ut quondam moriens rapuit secum omnia Samson?
Quum senio curvatus eris, si fortè senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cum jam defecerit omne
Robur, & ingenium, sensúsque recesserit omnis?
Hæc tibi cuncta feret, nisi mors prævenerit, ætas.
Esto domi, vigila, observa, super omnia semper
Prospice quò tendas; & quo venisse dolendum est,
Ire cave: discerne vias, hominémque memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, levi tam perniciosa juventæ.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, ægrè
Vitam ago: tanta agros omnes invasit egestas,
Tot duri rerum eventus, incommoda passim
Tanta, tot adversis totus convolvitur orbis.

Præteriens illàc] Principium narrationis. *Illàc*] id est, per

Per locum illũ, ubi dixi Amyntam amore languentem jacere. *Parvo pòst tempore*] Sic Maro: *Respexit tamen, & multo pòst tempore venit.* Unde *post* & *ante*, gratiâ excessûs, ablativum regunt cum suo, si volumus, casu; ut, post dictum diem parvo tempore: Sine autem casuali, videntur adverbia, ut *postea & antea. O iterum*] bonus est versus, quia in principio carminis monosyllaba vocalia non abjiciuntur, ut, *ô utinam, ô ego*: neque corripiuntur, sicut interdum in medio, ut in Buc. *Te Corydon, ô Alexi, trahit sua quemque voluptas. Mens inconsulta*] id est, imprudens, cui nihil est consilii aut pensi. Capitur enim *insultus* passivè pro eo cui non est datum consilium, ut Æneid. 3. *Inconsulti abeunt sedémque odêre Sibyllæ*: & tamen *consulti* videntur, qui consilium dant, sed revera qui consuluntur sæpe, id est, à quibus ut prudentibus consilium petitur. Unde non solùm jurisconsultus, sed etiam jureconsultus dicitur, quasi in jure, aut de jure. *Veneno Ebria fatali*] id est, amore ad mortem ducente: est enim amor venenum, quia per venas it. Unde, *Vulnus alit venis*: nec tamen fato imputandum, sed nobis. Unde D. August. super illud, *Ego dixi, Miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi*, ait, Ego peccavi, non fatum, non fortuna. De hoc tamen plura jam diximus. *Populo jam fabula*] id est, argumentum fabulandi: non tamen dicit, *jam fabula facta*; quia ordo est, *factus jam populo fabula. Non resipiscis*] id est, iterum sapis, & ad sapientiam redis. *Pecus atque mapalia*] id est, casas & caulas: Dicuntur etiam sic à Virgilio; ut, *raris habitata mapalia villis*: & *magalia*, sed primâ longâ; ut Æn. 1. *Miratur molem Æneas magalia quondam. Rapuit secum omnia Samson*] ut Jud. 16. latè describitur: nota est historia. *Senectam Fata tibi dederint*] Qui enim (ut Seneca dicit) ad extremum fati pervenerit, senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem: ut *fatalem*, quæ quatuor cursus Saturninos explebat, id est, centum & viginti annos; ultra quos fata, id est, deorum constituta, negabant posse vivere: *Et naturalem*, quæ tres explebat, i. 90. annos: Tunc enim natura deficit, dicitúrque *mors merita*, id est, pro merito, in remedium tot malo-

Inconsultus.

rum

rum quæ sequuntur concessa: & *fortuitam* ac *violentam*, quæ etiam in primo cursu contingere possit: quas omnes tangit Maro, Æneidos quarto ad finem:

Nam quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitóque accensa furore.

Hæc tibi cuncta ferent] Unde Flaccus in arte, *Multa ferunt anni venientes commoda secum: Multa recedentes adimunt.* De incommodis senectæ, vide Juven. Satyr. 10. In quâ dicit, *Sed quàm continuis & quantis longa senectus Plena malis! Prospice, quò tendas*] i. ad quem statum. Persius: *Est aliquid quò tendis. Et quò*] i. ad quem statum. Ordo est, *& cave ire* [cò] *quo venisse dolendum est. Esto domi*] aut simpliciter dicit, aut quod Persius; *Tecum habita, & nôris quàm sit tibi curta supellex.* *Levi*] id est, facili & inconstanti. *Tot duri rerum eventus*] Licèt, ut Valla docet, in plurali frequentiùs dicatur *eventa*, genere neutro: tamen etiam *eventus* legimus, ut Æn. 6. ——*cæcosque volutat Eventus.*

Quò.

Levi.

Accipe rem non auditam, non tempore factam
Præterito; sed quam lux hæc mihi protulit ipsi:
Ut mos, Autumno pecudes crescente totondi,
Manè foro exposui lanæ venalia pondo
Sexaginta, hodie grande æs conflare putabam:
Vix vitam gregis eduxi, vix pabula possum
Mercari hibernis nivibus; quo cætera pacto
Sit victura domus nondum mihi constat, Amynta.
Quisquis amat, dominæ munuscula mittat oportet.
Tu verò, cui vix tecum fortuna reliquit,
Sub quo luce habitat, sub quo pernoctat egestas,
Quid poteris cupidæ gratum donare puellæ?
Mittere mala decem, satis esse solebat amanti:
Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,
Gramen odoriferum, memini quo tempore magnæ
Credebantur opes; ventum est à gramine ad aurum.
Regia res amor est hâc tempestate, recessit
Mos vetus, & quædam mala lex inolevit amandi.

Accipe rem non auditam] Continuat sermonẽ, quem ad Amyntam habuit; in quo quod Amynæ dicit, omnibus dicit, qui

qui simili capti sunt morbo. Recitat ergò argumentum pro re excogitatum. *Non auditam*] quia falsa sunt sæpe audita. Unde Plaut. *Plùs valet unus oculatus testis, quàm auriti decem*: i. unus qui se vidisse dicat, quàm decem qui se audivisse dicunt. *Autumno totondi*] alibi in Maio tondentur. *Sexaginta pondo*] i. libras. *Mittere mala decem*] Virg. in Bucol. *Aurea mala decem misi: Cras altera mittam. Purpurei flores*] Idem: *Tibi lilia plenis Ecce ferunt Nymphæ calathis.* Sed id Amasii poëtæ uberiùs dicunt. *Et raptus ab arbore nidus*] Idem: *Parta meæ Veneri sunt munera: namque notavi Ipse locum aëriis quo congessêre palumbes. Gramen odoriferum*] Idem: *Tum casiâ atque aliis intexens suavibus herbis, Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ. Credebantur opes*] unde, *Qui potuit violas addere, dives erat. A gramine ad aurum*] Ovid. *Melius nunc omen in auro est. Regia res*] i. regalis, quod potiùs dicerem: sed tamen & *morbum regium* vocant, qui regalem expetit sumptum. *Hâc tempestate*] hoc tempore turbulento. *Pondo.* *Regius.*

Talia suadenti torvo mihi rettulit ore;
Si cupis optatam mihi, Fortunate, salutem,
Da quod amo: nostro hæc una est medicina dolori.
Cætera quæ memoras, mihi sunt tormenta: revelli
Ex animo furor ille nequit, mea pectora imago
Virginis obsedit, mecum est, mecum ítque redítque,
Excubat & dormit mecum; caput, ossa, medullas,
Cor complexa, potest cum sola excedere vita.
Ac veluti quoties alienâ ex arbore secto
Surculus inseritur trunco, natura duorum
Fungitur, & mixto coalescit corpore virgo:
Sic dominæ dilecta mihi se immersit imago,
Et fecit duo corda unum, duo traxit in unum
Pectora: sensus inest nobis & spiritus idem.
O me fœlicem, si, cùm mea fata vocabunt,
In gremio dulcíque sinu, niveísque lacertis,
Saltem animo caput hoc languens abeunte jaceret:
Illa suâ nobis morientia lumina dextrâ
Clauderet, & tristi fleret mea funera voce!
Sive ad fœlices vadam post funera campos,

Seu

Seu ferar ardentem rapidi Phlegethontis ad undam:
Nec ſine te felix ero, nec tecum miſer unquam.
O Dryades florúmque deæ, nymphæque decentes;
O nemorum Sylvane pater, ſervate precamur,
Collibus in veſtris gelidíſque in vallibus omne
Sylvarum ruriſque decus: circundate ſaltus
Sepibus, & prohibete pecus, nè floribus obſit.
Iſta, precor, dominæ ſervate in funera noſtræ.
Tunc omnis ſpargatur humus, redolentia ſerta
Texite, quæ circa tumulum ſuprâque jacentem
Componantur heram: triſtes ad buſta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Ore canent madido, ſignatáque verba relinquent
Iſta ſepulturæ, relegenda nepotibus olim;
HIC tegitur virgo, cui nil, quin diva vocari
Debuerit, deerat, niſi dura fuiſſet amanti.

Talia ſuadenti] Recitat reſponſum miſeri amantis, ſolam puellam depoſcentis, ut Charinus Terent. *Nihil aliud niſi Philumenam volo.* Bene dicit *ſuadenti*, & non *perſuadenti*, quia nihil efficit. *Furor iſte*] id eſt, quem tu commemorâſti, & dixiſti in me eſſe. *Excubat*] id eſt, Excubias agit, hoc eſt, vigilat mecum: Æneid. 4.—*Illum abſens abſentem auditque videtque.* Id quoque Phædria optat ſibi à Thaide fieri in Eunuch—*ames me, me deſideres, Me ſomnies, me expectes, de me cogites, Me ſperes, me te oblectes, mecum tota ſis*, &c. *Caput*] unde furor in amante. *Oſſa medullas*] Æneid. 4.—*eſt mollis flamma medullas, Interea, & tacitum vivit ſub pectore vulnus.* Unde hîc addit, *Cor complexa*] Hinc enim dicitur cura, quòd cor urit. *Surculus*] id eſt, inſita quæ pullulat virgula. *Duo corda unum*] unde 1 Cor. 6. *Et erunt duo in carne unâ.* Hic autem non ex re, ſed ex affectione dicitur, quia nondum adhæſit qui autem adhæret (ut ibidem dicitur) meretrici, unum corpus efficitur. *Et ſpiritus*] i. animus, quia Græcè ἄνεμος ſpiritus, ſeu ventus dicitur. *O me felicem*] graphicè exprimit affectionem miſe è amantis, cui dulce videtur in complexu amatæ mori. Virg. in Buc. *Hîc ipſo tecum conſumerer ævo. Illa ſuâ nobis*, &c.] Ex Tibul.

Excubare.

Surculus.

Spiritus.

bul. ferè ſumptus locus, aut ex epiſt. Ovid. *Triſti voce næni-as canendo. Sive ad felices campos*] i. Elyſios. De quibus Æn. 6. *Devenêre locos & amœna vireta Fortunatorum nemorum ſedêſque beatas*, &c. Nos paradiſum vocamus.

Phlegethon] fluvius infernalis ab ardore dictus. *Nec ſine te felix ero, nec tecum miſer unquam*] Ex affectione, ut dixi, loquitur, non ex debito conſilio; itaq; non eſt putandum eam eſſe poëtæ mentem. Quod dico propter imperitos, qui non diſcernentes, quando ex ſuâ ſententiâ, & quando ex alterius introducti loquuntur poëtæ, indifferenter citant, quaſi ità ſenſerint. Maro autem ſentit etiam amores perdurare poſt fata, unde in eodem 6. Æn. *Curæ non ipſâ in morte relinquunt.* Quin putavit eaſdem permanere affectiones, dicens, *Quæ gratia currûm, Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.* Juxta quod dictum eſt, *Qualem te invenio, talem te judico.* Et ità quia æterna eſt damnatis peccandi libido (non enim immutari poſſunt) meritò eſt æternum ſupplicium. Sed ad ruſticum redeamus Amyntã, cui inſanus amor non perſuaſit, quod Prophetæ divinitus perſuaſum erat dicenti. *Non avertas faciem tuam à me, & ſimilis ero deſcendentibus in lacum.* *O Dryades*] id eſt, nymphæ arborum & præcipuè quercuum, quia δρῦς δρυὸς quercus dicitur. *Florumque deæ*] quæ *Napeæ* dicuntur. *Nymphæque*] ſcilicet aliarum rerum; ut montium, quæ *Oreades*; fluminum, quæ *Naiades* dicuntur; & marium, quæ *Neïeides*; & arborum quoque, quæ *Hamadryades*. *O nemorum Sylvane pater*] unde à ſylvis denominatur. Hic quoque advenille dicitur ad Gallum amore pereuntem, à Virgilio in Bucolicis:

Venit & agreſti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quaſſans.

Unde dicit, *Servate, precamur*; quia nymphæ amare, & amari ſolent. *Servate*, inquit, *Decus*] id eſt, ornatum florum & herbarum *Nè floribus obſit*] Virg. Geor. 4. *Nec oves, hœdique petulci Floribus inſultent, aut errans bucula campo Decutiat rorem, & ſurgentes atterat herbas.* *Iſta*] id eſt, veſtra dona. *Dominæ noſtræ*] ſic enim & Græci

Phlegethon.

Dryades.

Napeæ.

Oreades.

Naiades.

Hamadryades.

Sylvanus.

Dominæ.

Græci & Latini, at Barbari uxores vocant. Unde Maro in Diris. *Quòd mea non mecum domina est. Circa tumulum* Credebant enim in veteri superstitione beatas animas quarum corpora molliter requiescerent. Unde Persius *Nunc non cinis ille poëtæ Felix? nunc levior Cippus non imprimit ossa? Laudant convivæ; nunc non è manibus illis, nunc non è tumulo, fortunatâque favillâ Nascentur violæ?* Et Juvenalis, *Dii majorum umbras tenuem & sine pondere terram, Spirantéque crocos & in urnâ perpetuum ver, Qui præceptorem sancti voluêre parentis Esse loco.* Et Martialis, *Sit tibi terra levis, mollique tegaris arenâ.* Ovid. *Ossa quieta, precor, tutâ requiescite in urnâ: Et sit humus cineri non onerosa tuo.* Contrà imprecatur Tibullus: *O tu qui Venerem docuisti vendere primus, Quisquis es infœlix urgeat ossa lapis. Tristes ad busta puellæ Pierides*] id est, Musæ Juvenalis: *Pierides, profit mihi vos dixisse puellas.*

Bustum. *Bustum* dicitur, quasi bene ustum, locus ubi urna condebatur.

Urna. *Urna* autem ab urendo dicta, quod ustorum teneret cineres. Ideo autem Romani, qui tunc ut nunc faciunt, terrâ condere solebant corpora defunctorum, cœperant ea concremare, quia per bella & invidiam eruta videbant aliquando ossa: Diversitatem tamen hanc ex Philosophis ortam putant, ut qui ex terrâ potissimùm sumpta putarent, terræ mandarent corpora; qui ex igne igni. *Lamentabile carmen*] *Nænium* funebrem, aut corpore nondum sepulto *Epicedium*, & eo sepulto, *Epitaphium*. In Daphnide autem dicit Maro, *Et tumulo superaddite carmen. Relegenda nepotibus*] id est minoribus aut posteris.

Nenia.
Epicedium.
Epitaphium.

O virgo, si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charybdes.
Tranarem laturus opem: tu sævior hydrâ,
Me fugis: at culpæ nihil est in virgine; nam me
Nescit adhuc: si sciret enim, succurreret ultro.
Nec puto sub miti tam ferrea pectora vultu:
Signa tamen vultûs fallacia; sub cute molli
Mens fera, sub blandâ sunt corda immania fronte.
Alloquar, & faciam nostros intelligat ignes.
Si tamen illa meos vultus averterit, ibunt
In lacrymas oculi, tristè in suspiria pectus.

Ode-

Oderit illa licèt ſemper fugiátque ſequentem,
Iſta tamen, quocunque ferar, me cura ſequetur.
Ite procul medicæ, non ſum ſanabilis, artes:
Ite procul magico qui (quod nec credere dignum eſt)
Carmine pallentes animas revocatis ab orco:
Ite procul, vanis precibus qui flectere divos
Creditis: adverſum eſt, & inexorabile cœlum.
Me rapit impatiens furor, & juvat ire per altos
Solivagum montes, per luſtra ignota ferarum.

O virgo, &c.] Sunt verba Amyntæ per apoſtrophen puellam abſentem alloquentis. *Per centum Scyllas*] Numerus finitus pro numero infinito. Scylla autem & Charybdis, pericula ſunt maxima in mari Siculo; finguntur autem à poëtis eſſe monſtra marina, ex puellis tranſmutata. Nam Scylla Phorci fuit filia: Charybdis mulier vorax. De Scylla dixit in Bucol. *Quid loquar? aut Scyllam Niſi aut quam fama ſequuta, &c.* De Charybdi & etiam Scylla, Æn. 3. *Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis Obſidet.* Et ita, quia, ut dixit Horatius in arte, *Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, ſi caret arte:* ideo de eo, qui unum periculum evitans in aliud incidit, dici ſolet, *incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim. Tu ſævior hydrâ*] quam Hercules tandem excuſſit, cùm amputato capite illi ſemper bina repullulare videret. Erat enim lacus quem excuſſit, & locum fertilem reddidit, ſed ſerpens aquatica fingitur. *At culpæ*] id amatorié. Nam ſemper amicas aut purgant, aut non credunt peccâſſe. Unde ille, *Nec ſi mihi credere tantum. Signa tamen vultûs fallacia*] ſc. ſunt. Juv. *Frontî nulla fides: quis enim non viſus abundat Triſtibus obſcœnis? Mens fera*] unde notus, ſed minus idoneus autor, *Omnis quæ nitido volucris plumeſcit amictu, Non eſt, ſi ſimulat, vera columba tamen. Sæpe ſub agninâ latet hircus pelle Lycaon, Súbque Catone pio perfidus ille Nero. Si tamen illa meos vultus averterit*] videtur Hypallage, ut ſit, ſi averterit ſuos vultus à me. Id enim indignabundi faciunt. Æn. 1. *Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat.* Sed ſi accipiatur averto, ſicut aver- *Averto.* *Averſor.*

ſor

Avertor. for & avertor accipi solet, pro eo, quod est per indignationem avertendo contemno, sicut Servius fieri posse asserit qui dicit averto & avertor in unâ significatione declinari posse; dicitur recta loquutio, non figurata, qualis est illa apud Boëtium, *Heu! heu! quàm surdâ miseros avertitur aure*, &c. Unde est frequentativum aversor, quo frequentius utimur. Ovid. in Fast. *Officióque levem non aversatus honorem. Medicæ artes*] Unde Apollo apud Ovid. Metam. primo dicit, *Inventum medicina meum est, opiferque per orbem Dico, ac herbarum subjecta potentia nobis: Hei mihi quòd nullis amor est medicabilis herbis! Nec prosunt domino quæ prosunt omnibus artes! Ite procul*, &c.] quia Romanis earum erat odiosa professio. Unde Æn. 4. *Magicas invitam accingier artes. Quod nec credere dignum est*] Unde de Pythonyssâ quæ Samuelem excierat dubitant Theologi; an Samuelem revera, an nequam spiritum in illum transfiguratum; quod Augustinus potiùs asserere videtur. *Animas revocatis ab Orco*] i. ab inferno urgente. Unde

Orco. Orcus quasi urgus, à quibusdam dictus videtur. Sic in Buc.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto:
His ego sæpe lupum fieri, & se condere sylvis
Mœrim, sæpe animas imis exire sepulchris;
Atque satas aliò vidi traducere messes.

Vanis precibus] id est, impié: sed ex amentiâ amantium,

Solivagus. Epicuro tamen dignum. *Solivagum*] non in solo, sed solum vagantem. Soli autem sibi videntur amantes, dum sunt sine amatâ. *Per lustra*] per latibula, aut latebras. *Ignota*] scilicet hominbus, hoc est, invia. Æn. 4. de Didon. *Sempérque relicta Sola sibi, semper longam incomitata videtur Ire viam, & Tyrios desertâ quærere terrâ, Eumenidum velati*, &c. Id autem nunc erat illi, & est nunc huic, futuræ mortis indicium.

Talia jactantem, verbis conabar amicis
Flectere, sed vulnus nihil insanabile curat.
Illum per campos nox intempesta silentes,
Illum exorta dies inter dumeta videbat
Insomnem semper, rarò sylvestria poma

Car-

Carpentem, & potu contentum ſimplicis undæ;
Poſt longos gemitus, exhauſtáque lumina fletu
Aſſiduo, poſt lamenta & convulſa frequenti
Pectora ſingultu, moriens finivit amores.
Exanimum corpus tumuli ſine honore relictum,
Nocturnæ abſumpſêre feræ, volucrêſque diurnæ.
Fault. *Heu funeſta lues, fatalis machina paſſim*
Corda venenatis penetrans humana ſagittis,
Æquiparans hominem pecudi! Quæ pocula Circe?
Quæ pejora unquam potuit dare philtra Calypſo?
Quæ Styx? quis Phlegethon gravior? quæ major Erinnys?
O ſtulti, quicunque Deum dixiſtis Amorem!
Num natura nocens Deus eſt? ubicunque locorum
Sit Deus, eſt homini clemens, innoxius, æquus.
Fort. *Heu miſerande puer, tenerâ ſublate juventâ!*
Quæ tibi naſcenti luxerunt ſydera? quæ tam
Noxia pars cœli eſt, ut te, nil tale merentem,
Læſerit, & primis infortunârit ab annis?
Nec tamen omninò cœlum tibi defuit; omne
Carmen, & argutis quicquid modulamur avenis,
Doctus eras: niſi te mors immatura tuliſſet,
Dignus eras hederis, dignus Parnaſſide lauro.
Nec meliùs cecinit pugnas, ac triſtia bella,
Herdea, & agrorum cultus, & paſcua noſter
Tityrus, à magno tantùm dilectus Alexi.
Namque tibi præcox animi ſolertia, nobis
Cognita jampridem, magnam producere frugem
Cœperat; & ſpecimen tuleras virtutis & artis
Non vulgare tuæ: poteras jam gloria dici
Rebus, & ætatis decus indelebile noſtræ.
Te Padus, & noſter lugubri Mincius ore,
Cum Nymphis flevêre ſuis, ut Thracius Hebrus
Orphea: te triſtes ovium flevêre magiſtri,
Ut Daphnim luxiſſe ferunt: te paſcua & agri
Undique, & audita eſt totis querimonia campis.
Sparzite, paſtores, tumulum redolentibus herbis,
Atque ſacerdotum cantus, ac thura quotannis
Dicite, & æternam requiem cantate poëtæ.

Fauſt. *Tu tamen arva tenes patriæ melioris, & altum*
Incolis Elyſium, nos hîc te flemus, Amynta.
Fort. *Flendum hodie nobis fuerat: nam triſtia nocte*
Neſcio quæ mœſtis cernebam inſomnia formis.
Sed jam veſper adeſt, & ſol ſe in nube recondens
Dum cadat, agricolis vicinos nuntiat imbres.
Congere, & ad caulas pecudes convertere tempus.

Talia jactantem] Fortunati eſt in ſuâ perſonâ loquentis, & impietatem atque amentiam Amyntæ damnantis. Æneid. 1. *Talia jactanti*, &c. *Verbis amicis*] id eſt, quæ amicos decent. Eſt enim amicus, a, um, adjectivum. Unde amicior & amiciſſimus leguntur. *Conabar*] id verè, quia
Curare. ſine effectu conamur. *Sed nihil*] id eſt, nulla res. *Curat*] id eſt, purgat vulnus inſanabile. Nullum tamen eſt in moribus tale ante ſuprema fata. Aut *vulnus inſanabile nihil*] id eſt, nihil curat verba. *Inter dumeta*] ubi du-
Inſomnis. mi & vepres creſcunt. *Inſomnem*] id eſt, nullum ſomnum admittentem, quod miſerè amantium eſt, Æneïdos quarto: *At non infelix animi Phœniſſa, nec unquam Solvitur in ſomnos, oculíſque aut pectore noctem Accipit.* Syl-
Lumina. veſtria poma] In ſylvis naſcentia. *Exhauſtáque lumina*] id eſt, oculos exhauſtos. *Moriens finivit amores*] Unde & Comicus, *Hanc, niſi mors, mihi adimet nemo.* Dixit tamen Maro, *Curæ non ipſâ in morte relinquunt. Sine honore tumuli*] id eſt, inſepultum. *Fatalis machina*] Alludit ad equum Trojanum, de quo Maro Æneïdos ſecundo, *Scandit fatalis machina muros. Fatalis* igitur *machina*] id eſt, inſtrumentum ad exitium fatale ducens. *Æquiparans hominem pecudi*] Unde fictæ ſunt transformationes, quas Circe in ſocios Ulyſſis exercuit. Pſalmiſta: *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit*, &c. *Philtra*] id eſt, amatoria pocula ad amorem inducentia. Circe autem & Calypſo ex Odyſſeâ Homericâ notiſſimæ ſunt, ad quas Ulyſſes appulſus dicitur, *&c.* De Circe quidem Solis filiâ ad principium 7 Æneid. plura videbis. Calypſo autem, autore Heſiodo Oceani & Tethyos, aut, Homero judice, Atlantis filia, inſulam à ſe denominatam in mari Iônio tenuit, ad quam Ulyſſes ut à Circe diſceſſerat,

nau-

naufragus pervênit, & amatorio illectus, ſeptem annos permanſit, víxque divelli potuit. *Philtra* autem dicuntur, quia philos amator dicitur, pocula, aut carmina, aut alia ad amorem inducentia. *Philtra.*

Quæ Styx?] infernalis palus à triſtitiâ dicta. *Phlegethon*] fluvius ab ardore denominatus. *Phlegethon* *Erinnys*] dicitur furia. *Erinnys.*

Num] id eſt, nunquid. *Natura nocens*] Phyſicè hoc dicit. Nam virtutes naturales, deos dicebant. Unde Plinius lib. 2. natura is hiſt. *Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, fragilitatis ſuæ memor, ut portionibus quiſque coleret, quo maximè indigeret*, &c. Vim ergò amoris, Cupidinem genere maſculino, quia deum, dicebant. *Quæ tibi naſcenti luxerunt ſydera?*] iterum fatale putat. Vide ibi de fato loquuti ſumus. *Cœlum defuit*] id eſt, benigna influentia cœli. *Doctus erat*] Quemvis ergò ſui temporis doctum deflet, ſecutus Maronem in Daphnide. *Mors immatura*] id eſt, ante maturitatem veniens. Id enim dicitur *Immaturus* immaturum, quod nondum eſt maturum. Præcox autem, *Præcox.* quod ante tempus maturum, quaſi præcoctum & præcoquum. *Illud autem* (inquit Quintilianus) *præcox ingenium haud temerè ad frugem pervenit: quia præcoci ingenio præditi, aut citò moriuntur, aut ſtudia deſerunt.* *Dignus eras hideris*] quibus coronantur poëtæ, eò quòd *Hedera.* ſunt in tutelâ Liberi patris, qui eis coronatus ex Indiâ rediit. Horatius: *Me doctarum hederæ præmia frontium Diis miſcent ſuperis.* Perſius: *Quorum imagines lambunt Hederæ ſequaces.* Juven. *Ut dignus venias hederis, & imagine maſtâ.* Virg. in Bucol. *Atque hanc ſine tempora circum Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.* Et iterum: *Hederâ creſcentem ornate poëtam. Dignus Parnaſſide lauro*] i. in Parnaſſo monte Phocidis Bœotiam verſus *Parnaſſis* *Parnaſſus.* Muſis & Apollini ſacro, naſcente. Eſt ergò Parnaſſis Patronymicum à patriâ ſumptũ. Sed hîc pro nomine patrio ponitur, quaſi ſit Parnaſſica. *Nec meliùs cecinit pugnas*] ut in Æn. *Et agrorum cultus*] ut in Geor. *Et paſcua*] i. paſtores, ut in Bucol. Nam etiam paſcua in Geor. dicit. *Noſter*] id eſt, noſtras; hoc eſt, Mantuanus. *Tityrus*] id eſt, Virgilius, qui ſe per Tityrum in primo Bucolico carmine

ſignificavit. *A magno Alexi*] id eſt, Auguſto. *Præcox ſolertia*] quia ante barbam. *Et ſpecimen tuleras*] ſcilicet præ te, aut *abſtuleras ſpecimen*] i. ornamentum. *Non vulgare*] id eſt, egregium. *Cum Nymphis flevêre.* Sic Maro de Daphnide in Daphnide. *Ut Thracius Hebrus*] ſcilicet fluvius. *Orphea*] ſcilicet flevit, ut quarto Georgicorum innuit poëta. *Ut Daphnim*] de quo in Bucolicis Virgilius latè: *Spargite paſtores*] Sic in Daphnide, *Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras Paſtores; mandat fieri ſibi talia Daphnis: Et tumulum facite.* Et hæc pro Epicedio ſunt, quod canitur ante inhumationem. Sequentia, Epitaphii, quod poſt inhumationem canitur, vicem habent. *Tu tamen arva tenes*] Hoc quidem videtur minùs quadrare ſuperioribus. Nam cùm furor & amentia, atque impietas in ſuperos & vilipenſio legum in Amyntâ fuerit; & ità mortuum, nec pœnituiſſe ſignificaverit: non videtur congruè dicere, *& altum Incolis Elyſium*] id eſt, paradiſum. Sed purgari poteſt, tum quòd paſtoribus hæc dicuntur, tum quod aſſerendo Elyſium incolere, tacitè pœnitentiam egiſſe ſignificat. *Cernebam inſomnia*] Phantaſmata nocturna, quaſi futuræ lacrymationis prognoſtica, idq; ex ſuperſtitione ruſticâ. *Vicinos nuntiat imbres*] Georgicorum primo: *Sol quoq; & exoriens, & quum ſe condet in undas, Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequentur, &c.* Sed ille de ortu dicit, quod hic de occaſu. Addit enim:

Inſomnia.

Ille ubi naſcentem maculis violaverit ortum,
Conditus in nubem, medioque refulſerit orbe,
Suſpecti tibi ſint imbres.

Cogere, & ad caulas] id eſt, ovilia. Virgilius in Sileno: *Cogere donec oves ſtabulis, numerúmque referre Juſſit.* *Tempus cogere*] pro cogendi, Græca loquutio, ut:

Et jam tempus equúm jumentia ſolvere colla.

De natura mulierum, inſcripta
ALPHUS.

JOAN. MURMELII. Argumentum.

Amiſſum memorat caprum, puerique furorem
Janus, & ingenium notat hinc Alphus muliebre.

Alphus & Janus.

Jane, caper (video) macer eſt tuus: eſſe ſolebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire;
Nunc dejectus humi, flaccis piger auribus herbam
Olfacit, & ſummis attingit gramina labris.
Janus. *Languet, & ex iſto languore facetia ſurgit:*
Quæ, quoties memini, riſum ciet; edita nondum eſt:
Edita cùm fuerit, totus mirabitur orbis.
Alph. *Jane, ſoles narrare ſales lepidiſſimè, & ore*
Suaviloquo: dic ergò tuus cur langueat hircus.
Janus. *Res non ficta, deus teſtis, ſed facta recenter:*
At dulce id facinus non eſt narrabile gratis.
Quid pretii ſperare licet? quæ dona reporto?
Alph. *Jane, ubi congeſſit nidos Philomena, docebo.*
Janus. *Qui leviter ſpondet, promiſſo eludit inani.*
Alph. *Qui non credit, inops fidei: ſed pignore tutum*
Te faciam, duo tela meâ deprome pharetrâ.

Jane, caper] Principium hujus Eclogæ ex macie capri captat occaſionẽ facetæ narrationis de paſtore mercenario, qui captus amore puellæ, in foveam feris poſitam incidit: ubi inventus & à vicinis ruſticis extractus, furorem amoris non deſtituit: occaſione cujus, graphicè mulierum ingenia deſcribuntur. *Macer eſt*, qui *ſolebat eſſe acer, & elatis, &c.* Unde quod in Hecyrâ de hominibus dicitur, etiam quibuſdam belluis competit: *Profectò hoc ſic eſt, ut puto: omnibus nobis ut res dant ſeſe, ità magni atque humiles ſumus. Flaccis auribus*] id eſt, auriculis laxis & pendentibus, quia mollibus. *Herbam olfacit*] id morbi indicium eſt. *Riſum ciet*] id eſt, excitat, à *cio* ſecundæ conjugationis; eſt enim præſentis temporis. *Totus mirabitur orbis*] Ruſticâ jactantiâ & garrulitate hoc dicit:

nam ſi ex perſonâ poëtæ dicatur, verè illi dici poſſet: *Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, ſi rutticus imprudens in foveam cecidit? *Fane, ſoles narrare ſales*] id eſt, non inſulſos apologos. *Ubi congeſſit*] Latiniùs Maro: *Namque notavi Ipſe locum, aëriæ quo congeſſere palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum ſignificant, ut *convenio, conflo, congero*, adverbium ad locum deſiderant, & non in loco: Poteſt tamen dici, *Ubi congeſſit*] id eſt, concinnavit & conſtruxit, poſtquam allata fuit materies. *Qui leviter ſpondet*] proverbiale eſt nam ferè uſu venit, ut, qui citò promittunt, difficulter promiſſa exhibeant, & è converſo. *Qui non credit*] Alio proverbio ex arte Rhetoricâ reſpondet: *Qui non credit, inops eſt fidei*; quia qualis quiſque eſt, talem judicat quemlibet: & ita, qui fidus non eſt, neminem fidum exiſtimat. *Deprome*] id eſt exime. *Duo tela*] id eſt, duo ſpicula, aut duas ſagittas, quæ ſunt paſtoribus apta. Virg. *Cùm Daphnidis arcum Fregiſti & calamos.* *Telum.*

Jan. *Incipiam*; *Nymphæ Parnaſſides, ora movete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
At Philomenæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ovili,
Aſſiduè paſcebat oves, caprum atque capellas.
Servitium nobis pueri fuit utile, donec
Virgine conſpectâ, quæ tum huc veniebat aquatum,
Tabuit: ex illo vecors jam tempore factus,
Frigidiùs curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhauſto ſubvertere cuncta cerebro.
Quum ſopitus erat, poterat vigil eſſe videri.
Nugabatur enim quando vigilabat, inerti
Corporis officio, ſolvebat ſomnia mente.
Hunc ergò in ſaltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligârat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula poſſit
Vincere cervice, ac præduro robore frontis.
Quæſitum interea nidos nemus omne pererrat.
Corda ſubit virgo dilecta recogitat ora;
Ora, ſinus, & quæ fari ſuler, omnia volvit.

Lux

Lux fugit interea, capri redit immemor, altâ
Nocte recordatus ſurgit, pavidúſque per umbras
Dum graditur, ruit in foveam, quæ fronde ſalignâ
Captandis obducta feris & ſtramine ſicco,
Inſtar erat putei fundo irremeabilis alto.
Eſt caper in vinclis, puer eſt in carcere, paſtor
Nullus oves curat: jam tertia luxerat hora.
Miror, oves refero ac numero: capríumque requirens,
Obſtupeo; puerum clamo, magalia luſtro.
Vera loquar: magicis nè fortè liquoribus unctus,
Extimui, aſcenſo migrâſſet in aëra capro:
Namque ſtriges tali famæ eſt ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul convivia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad paſcua duco.
Dumque nemus ſubeo meditans mecum, ecce, per umbras,
Ecce procul caper in dumis ſtrepit, atque reluctans
Cornibus adverſis contra ſua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneïdos ſecundo, *Incipiam: Fracti bello*, &c. *Nymphæ Parnaſſides*] id eſt, Muſæ Parnaſſum frequentare ſolitæ. *Ora movete*] Virg. *Pandite nunc Helicona, deæ, cantúſque movete.* Sed quia præcipitur ab Hor. in arte, *Nec deus interſit, niſi dignus vindice nodus Inciderit*; videbitur quibuſdam non apta invocatio, quia non debet deus invocari aut induci ad difficultatem diſſolvendam niſi res tanta ſit, ut opibus humanis fieri aut geri nequeat. Verùm poëtæ aliquando ridiculè, aliquando juxta æſtimationem invocantis, invocationem faciunt: Unde Juvenal. deſcripturus Rhombum, dicit Satyrâ quartâ, *Incipe, Calliope, licet hic conſidere, non eſt Cantandum, res vera agitur: narrate puellæ Pierides: proſit mihi vos dixiſſe puellas.* Hoc autem ridiculè dicit: hic verò loquitur ruſticus, cui quam dicturus eſt res ſummam difficultatem habere viſa eſt. Unde priùs dixit, *Totus mirabitur orbis. Philomenæos*] quos Philomena congeſſit. *Conductus*] ergò mercenarius. *Servitium*] id eſt, famulatus. *Tabuit*] i. lentâ tabe exhauſtus eſt. *Vecors*] i. pravi, aut perverſi cordis. *Frigidiùs*] i. negligentiùs, ſicut in re diligenti dicit per contrarium Maro, *Fervet opus. Exhauſto cerebro*] nimiâ

Servitium. *Tabeſcere.* *Exhauſtus.*

Sopitus nimiâ ſolicitudine effœto. *Quum ſopitus erat*] id eſt, ſomno obrutus, *poterat videri eſſe vigil. Nugabatur enim*] id eſt, ſecum inaniter loquebatur: Hor. *Neſcio quid meditans nugarum.* Perſius: *Nugari ſolitos. Ludens*] id eſt, ad ludum, ut curam animi premeret. *In ſaltu*] in *Tentans.* paſcuis ubi pecudes ſaliunt. *Tentans*] id eſt, periculum faciens. *Quæſitum percrrat*] id eſt, pererrando it quæſitum; non enim conſtruitur prius ſupinum ſine motu, ſaltem latente. *Et quæ fari pudor*] ſcilicet *eſt*: id eſt, gremi-*Saligna.* um; & infra gremium pudenda. *Fronde ſalignâ*] id eſt, *Obducta.* ſalicum foliis. *Obducta*] id eſt, obſtructa in ſuperficie. *Captandis feris*] id eſt, ad captandas feras. *Fam tertia* *Refero.* *luxerat hora*] ſcilicet poſterioris diei. *Refero*] Recenſeo, *Magalia.* aut ſeparo. *Magalia*] id eſt, casas, & tuguria. *Striges*] ſortilegæ, & magicis utentes. *Ad quædam longinqua*] Id enim ſibi perſuadent dæmonibus illuſæ. *Ecce*] quaſi diceret, Præter ſpem.

Terruit incautum ſubitò feralis imago,
Et nil tale ratum: firmato pectore tandem,
Noſco animal, ſubiénſque rubos, ſeco vincula runcâ.
Serò domum rediens, video per paſcua longè
Turbam exultantem riſu juveniliter alto.
Ut propè conſtitimus, méque agnovêre, ſalutant,
Et, Tuus, ecce, aiunt, puer hic ô Fane lupórum
Erutus è foveis, dum nocte perambulat agros,
Incidit in caſſes. Et ſic inventus utrque,
Et caper, & paſtor, Caper hæc incommoda paſſus
Languet adhuc: puer imprudens, inſanior hirco eſt.
Virgo ſuperbivit mox, ut ſe audivit amari;
Et pueri ſimulans curam ignorare, pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor; ora ſinúmque
Ornat, & in terram verſis incedit ocellis,
Callida vulpinâ rem ſimplicitate gubernat.
Hæc ſtudia, hi caſſes, hæc ſunt mulieribus arma.
Ille ſuâ ſperans Galateâ aliquando potiri,
Contemptâ mercede, ſuos ſectatur amores.
Propterea plauſtro, nivâ, bobúſque relictis,
Ad paſtoris opus redeo: ſubjecta furori

Iſta

Iſta juventutis levitas rura omnia vexit.

Terruit incautum] Rem proſequitur. *Feralis*] id eſt, terribilis ut fera; id eſt, mors. Nam ſi dicatur *imago feralis*, id eſt, ipſius feræ, non videtur ratio carminis ſtare: nam *fera* primam corripit, *feralis* producit. Æneidos quarto: *Solâque culminibus ferali carmine bubo. Incautum, & nil tale ratum: Firmato pectore tandem, noſco animal*] ſcilicet ubi propiùs acceſſeram. *Seco*] id eſt, abrumpo vincula quibus in vepribus alligatus erat. *Incidit in caſſes*] in foveam, in laqueos. Ovidius: *Incidit in caſſes præda petita meos. Virgo ſuperbivit*] Principium principalis narrationis. *Et pueri ſimulans curam ignorare*] Non ſimulans curam, ſed diſſimulans ſe ignorare curam, ſcilicet amorum. Nam ſimulamus, id quod non eſt, eſſe: diſſimulamus, id quod eſt, non eſſe. *Pudorem fingit*] id eſt, ſimulat, & fallaciter præ ſe fert. *Ora ſinúmque*] in quibus eſt muliebris ſpecies. *In terram verſis*] id enim pudicas decet. Unde Æneïd. primo; *Tum breviter Dido vultum demiſſa profatur. Hæc ſunt mulieribus arma*] *Mulieribus* naturâ antepenultinam corripit, ſed neceſſitate producit Lucanus: *Siqua Deûm ſoboles, ſi qua eſt mulieris origo. Suî Galateâ*] puellâ lacteâ, ſed ruſticâ. Unde Maro, *Namque* (*fatebor enim*) *dum me Galatea tenebat, Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculî. Contemptâ mercede*] ſcilicet quam à Jano acceperat. *Iſta*] ſci icet vilis. *Levitas*] id eſt, inconſtantia propter amores & leves mores.

Feralis.

Caſſes.

Simulare.

Diſſimulare.

Galatea.

Levitas.

Alph. *Quod nequit ingenium, caſus facit: ô ſtupor! ô ſors*
Ingenioſa! ô res riſu celebranda bimeſtri!
Fane, fides ſervanda, tibi Philomena laborat.
Sed quod tam vafro memoras de virginis æſtu,
Rettulit in mentem, quæ pſallere ſæpe ſolebat
Carmina fœmineis olim de fraudibus Umber.

Janus. *Dic, Umbri, dic, ſi quid habes, meditare parumper*
Et verba & numeros; Umbri eſt memorabile carmen.

Alph. *Eſt, ut ais, ſed non gratis memorabile carmen.*
Quas referes grates? & quid mercedis habebo?

Janus. *Accipe, promiſſis abſolvo, & ſpicula reddo.*

Alph. *Dum vado ad ventrem poſt hæc carecta levandum,*

Fane,

Fane, meum tu coge pecus, nè vitibus obſit.
Janus. *O aries, aries, qui tortis cornibus atrum*
Dæmona præſentas, ſemper vineta ſubintrans;
Non ſapies, donec foſſâ tibi lumina fronte
Eruero. Non ſunt porrecta in jugera centum
Paſcua ſat, niſi pampineos populeris & agros?
Quod nequit ingenium, caſus facit] Interloquitur Alphus, ne unius ſermo faſtidio ſit. Senſus autem eſt, Multa quæ per ingeniũ excogitare nequeas, caſu in mentem veniunt.

Bimeſtris. *Riſu bimeſtri*] i. duos menſes durante. *Tibi Philomena laborat*] i. nidificat. Unde Maro, *Sic vos non vobis nidificatis aves.*

Umber. *Fœmineis de fraudibus Umber*] homo ex Umbriâ. Sunt qui Antonium Campanum intelligant. *Dic, Umbri*] Ordo eſt, *Dic, dic*; inquam, *ſi quid habes Umbri*] i. de Umbro aut de carminibus ejus. Virg. *Quin age, ſi quid habes, in me mora non erit ulla.* Et iterum: *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.*

Meditari. *Meditare*] exerce, experire. Virg. *Sylveſtrem tenui muſam meditaris avenâ. Et verba & numeros*] Idem: *Numeros memini, ſi verba tenerem. Non gratis*] i. non ſine mercede. *Promiſſis*] ſc. Philomenæ pullis. *Et ſpicula*] i. ſagittas. *Dum vado ad ventrem*] Hoc profectò nimis ruſticè; tametſi ruſtico congruit; facit tamen poëta ad exprimendum morem ruſticum. *Tu coge*] i. compelle in unum nè divagetur. Virg. *Tityre coge pecus. Ne vitibus obſit*] depaſcendo pampinos, aut uvas decutiendo. *O aries, aries*] Alloquutio ruſtica ad pecus. Sic Maro ad arbores: *Et vos ô lauri carpam, & te proxima myrte, Sic poſitæ quoniam ſuaves miſcetis odores.* Non abjicitur autem, nec corripitur, *ô*, quia vox monoſyllaba in principio carminis poſita. *Atrum dæmona*] i. ſpiritum malè callidum, qui, cùm pingi verè non poteſt, cornutus tamen pingitur. *Non ſapies*] i. non eris ſapiens & fugitans malorum, *donec ego eruero tibi lumina*] i. oculos, & hâc

Lumina. *fronte foſſâ*] i. perforatâ & excavatâ, evulſis oculis. *Populeris*] i. depræderis, ſpolies. *Et*] i. etiam. *Agros pampineos*] i. vineas, in quibus vites ſunt, quarum frondes pampinos vocamus. Dicitur etiam *populare*. Virg. in Æneid. *Non nos aut Libycos ferro populare penates Venimus*, &c.

Populari.

Alph.

Alph. *Fane, recordatus redeo: ſed plurima forſan*
Nondum nota tibi referam: cognoverat Umber
Omnia, quæ fas eſt homini perdiſcere: cœlos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes.
Viderat & Rhodopen, atque alta Ceraunia, & Oſſam,
Gallica regna, Ararim, Rhodanum, Tiberímque Padúmq;
Attica Romanis referebat carmina verbis,
Ore utroque potens, & linguâ primus utrâque.
Hunc unum nobis invidit Græcia, & ipſi
Arcades, & Thracum ſaltus, & Theſſala Tempe.
Si quid erit quod fortè velis tibi notius eſſe,
Candidus illius ſemper documentâ ſecutus,
Non procul hinc: hæc ille tenet, nos ille docebit.
Sed jam ſeptiforem flatu experiamur avenam.
Antè tamen Nymphæ precor, ut Libethrides adſint:
Præſertim quæ plus meminiſſe Polymnia fertur.

Fane, &c.] Purgatâ alvo redit ad narrationem. *Viderat*] Hæc Periphraſi videtur Gregor. Tifernatem dicere, qui eâ tempeſtate vixerat. Nam γηγορέω ſignificat vigilo: Vigilantis eſt autem multa videre. *Viderat & Rhodopen*] id eſt, Thraciam, ubi Rhodope mons eſt: *Rhodope.* *atque alta Ceraunia*] montes Epiri à fulminibus dictos. *Ceraunia.* *Et Oſſam*] montem Theſſaliæ. *Ararim*] qui à Lugdunenſibus nunc *Sogona* dicitur. Uterque autem, tam Ararſeu Araris, quam Rhodanus, Lugdunum confluit; ad cujus confluentem erat olim illa ara de quâ Juven. *Aut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram.* *Tyberim*] fluvium Hetruriæ, qui Romam perfluit. *Padum*] fluviorum regem in Italiâ, in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem. Unde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur, ex inferis ad ſuperos tendere dicit. *Attica*] id eſt, Græca, & potiſſimùm Attica, quia Attica lingua e quinque Græcorum linguis cultiſſima eſt. *Romanis*] i. Latinis verbis: nam aliter ea non intellexiſſet ruſticus. *Ore utroque*] & Græco ſermone & Latino. *Et primus*] i. peritiſſimus utrâque linguâ. *Hunc unum nobis invidit Græcia*] id eſt, invidè nobis eſſe conſpexit, cùm ſimilem non haberet: quod in vitâ Antonii Campani etiam de Turcis com-

Oſſa. *Araris.* *Tyberis.* *Padus.*

commemorant: verùm hîc Tifernatem intelligam. *Et ipſi Arcades*] *ipſi* emphaſim habet, quaſi dicat perritiſſimi muſici, *Et cantare pares & reſpondere parati. Et Thracum ſaltus*] ubi Orpheus, Amphion, aliique complures verſati ſunt vates. *Et Tempe*] i. amœniſſima loca Theſſaliæ, quibus etiam muſicus chorus verſatus eſt. *Candidus, illius, &c.*] Per *Candidum* credo poëtam intelligi, cujus exterior veſtis, ut Carmelitis cæteris, & mens ferè candida eſt. *Hæc*] i. documenta Umbri. *Sed jam ſeptiformem*] id eſt, ſeptem foramina habentem. Virg. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula. Libethrides nymphæ*] i. Muſæ, aut Libethrium, locum quendam in Thraciâ; aut Libethram, fontem in Magneſiâ regione Theſſaliæ adjunctâ incolentes. Maro: *Nymphæ noſter amor Libethrides, &c. Præſertim quæ plus*] ſubaudi, cæteris: alioqui dixiſſet, plurimum. *Polymnia* à πολὺ, i. multum, & μνεία, i. memoria, cujus filiæ Muſæ ſunt. Dicitur etiam *Polyhymnia*, i. multorum hymnorum, ſeu laudum, Hor. *Nec Polyhymnia Lesbûm refugit tendere barbiton.*

Tempe.

Septiformem

Libethrides.

Fœmineum ſervile genus, crudele, ſuperbum,
Lege, modo, ratione caret: confinia recti
Negligit, extremis gaudet, facit omnia voto
Præcipiti, vel lenta fuat, vel concita currit
Fœmina: ſemper hyems, atque intractabile frigus,
Aut canis ardentes contriſtat fydere terras:
Temperiem nunquam, nunquam mediocria, curat;
Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.
Si gravis eſt, mœret torvo nimis hernica vultu.
Si ſtudeat comis fieri, gravitate remiſſa
Fit levis: erumpit blando laſcivia riſu,
Et lepor in molli radiat meretricius ore.
Flet, ridet, ſapit, inſanit, formidat, & audet,
Vult, non vult, ſecúmque ſibi contraria pugnat,
Mobilis, inconſtans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
Imperioſa, minax, indignabunda, cruenta,
Improba, avara, rapax, querula, invida, credula, mendax,
Impatiens, oneroſa, bibax, temeraria, mordax,
Ambitioſa, levis, maga, lena, ſuperſtitioſa,

Deſidi-

Desidiosa, vorax, ganeæ studiosa, palatum
Docta, salax, petulans, & dedita mollitici,
Dedita blanditiis, curandæ dedita formæ;
Iræ odiique tenax, in idonea tempora differt
Ulciscendi animos, infida, ingrata, maligna,
Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis,
Exprobrat, excusat tragicâ sua crimina voce.
Murmurat, accendit rixas, nil fœdera pendit.
Ridit amicitias, curat sua commoda tantùm.
Ludit, adulatur, defert, sale mordet amaro,
Seminat in vulgus nugas, auditâque linguâ
Auget, & ex humili tumulo producit Olympum.
Dissimulat, simulat, doctissima fingere causas,
Ordirique dolos, fraudique accommodat ora,
Ora omnes facili casus imitantia motu.

Fœmineum servile genus] Multa in muliebrem sexum superciliosè dicuntur, quæ omnia in malas dici possunt: sed rarissimæ sunt bonæ secundùm Lucilium, qui dicit, *Heu! facul est homini inventu bona fœmina nusquam*: ubi *facul*, pro *facile* antiquè dixit. Et Susarion Megarens. antiquæ comœdiæ princeps: *Audite populos, Susarion hæc dicit filius Phyllini Megarensis tripodiscius; Malum sunt mulieres: Sed tamen, O populares, non est invenire domum sine malo.* Multa tamen etiam in sanctis literis in bonarum commendationem dicuntur. *Sed mulierem fortem quis inveniet?* *Modo*] i. moderatione, de quâ Hor. 1. Ser. *Est modus in rebus, sunt certi denique; fines, Quos ultra citràque nequit consistere rectum.* *Extremis gaudet*] quæ ambo mala sunt, quia uni virtuti duo vitia opponuntur; alterum per abundantiam, alterum per defectum peccans. *Aut canis*] id est, canicula, aut *Sirius*. *Odit*] præteriti est temporis, & ità producitur; nec reperies apud idoneos *odio*, nisi semel in Cicerone *odiàs*. *Nimis hernica*] id est, aspera, ut Hernici montes in Italiâ asperrimi. *Gravitate remissâ, fit levis*] quia *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim ut vitium vitii fuga, si caret arte. Lepore meretricio*] id est, suaviloquium, & blandiciæ meretricibus dignæ. *Sibi contraria*] i. inconstans, unde

facul. *Modus.* *Canis.* *Hernica.*

unde addit, *Mobilis, inconstans*] Æn. 4. —*varium & mutabile semper Fœmina.* *Imperiosa*] i. affectatrix imperii. *Indignabunda*] fastidiens frequenter. *Cruenta*] cruoris & sanguinis appetens, & maximè, ut Juv. docet, vindictæ. *Improba*] i. improbanda. *Avara*] quia rapax, sed tamen inutiliter expendit. Juv. *Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum: Ac velut exhaustâ redivivus pullulet arcâ Nummus, & è pleno semper tollatur acervo, Non unquam reputat quanti sibi gaudia constent.* *Rapax*] ergò ut expendat. *Querula*] quia, ut dicit Juven. *Aut odit pueros, aut fictâ pellice plorat.* *Maga*] i. sortilega, magicæ arti intendens, ut Juv. docet: *Hîc magicos affert cantus, hic Thessala vendit Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.* *Lena*] etiam filiarum venditrix. Juven. *Scilicet expectas ut tradat mater honestos, Aut alios mores quàm quos habet: utile porrò Filiolam turpi vetulæ producere turpem.* *Superstitiosa*] quod idem Juven. sexto docet, ut cætera ferè quæ hîc habentur. *Ganeæ*] sic & alii Christiani poëtæ, sed ganeo primam producit Satyr. *Occultas ganeo pultes.* *Palatum docta*] i. delicata. *Salax*] luxuriosa. *Tragicâ voce*] quali utuntur tragici dum infortunia regum lamentantur. *Litigiosa*] quia nulla fere causa est, in quâ non fœmina litem moverit. *Nil*] i. nihili pendit fœdera. *Ludit*] i. illudit. *Defert*] i. clàm diffamat, & crimen occultum pandit. *Sale amaro*] i. callidâ reprehensione. *Seminat*] i. dispergit in vulgus. *Nugas*] i. res frivolas. *Ex humili tumulo producit Olympum*] id est, nil sibi non promittit posse efficere. *Ora omnes*] Ordo: Accommodat, inquam, ora imitantia facili motu *omnes casus*] id est, eventa omnia; hoc est, scit se accommodare rebus, & ridere cum ridentibus, & flere cum flentibus, imò interdum utrumque simul.

Imperiosus.
Indignabundus.
Cruentus.
Improbus.
Avarus.
Maga.
Lena.
Ganea.
Salax.

Non potes insidias evadere, non potes astum
Vincere: tantæ artes, solertia tanta nocendi.
Et, quanquam videas oculis præsentibus, audet
Excusare nefas: potis est eludere sensus
Sedulitate animi: nihil est, quod credere possis;
Et nihil est quod non, si vult, te credere cogat.

Hîc

His facient exempla fidem. Quæ crimina non ſunt
Fœmineâ tentata manu? Dedit hoſtibus arcem,
Decepta ornatu brachî Tarpeia ſiniſtri.
Sæviit in natos manibus Medea cruentis.
Tyndaris Ægeas oneravit navibus undas.
Scylla hoſtem ſequitur, patri turata capillum.
Fratrem Biblis amat; ſibi ſcit ſe Myrrha parenti:
Concubitu nati longæva Semiramis ardet.
Cauſa necis vati conjux fuit Amphiarao.
Occidêre viros nocturnis Belides armis.
Orphea membratim Ciconcs ſcevêre poëtam.
Cognita luxuriæ petulantia Paſiphaëæ.
Phædra pudicitiam contra crudeliter auſa eſt.
Decepit Judæa virum Rebecca, ſuámque
Progeniem, velans hircino guttura tergo.
Forrigit Alcidæ conjux fatale venenum.
Decipit Hyppodame patrem. Lavinia Troas
Implicat ancipiti bello. Bryſeis Achillem
Depulit è caſtris: demens Chryſeide factus
Fulminat Atrides & ſentit Apollinis iras.
Eva genus noſtrum felicibus expulit arvis.

Non potes] Eandem rem proſequitur. *Aſtum*] id eſt, aſtutiam. *Nihil eſt quod credere poſſis*] quia *Et quanquam videas oculis*, &c. Juven. —*nihil eſt audacius illis Deprenſis, iram atque animos à crimine ſumunt.* —*Quæ crimina non ſunt Fœmineâ tentata manu?*] Quaſi dicat, nulla non ſunt, & à omnia ſunt. *Tarpeia*] virgo quæ ut armillas, quas in brachiis hoſtium vidit, haberet, tradidit illis arcem Capitolinam: unde armis brachiorum obruta interiit. Dicitur autem hic *brachî*] pro *brachii*: quia aliter verſus non ſtaret. *Sæviit in natos*] Virg. *Sævus amor docuit natorum ſanguine matrem Commaculare manus*: nam Medea à Jaſone ſpreta, omnes communes liberos præter Theſſalum trucidavit. *Tyndaris*] id eſt, Helena Tyndari (ut putabatur) filia, à Paride rapta, aut ipſum ſequuta; mille carinis à Græcis repetita eſt. *Scylla*] Niſi Megarenſium regis filia, abſciſſo purpureo capillo, quem pater ſacratum habuit, ad Minoa hoſtem

Aſtus.

Tyndaris.

Scylla.

per-

Biblis. pertulit. *Biblis*] ut Ovid. Met. 9. docet, exardet amore Cauni fratris; à quo ſpreta, in fontem ſui nominis converſa eſt.

Myrrha. *Subicit ſe Myrrha parenti*] ſcilicet Cinyræ: de quo lib. 10. Met quæ etiam in Myrrham arborem illîc converſa dicitur. Eſt autem in verbo *ſubicit*, Syncope. Nam ſi (ut debet) *ſubjicit* ſcriberetur, eſſet poſitio brevis. Fecerunt ta-

Semiramis. men id alii quoque. *Semiramis*] regina Babyloniæ, & regni Aſſyriorum moderatrix, exarſit amore Nini filii, quem diu ſimulaverat, ut Juſt. docet lib. 1. *Cauſa necis vani conjux fuit*] id eſt Eriphile. De quâ in Thebaïde Statii

Belides. multa leguntur. *Belides*] Beli neptes, filiæ Danai fratris Ægypti regis, quæ quinquaginta nupſerunt totidem patruelibus, id eſt, patrui Ægypti filiis, coactæ ab eo: ſed à patre, qui ab oraculo habuit ſibi cavendum à tali genero, perſuaſæ, primâ nocte omnes maritos ſuos interfecerunt præter Hypermneſtram, quæ Lynceo pepercit, à quo Da-

Ciconες. naus obtruncatus. *Ciconες*] Mulieres Thraciæ, ut autor eſt

Paſiphaë. Virg. in fine Georg. *Paſiphaë*] uxor Minoïs regis Cretenſium, amore tauri incenſa, ſe in ligneam vaccam à Dædalo effictam includi fecit; ſic cum tauro concumbens, & poſtea cum Minoë, Minotaurum genuit. Ordo eſt: *petulantia luxuriæ. Paſiphaëæ*] id eſt, ipſius Paſiphaës, ſcilicet *eſt cognita. Phædra*] Paſiphaë, & Minoïs filia, Hippolytum privignum, cui deſponſata, ſed non tradita à Theſeo fuerat, interpellavit de ſtupro. At cùm ille renueret, nè patri injurius ſit, deſiit apud patrem, quaſi ille interpellâſſet ipſam; unde credulus pater, à Nepruno ſive à patre Ægeo impetrat, ut à Phocis marinis belluis equi

Hippolytus. Hippolyti in furorem verſi, ipſum diſſolverent: unde Hippolytus ad ἵππος, quod eſt equus & equa, & λύω, id eſt diſſolvo, dictus præſagio quodam videtur; nam ab Hippolyte matre id omen priùs habere potuit. *Decepit Ju-*

Rebecca. *dæa Rebecca virum*] ſcilicet Iſaacum cujus oculi caligaverant. *Suâmq. progeniem*] id eſt, filium charioremJacob. *Velans hirsuto tergo*] i. pellibus hircorum aut caprorum, ut pilioſus percipereturut erat Eſau *Conjux*] ſcilicet Deia-

Deianira. nira. *Fatale venenum*] id eſt, tunicam cruore venenato Neſſi inſectam dedit. *Alcidæ*] id eſt, Herculi Alcei ne-

Alcides.

poti

poti putativo: Nam Amphitryonides dicitur cùm Jovis sit filius. *Hippodamia*] Oenomai Helidis & Pisæ regis filia, patrem decepit, quia Pelopi in patris perniciem nupsit. Erat enim in fatis tunc patrem decessurum, quando illa nuberet: nupsit autem superata in curuli certamine, dolo tamen Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodamia, quasi equorum domitrix. *Lavinia*] filia Latini, Turno desponsata à matre Amatâ, & Æneæ per oracula & patris assensum. Trojanis multis exitii causa fuit. *Bryseis*] quæ Achilli sorte obvenerat: cùm, abductâ Chryseide, quæ Agamemnoni obvenerat, hanc Agamemnon vi abstulisset, effecit ut Achilles iratus armis abstineret, & multos Græcorum interimi sineret, donec Patrocli amici necem ulcisci vellet. *Atrides*] id est, Atrei filius, saltem putativus, Agamemnon. *Fulminat*] id est, irâ & amore æstuat. *Factus demens Chryseide*] id est, per amorem Chryseidis, filiæ Chrysæ sacerdotis Apollinis, qui cùm insulatus in exercitum Græcorum filiam expetitum venisset, nec obtinuisset, sævâ pestilentiâ ab Apolline impetratâ, tandem eam abduxit. *Sentit ergò iras Apollinis*] i. pestem, quâ totus exercitus mulctabatur. *Felicibus arvis*] paradiso.

Hippodamia.

Lavinia.

Bryseis.

Atrides.
Fulminat.
Chryseis.

Credite pastores, per rustica numina juro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis,
Si vobis ovium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vitá; leves prohibete puellas,
Pellantúrque procul vestris ab ovilibus omnes,
Thestylis, & Phyllis, Galatea, Neæra, Lycoris.
Dicite, Quæ tristem mulier descendit ad Orcum,
Et rediit? potuit, si non malè sana fuisset,
Eurydice revehi per quas descenderat umbras:
Rapta sequi rendit sessam Proserpina matrem.
At pius Æneas rediit, ramcavit & Orpheus,
Máximus Alcides, & Theseus, & duo fratres,
Unus equis, alter pugnis bonus atque palæstrâ:
Et noster Deus, unde salus & vita resurgit.
Hæc sunt, pastores, hæc sunt mysteria nobis
Advertenda: animi fugiunt obscœna viriles,
Fœmineas loca delectant infamia mentes.

Ut ſemel in ſcopulos vento contortus, & undâ,
Nauta ſcit incautis monſtrare pericula nautis:
Sic ſenior longo factus prudentior uſu,
Præteritos meminit caſus, aperítque futuri
Temporis eventus, vitæque pericula monſtrat.
Si fugiant aquilam fulicæ, ſi retia cervi,
Si agna lupum, ſi dama canem: muliebria cur non
Blandimenta fugis, tantùm tibi noxia, paſtor?

Credite paſtores] Convertit ſermonem ad paſtores, quorũ docendi gratiâ hæc de fœminis dixit. *Per ruſtica numina*] id antiqui è, niſi ad Deum & ſanctos, quibus arva cuſtodiæ ſunt, referamus. *Theſtylis, &c.*] harum enim meminit Virgil. in Bucol. dicens, *Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus æſtu, Allia ſerpyllúmque herbas contundit olentes.* Et iterum, *Jampridem à me illos abducere Theſtylis orat.* Item, *Phyllida mitte mihi, meus eſt natalis, Iola*: &, *Phyllida amo ante alias: nam me diſcedere flevit.* Item, *Malo me Galatea petit laſciva puella.* Et, *Huc ades ô Galatea*, &c. Item, *Ille Neærum Dum fovet.* Item, *Tua cura Lycoris, Pêrq; nives illum, pêrq; horrida caſtra ſecuta eſt.* *Dicite*] ingenioſa excogitatio. *Rapta*] Raptæ leguntur mulieres ab inferis, & ferè redemptæ, ſed non rediiſſe. *Eurydice.* *Eurydice*] Orphei conjux, cùm eam Ariſtæus paſtor inſequeretur, à ſerpente, qui in herbis delituit extincta, ab Orpheo citharæ beneficio redempta ab inferis fuit, eâ lege, ut eam non reſpiceret; quod tamen fecit: unde reverti coacta eſt; quod quarto Georgicõn, ad finem graphicè deſcribitur, & *Proſerpina* à Boëtio non ſegniter. *Proſerpina*] Cereris filia, à Plutone furrepta, & à Cerere matre inventa, redempta fuiſſet, ſi nihil apud inferos guſtâſſet: ſed granum pomi guſtavit, ut non rediret. Unde Geor. 1. *Nec repetita ſequi curat Proſerpina matrem. At pius Æneas rediit*] poſtquam illùc, duce Sybillâ, patris videndi gratiâ deſcendiſſet, ut 6. Æneid. latè dicitur. *Remeavit & Orpheus*] relictâ tamen conjuge. *Alcides.* *Maximus Alcides*] id eſt, Hercules, ut Pirithoum redimeret. Virgil —*Quid Theſea magnum? Quid memorem Alciden? & duo fratres, Unus equis*] ſcilicet, Caſtor: tamen Virg. ponens nomen pro nomine, dixit, *Domitus Pollucis*

Pollucis habenis. Alter pugnis] scilicet, Pollux, Fratres gemini in cœlum translati, ubi Geminos constituunt: signum tam latum, ut dum alterum occidit, alterum oriri incipiat; unde fabulæ locus est, ut alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter immortalis, ab Jove satus dicatur; sed mutuâ charitate ità devincti, ut immortalitatem communicarent, ut altero moriente, alter reviviscat. Unde sexto Æneidos: *Si fratrem Pollux alternâ morte redemit, Itq, reditq; viam toties.* Melius autem legitur *alter* quam *alius*: quia *alter* de duobus, *alius* de pluribus dicitur. *Et noster Deus*] Dominus noster Jesus Christus, qui descendit ad inferna, & tertio die resurrexit à mortuis. *Advertenda*] consideranda. *Animi viriles fugiunt obscœna*] naturaliter quidem usque adeò, ut qui non fugiunt, effœminati dicantur, aut muliebres. Unde est illud Ennii apud Ciceronem in 1. de officiis: *Vos etenim juvenes animos geritis muliebres, Illâque virgo viri. Fœmineas loca delectant infamiâ mentes*] id quidem de turpibus verum est. *Senior*] Vult sibi in eâ re experto fidem adhiberi, sicut nautis veteranis de periculis marinis creditur. *Fulicæ*] aves sunt marinæ. Docet autem belluas prudentiores esse in fugiendis nocivis, ac insidiosis, quàm nos sumus. *Alter.* *Alius.* *Fulicæ.*

Est in eis pietas crocodili, astutia hyænæ:
Cum flet, & appellat te blandiùs, insidiatur.
Fœmineos pastor fugito (sunt retia) vultus,
Non animis, nox virtuti, non viribus ullis
Fidito, non clypeo, cujus munimine Perseus
Vidit saxificæ colubros impunè Medusæ.
Monstra peremerunt, multi domuêre gigantes,
Evertêre urbes, legem imposuêre marinis
Fluctibus, impetui fluviorum, & montibus asperis.
Sacra coronârunt multos certamina: sed qui
Cuncta subegerunt, sunt à mulicre subacti.
Rex qui pastor erat, fundâ spoliisque leonis
Inclytus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens invicto robore Samson,
Fœmineum subiêre jugum: minùs obfuit ignis,
Saxa minùs, rhomphæa minùs, minùs hasta, minùs mors.
Nec formæ contenta suæ splendore, decorum

Auget mille modis mulier: frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos:
Arte regit gressus, & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducat amantem:
Vult dare, sed cupiens simplex & honesta videri:
Denegat, & pugnat; sed vult super omnia vinci.
Fœmina Cæciaco (res mira) simillima vento est,
Qui trahit, expellens mendaci nubila flatu.

Crocodilus. ***Est in eis pietas Crocodili***] Crocodilus, est animal terrestre, & aquatile; crescit ex minimo ad decem & septem & amplius cubitos: quibusdam Ægyptiorum Crocodili sacrosancti sunt: quibusdam non sunt, sed veluti hostes exagitantur. Unde Juven. *Crocodilon adorat Pars hæc.* Est autem bellua hæc, quæ ova parit instar anserinorum, contra fugaces terribilis, contra insequentes autem fugax; hebetes oculos habet in aquâ, extra aquã acerrimi visûs est; conspecto homine emittit lacrymas, mox appropinquantem devorat; unde factum est proverbium, *Lacrymæ Crocodili*, de his qui sub specie pietatis homines fallunt.

Hyæna. Graphicè ergò dicit, ***Est in eis pietas Crocodili. Hyæna***] autem animal est in Africâ præcipuè nascens; utramque ei naturam esse nonnulli existimant, & alternis annis marem, alternis fœminam fieri. Hoc Aristoteles negat. Colum ei & juba continuatæ spinæ porrigitur, flectíq; nisi circumactu totius corporis non potest. Humanum sermonem inter pastorum fabula assimulare dicitur, noménq; alicujus discere, quem foras evocatum dilaceret, vomitionem etiam hominis imitari ad solicitandos canes, quos invadit. Solet præterea id animal sepulchra eruere, ut corpore inquirat: Hæc Sipõtinus: ob quæ rectè dicitur *astutia Hyænæ.*

Fidito. ***Fidito***] i. confidito. ***Non clypeo***] scilicet crystallino ipsius Palladis, cujus numine protectus Perseus Medusam interemit; è cujus sanguine natus fingitur Pegãsus equus alatus.

Medusa. Erat autem Medusa una trium Gorgonum, quæ unum habuisse oculum, quo vicissim uterentur, dicuntur; hoc est unionem seu margaritã: erat autem pulcherrima; unde se inspicientes, in stuporẽ traxit, & ità in saxa vertere dicta est: Hanc enim visam Neptunus, ardens amore,

in

in templum usque Palladis insequutus, illic oppressit; unde irata dea, ipsius capillos, quibus Neptuno placuerat, in angues mutavit, dedítq; ut omnes eam inspicientes, in lapides verterentur. Perseus autem dicitur Danaës, Acrisii regis Argivorum filiæ, ab Jove oppressæ, filius. *Monstra peremerunt multi*] ut Hercules, Theseus, Perseus. *Domuêre gigantes*] ut dii in bello giganteo, & Hercules Antæum in Lybiâ, & Geryonem in Hispaniâ, Cacum in Italiâ, & alios alibi. *Evertêre urbes*] ut Scipio Carthaginem in Africâ, & Numantiam in Hispaniâ, Græci Trojam, & alii alias. *Legem imposuere marinis Fluctibus*] ut Cæsar, & Augustus, Lucrino lacui. Xerxes, qui pontem super mare extruxit, & cùm dirutum videret, flagellis cædi jussit. *Et montibus aspris*] ut idem Xerxes, qui Athon montem æquavit solo, & pro parte navigabilem fecit. Juv. *Velificatus Athos.* Dicitur autem *aspris*, per Syncopen, pro *asperis*. *Sed qui Cuncta subegerunt*] Juv. Sat. 6. *Nunc patimur longæ pacis mala; sævior armis Luxuria incubuit, victúmque ulciscitur orbem.* *Rex qui pastor erat*] David, *fundâ*] quâ Goliah stravit. *Spolióque leonis*] quem se adhuc pastorem interemisse dicit. *Et natus*] i. filius ejus Solomon. *Qui templa Sionia*] id est, Hierosolymitana: Nam Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in libris Regum, & de Samsone lib. Jud. dicitur. *Rhomphæa*] framea, quâ Angelus à Paradiso terruit Adam & Evam. Plebeii ac triviales sunt versiculi: *Adam, Samsonem, Loth, Davidem, Solomonem, Fœmina decepit: Quis modò tutus erit? Frontem ligat auro*] quod crinale vocant; aut reticulo aureo, seu aurato. *Purpurat*] i. purpureas facit, hoc est, rubicundas. *Arte*] scilicet fucatoriâ. *Lumina*] i. oculos. *Currit, ut in latebras ludens perducat amantem*] Unde poëta, *Malo me Galatea petit lasciva puella: Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.* Aut ad eum respicit, de quâ Prov. 7. mirum in modum graphicè loquitur Solomon: omitto verba, quia in manibus sunt. *Vult dare*] scil. stuprum, & copiam sui. *Sed vult super omnia vinci*] ut vim sibi illatam dicat. *Cæciaco vento*] Cæcias enim trahit ad se nubes, quas alii venti propellunt.

Quisquis es (expertus moneo) tentare recusa,
Dum licet, hæc fragilis quot habet fastidia sexus,
Immundum naturâ animal, sed quæritur arte
Mundities, id luce opus est, ea somnia nocte.
Deglabrat, atque lavat, pingit, striat, ungit & ornat;
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum.
Consilio speculi gerit omnia; labra movere
Discit, & inspecto vultum componere vitro.
Discit blandiri, discit ridere, jocari.
Incedens humeros discit vibrare, natésque.
Quid sibi vult nudum pectus? quid aperta supernè
Rimula, quæ bifidam deducit in ubera valem?
Nempe nihil nisi quò virus penetrabile sensum
Plùs premat, & Stygiæ rapiant præcordia flammæ.
Hi juvenum scopuli, Syrtes, Scyllæ atque Charybdes.
Hæ immundæ Phinei volucres, quæ, ventre soluto,
Proluvie fœdâ thalamos, cœnacula, mensas,
Capita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes,
Incestare solent: hæ sunt Phorcynides ore
Monstrifico, extremis Libyæ quæ in finibus olim
Aspectu mutare homines in saxa solebant.

Quisquis es (expertus moneo) Parenthesis est. *Tentare*] id est, attentare & periculum facere. *Recusa*] Ovid. *Dum licet, indigno subtrahe colla jugo.* Et iterum; *Principiis obsta: sero medicina paratur, Dum mala per longas invaluêre moras.* *Fastidia.* *Fastidia*] id est, superbos contemptus. *Immundum naturâ animal*] si animo vituperandi hoc diceret, ineptiret. Nam si naturâ immundæ, & curâ ac arte mundæ sunt, in hoc venient laudandæ, quòd arte naturam corrigunt: verùm animo dehortandi ab earum illecebris & fucatâ venustate, id dicit. *Id luce opus est*] id est, nihil aliud faciunt noctes & dies, sive noctu & interdiu. *Deglabrat*] id est, lævem & glabram facit cutem, rugis & pilis amotis. *Striat*] in tricas colligit capillos. *Tota*] scilicet ens aut existens dolus. *Tota histrio*] ludicra, & scurrilis. *Tota venenum*] quia urítque videndo fœmina, & tactu inficit. Unde quidam, *Est tactu viscus mulier, visu basiliscus.* *Humeros discit vibrare*] id nimium petulantes faciunt,

quæ

quæ humeros agitant ſicut in amplexu: nam honeſtæ matres ſtudent eſſe demiſſis humeris. *Natêſq;*] id eſt, clunes: Satyricus, *Tremulo deſcendunt clune puellæ. Rimula*] id eſt, fiſſura veſtium in ſinu inter mamillas. *Quæ bifidam*] id eſt, in binas partes diviſam. *Virus*] id eſt, venenum, quo viſa inficit. *Flammæ Stygiæ*] i. infernales: potiùs dixiſſem Phlegethonteæ. *Præcordia*] ſunt tenues membranæ circa cor, quæ dicuntur affectionum, ſive paſſionum ſedes. *Hi juvenum ſcopuli, Syrtes*] i. brevia, vada arenoſa, in quæ qui inciderit, difficulter evadit. Allegoricè ergò ſumma pericula intelligit, ſicut ſunt Scylla & Charybdis, in mari Siculo. *Immundæ Phinei volucres*] i. Harpyiæ, de quibus Æneïd. 3. *Excipiunt Strophades, Graio ſtant nomine dictæ Inſulæ in Ionio magno quas dira Celæno, Harpyiæque colunt aliæ, Phineia poſt quam Clauſa domus, menſáſque metu liquêre priores. Triſtius haud illis monſtrum, nec ſævior ulla Peſtis, & ira Deûm Stygiis ſeſe extulit undis. Virgineus volucrum vultus, fœdiſſima ventris Proluvies, uncæque manus, & pallida ſemper Ora fame.* Phineus autem rex Arcadiæ liberis novercam ſubinduxit, eóſq; ut illi complaceret, excæcavit: ob quam rem irati dii, ei oculos ſuſtulerunt, & immiſerunt Harpyias, quæ illi cibum abriperent; quod & diu fecerunt. Sed quia Argonautas hoſpitio ſuſceperat, miſerunt ad eum Zetum, & Calaim, Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyiæ ab eo raptæ filios, juvenes allatos, qui eas ad Strophadas uſque pepulerunt. *Cœnacula*] altiora domûs, aut pro locis in quibus cœnatur. *Inceſtare*] id eſt, polluere, & non caſtum reddere. Æneïd. 6. *Et totam inceſtat funere claſſem. Hæ ſunt Phorcynides*] id eſt, Gorgones. Ovid. *Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus Accipit Oceanum demiſſo ſole calentem, Squallebant latè Phorcynidos arva Meduſæ.*

Bifida. *Virus.* *Præcordia.* *Harpyiæ.* *Cœnacula.* *Inceſtare.*

Carmina doctiloqui curſim recitavimus Umbri,
Quæ ſi viſa tibi nimiùm prolixa, memento,
Ipſius id rei vitium non carminis eſſe.
Non longum eſt carmen: mulierum amentia longa eſt.
O memorande ſenex, quo ſe vetus Umbria tantum
Factat, & ipſe tuæ Tyberis conterminus urbi:

Martia non abs te tantum te Roma vocabat.
Ipsa tuas artes, & non triviália nôrat
Carmina: te vitâ functum flevêre Latinæ
Naiades & Graiæ. Tua molliter ossa quiescant
Semper, & in summo mens aurea vivat Olympo.

Carmina doctiloqui] Hunc, ut dixi, licet aut Antonium Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarcham, aut alium quemvis eâ tempestate doctum. *Ipsius id rei*] contra artem producit syllabam: Nam quintæ declinationis nomina non producunt *e* ante *i*, nisi præcedat *i*: & ita rei, spei, fidei, plebei, penultimam corripiunt. Possumus versum emendare sic: *Ipsius esse rei vitium, non carminis, illud. Non longum est carmen*] Unde Martial. *Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis. Martia Roma*] aut bellicosa olim, aut Martem autorem habens: unde Livius in præfatione, *Si cui populo licere oportet, consecrare origines suas, & ad Deos referre autores; ea belli gloria est P. R. ut cùm suum, conditoriśque sui parentem Martem potissimùm ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quàm imperium patiuntur. Et non triviália*] Non vulgaria. *Non tu in triviis indocte solebas*
Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?
Naiades. *Te vitâ functum*] id est, defunctum. *Latinæ Naiades*] id est, fluviorum & fontium Italicorum nymphæ, propter
Graiæ. sermonem Latinum. *Et Graiæ*] id est, Græcæ, propter Græcum. *Tua molliter ossa quiescant*] unde prius ubi de sepulchro levi loquuti sumus, differuimus: hoc ad veterem pertinet superstitionem, nam verius Virgilius dicit, *Facilis jactura sepulchri.* Et Sen. *Quid refert, humine an in sublimi putrescam? Mens aurea*] id est,
Olympus. pulcherrima. *Vivat Olympo*] id est, cœlo: hoc catholico viro dignum est. Olympus autem Macedoniæ mons altissimus, pro cœlo à Græcis potissimùm poni solet.

De consuetudine divitum erga poetas,
inscripta CANDIDUS.

JOAN. MURMELII Argumentum.

Otia Sylvanus miratur inertia vatis,
Candidus abjectos queritur nunc esse poëtas.

Sylvanus & Candidus,

CAndide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palæstrâ.
Nunc autem, quasi pastores & rura perosus,
Pascua sopito fugis, & trahis otia, cantu.
Can. *Vos, quibus est res ampla domi, quibus ubera vacca*
Plena ferunt, quibus alba greges mulctralia complent,
Cymbia lacte nivent, & pinguia prandia fumant,
Carmina laudatis; si quid concinnius exit,
Plauditis, ac læti placidas extenditis aures;
Pro nummis vanas laudes, & inania verba
Redditis; interea pastor fitit, esurit, alget.
Sylv. *Nonne potes curare greges & dicere versus,*
Cùm vacat, & positis vitam traducere curis?
Can. *Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,*
Ire, redire, lupos arcere, mapalia sæpe
Cingere, mercari palcas & pabula, victum
Quærere: nil superest otî; laudabile carmen
Omnem operam, totúmque caput, Sylvane, requirit.
Grande utrumque opus est, & nostris viribus impar.
Cùm cecini, sitio: sitienti pocula nemo
Porrigit, irridentalii: Tibi penula (dicunt)
Candide, trita, genu nudum, rigit hispida barba.
Jam sylvæ implumes, & hyems in montibus albet,
Irascor, doleo, indignor: fert omnia victus,
Lanitium, fœtúsque mares; non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: ubera siccant.

Candide, nobiscum, &c.] Argumentum hujus eclogæ est detestatio tenacitatis divitum in poëtas; quorum ingratitudine

tudine & avaritiâ, aurea vena in poëtis extinguitur. Per *Candidum* autem mihi verisimile fit poëtam posse intelligi; per *Sylvanum*, quemvis divitem avarum. Inducit tamen utrumque pastorem, unde dicit *sub his umbris*] quasi dicat, sub quibus sumus; nec quicquam aptius *Sylvano*, quàm esse in *sylvis*. Est autem fere eadem farrago quæ in Juvenal. Satyr. 7. *Et miscere sales*, id est, lepôres sermonis. *Sopito*] id est, oppresso, neglecto cantu, quæ res doluit *Sylvano*. Nam divites avari, licèt nihil conferant in poëtas bonos, admirantur tamen eos, & oblectantur eorum carminibus: unde Juven. in dictâ Satyrâ, *Spes nulla ulterior*; *didicit nam dives avarus*, *Tantùm admirari*, *tantùm laudare disertos*, *Ut pueri Junonis avem*, id est, pavonem admirantur & laudant: quia laudato nihil porrigunt, sed, si possunt, plumas auferunt. *Plena ferunt*] Maro significantiùs *distenta* dixit. *Alba mulctralia*] id est, mulctras, hoc est, vasa in quæ mulgetur, lacte albicantia. *Cymbia*] id est, vasa incurva in morem cymbarum facta. *Carmina laudatis*] sicut jam Juven. dixit. *Si quid concinnius*] id est, modulatius: & ut Persius; *Si quid tamen aptius exit*. *Plauditis*] id est, applauditis. *Vanas laudes*] quia nihil commodi afferentes. Nam *probitas laudatur & alget*. *Alget*] quia nudus, & ità algore conficitur. Juven. Sat. 7. *Tædia tunc subeunt animos, tunc sèque suámque Terpsichoren odit facunda & nuda senectus*. Et post; *neque enim cantare sub antro Pierio*, *Thyrsúmve potest contingere sana Paupertas atque æris inops, quo nocte diéque Corpus egct*. *Satur est cùm dicit Horatius*, *Ohe*, &c. *Omnem operam gregibus*] Juven. *Pectora nostra duas non admittentia curas*, *Magnæ mentis opus*, &c. *Mapalia*] id est, casas & tuguria. *Sepe*] sepimento: Est ablativus à nominativo *sepes*. *Nil superest oti*] pro otii; enumerat autem negotia pastoralia, volens à consimili etiam alia intelligi. *Tibi penula*] i. vestis exterior, attrita. *Sylvæ implumes*] id est, foliis spoliatæ. *Fert omnia victus*] id est, aufert. Sicut Maro; *Omnia fert ætas*, *animum quoq;* *Victus* autem] id est, necessitas edendi ut vivas: aut victus]

Mulctralia. *Cymbia.* *Concinnius* *Penula.*

victus] id est, cibus quo vivas. *Fert*] id est, absumit. *Lanitium*] id est, lanam. *Fœtúsque mares*] id est, arietes & hœdos, aculeatos reliquos. *Non vendimus agnas*] quia ad futuram propagationem recipiunt eas. *Lac pascunt*] id est, sugunt & absumunt, dum pascuntur. *Precaitur nihil*] id est, non fit caseus mollis. Maro: & *pressi copia lactis. Ubera siccant*] Ex Marone est, ut alia multa.

Pœnitet ingenii, si quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, postquam mihi nulla secundant
Ex tot syderibus quot sunt in nocte serenâ.
Hactenus, ut nôsti, gratis cantavimus; ætas
Indiga paucorum, merces fuit: altera longè
Conditio senii, quod nunc subit: omnium egenos
Reddit, & extinctis lucri spem viribus aufert.
Mox erit utendum partis, modò quærere tempus.
En! formica brevis, & provida bestia condit
In brumam nova farra cavis æstate latebris;
Néve renascantur fruges secat ore sepultas.
Sylv. *Scire genethliacos fatalia sydera dicunt:*
Hi sub Mercurio vates; & sub Jove reges,
Magnatésque locant: istis dat Jupiter aurum
Atque magistratus; dat Maiæ filius illis
Ingenium linguam, citharas, & carminis artem.
Hæc tua sors; quid quæris opes? Deus omnia in omnes
Dividit, ut melius nobis videt esse futurum.
Sorte tuâ contentus abi, sine cætera nobis.
Can. *Sunt tibi divitiæ, mihi carmina; quid petis ergò*
Carmen, & invadis partes, Sylvane, alienas?
Sylv. *Non tibi surripio carmen, nec Apollinis arma,*
Sed dare dulcisonis aures concentibus opto.
Can. *Si gaudere meis igitur concentibus optas,*
Nos gaudere tuis opibus, Sylvane, decorum est.
Sylv. *Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit*
Invidus, atque animo bona fert aliena molesto.
Can. *Sic quoque tu nostris absens gaudere camœnis*
Sat potes: hæc artis sat sint tibi gaudia nostræ:
Carmina sunt auris convivia, caseus oris.

Si cupis auditu, fac nos gaudere palato,
Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus; omnia non dat
Omnibus, ut nemo sibi sit satis, indigeatque
Alter ope alterius; quæ res conjungit in unum
Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.

Pœnitet ingenii] Prosequitur *Candidus* querelas suas. *Pœnitet ingenii*] i. habere ingenium ad carmen aptum. *Si quid mihi*] scilicet est ingenii. *Nulla secundant*] id est, prospera sunt; ut ventus & flatus secundus, id est, sequens. & à tergo veniens navigantibus. *Quot sunt*] id est, apparent. Nam plura sunt. *Gratis*] id est, sine mercede. Sed

Indiga. *ætas*] scilicet juvenilis. *Indiga*] i. indigens paucorum; non enim subjecta est morbis, nec tanto eget munimento contra frigora. *Quod*] scilicet senium. *Nunc subit*] id est, surrepit, non animadvertentibus nobis. *Omnium egenos Reddit*] Unde Juven. *Lucri spem*] id est, spem lucrandi. *Mox erit utendum partis*] id est, acquisitis in juventâ. *Nunc quærere*] pro quærendi, id est, acquirendi. *Tempus*] subaudi *est*. *En! formica*] Solomon Prov. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam; quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* Et 30. *Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum suum.* Horat. primo Sermonum; *Sicut Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris; Ora trahit, quodcunque potest, atque addit acervo: Quem*

Bruma. *struit, haud ignara ac non incauta futuri.* *In brumam*] i. ad brevissimum diem, ut est in solstitio hyberno. Ordo

Condere. est. *Condit*] i. abscondit. *Æstate*] i. per æstatem, *cavis latebris farra nova. Néve*] pro & ne. *Renascantur*] i. germinent. *Secat ore*] i. germen auferendo, dirumpit. *Fruges sepultas*] id est, absconditas in terris. *Genethliacos*] id est, de genesi & nativitate judicantes, qui inspecto nativitatis horoscopo, futuram vitam prædicant. *Hi*] scilicet genethliaci, & mathematici, *locant sub Mercurio*] id est, horâ nascendi, quâ Mercurius dominatur. *Vates*] i. propheras, & poëtas, & omnes prudentes, cautos ac ingeniosos. *Et sub Jove reges Magnâté[que]* Unde secundum Homerum in

Iliad.

Iliad. *Honor autem à Jove est. Maiæ filius*] i. Mercurius. *Dat illis*] scilicet vatibus sub se natis ingenium, & ità vult eos contentos esse debere suâ sorte; dicens, *Sorte tuâ contentus abi Sine*] id est, derelinque. *Cætera*] id est, divitias & opes. *Nobis*] id est, qui ingenium & carminis artem non habemus. *Quid petas ergò Carmen?*] subtilis objectio. *Non tibi surripio carmen*] Callida quoque responsio: *Nec Apollinis arma*] citharam scilicet, cujus est inventor, ac cætera instrumenta musica, quia *In medio residens complectitur omnia Phœbus*: est enim princeps musicorum. Horat. *Lyræ solers & cantor Apollo.* Unde secundum Plinium, carmen Heroicum oraculis Apollinis debemus. Et ideo Augustus illi ædem consecravit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur; de quâ Persius, *Ad sacra vatum carmen affero nostrum*: & Juven. *Musarum & Apollinis ædes relictâ*, &c. *Si gaudere* Rursus actis objectio, & subtilior purgatio, seu subtilissima rursum rejectio. *Carmina sunt auris convivia, caseus oris*] Pulchrum & proverbiale est. *Quæ res conjungit in unum*] Id verè dicit. Nam propter egestatem, & mutua auxilia, sunt inter varias nationes commercia. *Iberos*] id est, Hispanos.

Sydera jungamus; facito mihi Juppiter adsit,
Et tibi Mercurius noster dabit omnia, faxo,
Pileolum, virgam, citharas, nodum Herculis, alas.

Sylv. *Vana super vacuis inculcas plurima verbis.*

Can. *Vana inquis, quæ damna tuis inferre videntur*
Divitiis: si vis nostras audire camœnas,
Erue sopitam de sollicitudine mentem:
Vult hilares animos tranquillâque pectora carmen.
Torpeo, ut esuriem patiens & frigora milvus:
Jamdudum squarrosa cutis, sitis occupat ora.
Nec pecus in stabulis, nec in agro farra, nec aurum
In loculis; & vis positis me vivere curis?
Non facit ad nostros talis medicina dolores.
Fac alacrem, teze, pasce, gravi succurre senectæ;
Invenies promptum versu, & cantare paratum.
Plena domus curas abigit cellaria plena,
Plena penus, plenique cadi, plenæque lagenæ,

Hor-

Horrea plena, greges læti, gravis ærea crumena.
Tunc juvat hibernos noctu vigilare Decembres
Ante focum, & cineri ludos inarare bacillo,
Torrere, & tepidis tostas operire favillis
Castaneas, plenóque sitim restinguere vitro,
Fabellásque inter nentes ridere puellas.
Tityrus (ut fama est) sub Mecœnate vetusto
Rura, boves, & agros, & Martia bella canebat
Altiùs, & magno pulsabat sydera cantu:
Eloquium fortuna dabat. Nos debile vulgus,
Pannosos, macie affectos, farragine pastos,
Aoniæ fugiunt Musæ, contemnit Apollo.

Sydera jungamus] id est, Jovem cum Mercurio; id est, communica mihi dona Jovis, & commu icabo tecum dona Mercurii. *Faxo*] id est, faciam, ut *Mercurius noster*] id est, poëtarum pater, & ingenii largitor, *det tibi pilcolum*] id est, galerum, qui Mercurio assignatur, quod semper fere radiis solaribus quasi galero tectus sit. *Virgam*] id est, caduceum. Unde Maro Æneid. 4. *Tum virgam capit, hâc animas ille evocat Orco Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit: Dat somnos adimitque, & lumina morte resignat. Illâ fretus agit ventos, & turbida tranat Nubila.* Id autem ex ultimo Iliad. sumptum videtur, qui locus sic versus est: *Tum virgam capit, hâc oculos Deus excitat ipse, Hâc dulces suadet somnos, & lumina claudit.* Macr. l. 1. Sat. dicit *caduceum* duobus draconibus ornatum fuisse, mare & fœminâ in nodum obligatis invicem parte mediâ voluminis sui: unde Mart. l. 7. *Cyllenes cœlique decus, facunde minister, Aurea cui torto virga dracone viret. Citharas*] quia tetrachordum invenit, id est, lyram quatuor chordarum; cùm Apollo septem chordarum invenisset. Unde Hor. l. 1. Car. *Curvæq; lyræ parentem. Nodum Herculis*] id est, inextricabilem, qualem Hercules invenit, qui nec principium, nec exitum habere videbatur: qui tamen dissolveret, dives erat. Hunc in caduceo jam ex draconibus consertum diximus. Alii *Herculanum nodum* dicunt, non ab Hercule inventum, sed à Mercurio: verùm ab Hercule dissolutum, non quidem arte, sed vi; quod &

Faxo.
Pilcolus.
Cythara.
Nodus Herculis.

Alexandrum

Alexandrum magnum feciſſe dicunt. Uterque tamen, & Mercurius mercium ac mercatorum deus, & Hercules, divitias quibus favent conferre dicuntur. Unde Horat. *Dives amico Hercule*, Et Perſius: *O ſi Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria dextro Hercule.* Antiquitas enim (ut ſcribit Diodorus) fabulata eſt Herculem dixiſſe, poſtquam ad deos tranſlatus erat, qui ſibi decimam bonorum dicarent, vitam felicem ducturos: quod Lucullus ditiſſimus & alii Romanorum plurimi fecerunt, uſque adeò ut ex decimis illi templum egregium trans Tyberim ædificârint. Per nodum ergò intelligam difficultatem acquirendarum divitiarum quas uterque confert: Mercurius quidem, vafrâ mente & ingenio cauto; Hercules vi quâ aurea mala abſtulit. *Alas*] quibus à diis ornatus mittitur; ut Æn. 4. *Hìc primùm paribus nitens Cyllenius alis Conſtitit*, &c. *Vult hilares animos*] Unde Ovid. *Carmina proveniunt animo deducta ſereno.* *Squarroſa cutis*] Squarroſi dicuntur quorum cutis exurgit ob aſſiduam illuviem. Lucil. *Verorum ac rapidum ſquarroſa incondita noſtra. Promptum verſu*] id eſt, ad verſum. Videri poteſt dativus antiquus. *Plena domus*] ſcilicet divitiarum. *Curas abigit*] quod tamen multis contrà evenit: Nam ut dicit Juven. *Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit. Horrea plena*] Legam meliùs, hordea plena. *Greges læti*] id eſt, pingues, qui lætitiam afferunt dominis; aut bene curati, & ità revera læti. *Gravi ære crumena*] id eſt, marſupium, ut quidam dicunt. *Ære*] pecuniâ, quia ærea primùm fuit. Unde *ærarium*, quem ſiſcum nunc appellant. *Ludos inarare*] id ſecuri faciunt ruſtici, divinare facientes quem ſulcum tetigerint. *Bacillo*] parvo baculo, & dicitur in Nominativo bacillum. *Tityrus*] id eſt, Virgilius. *Farragine*] pulmentario ex farre facto. *Aoniæ*] quæ in Phocidis montibus, quos Aones olim habitaverunt, frequentes ſunt.

Lucullus. *S* *Crumena.* *Ærarium* *Bacillum.* *Farrago.* *Aoniæ.*

Sylv. *Si ſperata mihi dederit fortuna, quod opto,*
Candide, præſenti te ſollicitudine ſolvam.
Can. *O utinam, Sylvane, foret tibi tanta voluntas,*
Quanta eſt hâc etiam tibi tempeſtate facultas!

Non

Non ego divitias Cosmi, non Serica posco
Pallia, non Tyrias chlamydas, non prandia regum,
Non patinam Æsopi fameo, clypeúmve Minervæ:
Nil opus est regis laribus, cui ferrea nomen
Tradidit, aut (si mens non fallitur) ænea barba.
Hæc me jampridem memini didicisse sub Umbro:
Postulo vestitum, peto victum sub lare parvo,
Certior istud opis toti non desore vitæ;
Sint mibi Pythagoræ mensæ, Codríque supellex:
Sæpe alios, qui spem dederint, invenimus ore
Magnificos, sed re modicos: tibi fidimus uni,
Tu mihi si fueris mendax, præciditur omnis
Spes, ut solstitio fiam Philomela reverso
Mutus & elinguis: suspenderc postibus arma
Tempus erit, clausóque abigi spectacula circo.

Si sperata, &c.] Graphicè ostendit quod Ovidius dicit, quia *Pollicitis dives quilibet esse potest*. *Non ego divitias Cosmi*] Alii Cosmæ legunt, illius Florentini ditissimi. Sed & Cosmi multi fuerunt divites; congruúmque est divitibus nomen. Nam κόσμος dicitur ornamentum & mundus: κοσμέω, idem est quod orno. Unde & Latini mundum pro ornamento accipiunt, dicentes *mundum muliebrem*, quæcunque ad mulieris ornatum faciunt. *Non Serica posco Pallia*] *Seres* populi sunt circa Indiam, apud quos sunt arbores lanigeræ sine vermibus, quarum frondium canitiem depectunt aquâ perfusâ, ex quo vellere vestimenta conficiuntur, quæ Serica apellantur, ut autor est Plinius. Unde & Maro. *Velleráque ut foliis depectunt tenuia Seres* Errat autem Servius qui Serica à bombycibus confici vult, cùm bombyces non apud Seras, sed in Arabiâ, & insulâ Coo peculiariter proveniant. Qui quidem bombyces vermiculi sunt, telásque aranearum modo texunt ad vestem luxúmque fœminarum; quæ bombycina appellantur. Juv. *Quarum delicias pannus bombycinus urit*. *Non Tyrias chlamydas*] i vestes ex purpurâ dibapha, id est, bis tincta ut apud Tyrũ fiebat, & idcirco in magno erant pretio. *Non prandia regum*] i. prædivitum. Persius, *In luxum, & prandia regum*. *Non patinam Æsopi*] id est, qualem

Seres. *Serica.* *Bombyces.* *Bombycina* *Dibapha.*

qualem procuravit Æsopus; non fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filiis ex quæstu histrionico ducenties sestertiûm reliquit, quas opes filii absumpserunt. Unde Horat. 2. Sermonum: *Filius Æsopi, detractum ex aure Metellæ, Scilicet ut decies solidûm exorberet, aceto Diluit insignem baccam.* i. margaritam seu unionem pretio decies sestertiûm, aceto liquefecit & absorpsit. Et ita filius hic notaretur, quia etiam Æsopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamant patinam Æsopi. Unde & Beroaldus: *Jam patina Æsopi cedat, jam luxus Apiti, Et Ptolomæorum prodiga luxuries. Clypeúmque Minervæ*] i. quanti æstimata est ægis in pectore Minervæ, quæ prudentiam denotat, quâ pectora sapientium muniuntur. *Nil opus est regis laribus*] i. domibus aut ædibus. *Cui ferrea*, &c.] Quidam Pyrrhum intelligerent, qui (ut Servius tradit) cùm à patre vocaretur Neoptolemus, postea dictus est Pyrrhus, à colore pilorum, qui subrufus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut majoribus ejus, qui æneam dicti sunt habere barbam, atque Ænobarbi vocati. De quâ re sic dicit Sipontinus: *Ænobarbus, hoc est, rutilam & quasi æneam barbam habens, fuit cognomen Domitiorum, ex quâ familiâ Nero fuit. Autorem autem originis paritérque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rure quondam revertenti juvenes gemini augustiori formâ apparuerunt, jusserúntque nuntiari Senatui, ac populo Romano victoriam, de quâ adhuc incertum erat: atque in fidem majestatis adeò permulserunt malas, ut è nigro rutilum æríque assimilem capillum redderent; quod insigne mansit & in posteris ejus, ac magna pars rutilâ barbâ fuerunt. Unde Cn. Domitium Neronis atavum, (qui in Tribunatu suo pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooptâssent, jus sacerdotum surrogandorum à collegiis ad populum transtulerat, ac in consulatu Allobrogibus Alverníque superatis, elephanto vectus sacrat, turbâ militum quasi inter solennia sacrificii prosequente) Lucius Crassus orator dixit non esse mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset.* Hæc ille. Quia ergò Neronem constat palatium

Æsopi patina.

Pyrrhus.

Ænobarbus.

ſumptuoſiſſimum extruxiſſe fuiſſéque de Ænobarborum familiâ, de illo intelligendum putem. Unde dicit Suetonius in ejus vitâ, quòd non in aliâ re damnoſior, quàm in ædificando fuit. Nam domum à palatio Exquilias uſque fecit, quam primò tranſitoriam, mox incendio abſumptam, reſtituitámque, auream nominavit. De cujus ſpatio atque cultu ſufficeret hoc retuliſſe: Veſtibulum ejus fuit in quo Coloſſus ducentorum viginti pedum ſtaret; ipſius effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices milliarias haberet; item ſtagnum maris inſtar, circumſeptum ædificiis ad urbium ſpeciem, & reliqua quæ proſequitur Tranquillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi nomen dederit, vel quòd ferreus, id eſt, duriſſimus eſſet, vel quòd os ferreum dictus eſt habuiſſe Domitius; vel quòd ruſtico congruit de nominis causâ dubitare, ſicut ille, *In medio duo ſigna, Conon, & Quis fuit alter?* *Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem.* *Hæc me jampridem memini didiciſſe*] Valla diceret non eſſe dicendum, *jampridem didiciſſe*, quia perſiſtentem actionem, & præſens tempus efflagitant *jampridem*, *jamdudum*, *jam olim*, aut *olim jam*. Verùm, licet duriùs, poſſe dici, *Jampridem memini*: At Agetius negabit rectè dictum, *Memini didiciſſe* Vult enim *memini* cum præſenti conſtruendum: ſed Valla contrà ſentit, in Raudem. Unde & Perſius, *Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo memini.* *Sub Umbro*] de quo priùs dictum eſt. Id autem addit, nè contra decorum peritior haberetur paſtor, aut ut præceptori ſuo non ingratus ſit, quem neſcio an Sipontinum
Pythagoras dicam, à quo plurima ſumpſiſſe videtur. *Sint mihi Pythagoræ menſæ*] qui carnibus abſtinuit, & ventri indulſit non omne legumen, quia etiam fabis abſtinuit; ſed herbis veſcebatur creſcentibus in hortis: unde *epulum poſſis centum dare Pythagoreis.* *Codríque ſupellex*] pauperis Poëtæ ac Philoſophi, de quo Juven. Sat. 3. *Loctus erat*
Codrus. *Codro proculâ minor, urceoli ſex, Ornamentum abaci necnon & parvulus infra Cantharus, & recubans ſub eodem marmore Chiron: Famque vetus Græcos ſervabat ciſta libellos, Et divina opici rodebant carmina mures.*

mures. Nil habuit Codri. Quis enim negat? & tamen illud Perdidit infelix totum nil. Hæc ille. *Ore*] id eſt, pollicitationibus, *Magnificos: Sed re*] id eſt exhibitione pollicitorum, *modicos. Tibi fidimus*] id eſt, confidimus. *Ego fiam Philomela reverſo ſolſtitio*] id eſt, ut Philomela in ſolſtitio, *quia mutus, & elinguis*] id eſt, nihil canam, ſicut nec philomela, quæ in vere præcipuè canit. *Suſpendere poſtibus arma Tempus erit. Arma*] id eſt fiſtulam & plectra, & cætera inſtrumenta muſica: alludit tamen ad arma pugilum, qui ad poſtem Herculis figebant arma ſua, quando eſſent emeriti, aut ampliùs exercere nollent; ſicut & cæterorum officiorum diis ſua quicunque ampliùs uti nollent, ſuſpendebant arma. *Et Tempus erat abigi ſpectacula*] id eſt, ſpectatores, *Circo*] id eſt, theatro clauſo. *Arma.* *Circus.*

Sylv. *Candide, vidiſti Romam, ſanctique ſenatûs*
Pontifices, ubi tot vates, ubi copia rerum
Tantarum? facile eſt illis diteſcere campis.
Can. *Deciperis, me velle putans diteſcere: veſci*
Et lupus omne animal crudis exiſtimat eſcis.
Túque putas alios, quo tu pede, claudere paſſum.
Non ego ditari cupio, ſed vivere parvo:
Fac habeam tenuem ſine ſollicitudine victum;
Hoc contentus eam. Romana palatia vidi.
Sed quid Roma, putas, mihi proderit, ô Sylvane?
Occidit Auguſtus nunquam rediturus ab Orco.
Si quid Roma dabit, nugas dabit, accipit aurum,
Verba dat: Heu! Romæ nunc ſola pecunia regnat,
Exilium virtus patitur: ſperare jubemur
Undique, & in toto vates ſpe paſcitur orbe.
Sylv. *Dic pugnas, dic geſta virûm, dic prælia regum;*
Vertere ad hos qui ſceptra tenent, qui regna gubernant:
Invenies qui te de ſordibus eruat iſtis.
Can. *Inveniam qui me derideat, & ſubſannet.*
Tempeſtate iſtâ reverentia tanta poëſi,
Quanta lupanari: Quid me, Sylvane, laceſſis?
Sylv. *Non decet obſcœnis vatem prorumpere verbis.*

Can. *Non poſſum non vera loqui: ſi vera tacerі*
Fortè velis, levibus me parce laceſſere dictis.
Sylv. *Utile conſilium præſtare, laceſſere non eſt.*

Candide, vidiſti Romam?] Diſertè diſcribit morem avarorum, qui nè juvent, alió mittunt opem implorantes. *Sanctique ſenatûs pontifices*] id eſt, Cardinales, ſicut canitur clarè, *ſenatus apoſtolorum*, quem Cardinales repræſentare dicuntur. *Facilè eſt illis diteſcere campis*] Ubi ſcilicet tot divites ſunt. *Deciperis, me velle putans diteſcere*] Non enim quæro diteſcere, ſed victum, & veſtitum, quibus contentus quis ſit. *Veſci*] Ordo eſt, *Et lupus exiſtimat*] id eſt, cenſet & judicat omne animal *veſci crudis*] id eſt, incoctis *eſcis*] ſcilicet carnibus, quibus ipſe veſcitur. *Tuq,*] id eſt, & tu putas alios *claudere paſſum*] id eſt, ingredi, eo pede, *quo tu*] id eſt, moveri eâ affectione, quâ tu (per pedes enim ſæpe intelliguntur affectiones) hoc eſt, quia tu cupis diteſcere, cenſes omnes id cupere. *Tenuem ſine ſolicitudine victum*] Non ergò affluentiam petit, ſed ſecuritatem, quam tamen Salvator ſine ſolicitudine à ſe ſperandum docet, vetans, *nè ſolliciti ſimus quid bibamus & comedamus. O Sylvane*] Spondaïcus verſus non ineptus, quia & languorem animi loquentis, & pondus rerum habet. *Auguſtus*] id eſt, beneficus in poëtas, *Virgilium, Horatium, Tuccam, Varum*, cæteróſque principes. *Nugas*] pollicitationes inanes. *Sola pecunia regnat*] Horat. *Et genus, & formam regina pecunia donat.* Ovid. *Dat cenſus honores, Cenſus amicitias: pauper ubique jacet.* Juven. *Quantum quiſque ſuâ nummorum ſervat in arcâ, Tantum habet & fidei.* Et rurſus Horatius; *Hos ſolos aiunt ſapere & bene vivere, quorum Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.* Et iterum Juv. de Romanis loquens; *Quandoquidem inter nos ſanctiſſima divitiarum Majeſtas, etſi faneſta pecunia templo Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras, Ut colitur pax atque fides, &c. Exilium virtus patitur*] Idem Juven. *Aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum, Si vis eſſe aliquid: probitas laudatur, & alget. Criminibus debetur honos, &c. Vates ſpe paſcimur omnes*] quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic geſta virûm*]

Crudus.

Auguſtus.

Nugæ.

aliud

aliud ſubterfugium avari. *Vertere*] imperativè à *vertor*, id eſt, ſis converſus, ſeu verte te *ad hos*] id eſt, ad eos, *qui tenent ſceptra*] id eſt, ad reges. *Et ſubſannet*] iterum ſpondaïcus verſus conſimili ratione compoſitus. *Quanta lupanari*] id eſt, proſtibulo, aut proſtitutis. *Lupas* vocabant olim proſtitutas; unde & proſtibula, lupanaria. Hinc fictum volunt Romulum à lupâ nutritum. *Non decet*] per alium ſe caſtigat. *Levibus dictis*] non parvis, aut modicis, ſed vanis, contumelioſis, ſicut mulieres leves, quibus proſtituta eſt pudicitia; dicuntur & mores leves, qui inconſtantes. *Me parce laceſſere. Parce*] id eſt, abſtine, ut Æneïdos primo, *Parce metu, Citherea.* *Lupanar.* *Lupa.*

Can. *Conſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri.*
Quî pugnas, quî geſta virum, quî prælia regum
Dicet inops vates, cui nec quo fiſtula poſſit
Aptiùs incidi, fieríque foramina, culter?
Aſpice, ut excuſſis laxata manubria clavis,
Ut dentata acies, veteríque ſimillima ſerræ.
Hoc leve: ſed menſæ grave & intolerabile damnum.
Utile conſilium firmat, ſed inutile mentem
Frangit, & extenuat vires, animúmque retundit.
Magnates dare parva pudet, dare magna recuſant.
Addc quòd & noſtri curant ità carmina reges,
Ut frondes Aquilo, mare Libs, vineta pruinæ.
Ipſi ad delicias reges, & ad otia verſi,
Quod celebrant, laudari optant: hinc carmina manant
Perdita de ſtudio Veneris, de ſcurrilitate,
De ganeâ, de ſegnitie, de infamibus actis:
Quæ caſtum, capitale neſas, celebrare poëtam.

Conſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri] Hor. etiam cum genitivo conſtruxit, dicens, *Horum ergò optârim pauperrimus eſſe bonorum.* *Quî*] id eſt, quomodo, aut quare dicet inops vates pugnas, *&c. Cui nec*] ſupple *eſt culter, quò fiſtula poſſit Aptiùs incidi, & quo foramina poſſit fieri. Aſpice, ut manubria*] ſcilicet, cultrorum, id eſt capuli quibus capiuntur, & tenentur in manibus, *laxata* ſupple *ſint*] laxa & diſſoluta. *Clavis*] id eſt, claviculis quibus compinguntur. *Excuſſis*] hoc dicens oſtendit *Manubrium.*

cultrum ſuum. *Et aſpice ut*] id eſt, qualiter, *Acies*] ſcilicet cultri, id eſt, acuta ejus pars, *dentata*] ſupple *ſit*. id eſt, in modum ſerræ, in dentes effracta. Unde addit, *veteríque ſimillima ſerræ*] quam Dædalum inveniſſe quidam volunt, ad ſimilitudinem maxillæ ſerpentinæ. *Serræ inventio.* *Hoc damnum*] ſc. de inſtrumentis, & veſtitu. *Eſt leve*] id eſt, tolerabile. *Sed menſæ*] id eſt, victûs, eſt grave & intolerabile. *Magnates dare parva pudet*] quia, ut dicit Horatius, *Magnos magna decent*. Sed hoc vaframento ſcimus nonnullos uſus, dicentes petentibus magna, Indignos eſſe, qui magna recipiant; & exiguum quiddam orantibus, Se non decere tam exigua munera conferre. *Ut frondes Aquilo*] qui eas nihili facit; *ut Libs*] ventus Libycus, *Curat mare*] in quod ſæpe ſævit; *Et ut pruinæ*] id eſt, ros congelatus, aut gelu matutinum. *Pruina.* *Curant vineta*] id eſt, vites; quod etiam nihil eſt, quia etiam congelantur. *Vineta.* *Ipſi ad delicias*] Ordo eſt, *Ipſi reges*] id eſt, præpotentes, *Verſi ad delicias*] id eſt, delectationes & illecebras carnis. *Et ad otia*] id eſt, deſidiam, *Optant laudari quod celebrant*] id eſt, oblectamenta ſua. *De ſtudio Veneris*, id eſt, amoribus impudici. *De ſcurrilitate*] *Ganea.* eſt, inhoneſtâ dicacitate. *De ganeâ*] id eſt, cauponâ & guloſitate. *De ſegnitie*] id eſt, deſidiâ: dicuntur enim ſegnes ſeorſum ab igne, qui actiſſimus eſt, tepidi & ignavi. *De infamibus actis*] id eſt, privatis, cùm geſta ferè ſint publica. Meliùs autem (autore Vallâ *acta*, quàm *actus*, in hac ſignificatione dicimus. *Quæ caſtum, capitale nefas, celebrare poëtam*] Idem ſanctè & Catholicè ſentit in opuſculo contra impudicè ſcribentes, unde explodenda eſt Catulliana ſententia: *Nam caſtum eſſe decet pium poëtam Ipſum: verſiculos nihil neceſſe eſt: Qui tum denique habent ſalem & leporem, Si ſunt molliculi ac parùm pudici.* Cui tamen multi gentilium ſubſcripſerunt. Unde ad Voconiam poetam Adrianus Imp. *Laſcivus verſu, mente pudicus eras.* Et Ovid. de ſe, *Crede mihi, mores diſtant à Carmine noſtro: Vita verecunda eſt, Muſa jocoſa mihi.* Et Mart. *Laſciva eſt nobis pagina, vita proba.*

At qui dura manu geſſerunt bella potenti,
Fortiter utentes ferro, non molliter auro,

Dilexêre

Dilexêre graves Musas. Heroica facta
Qui faciunt reges, heroica carmina laudant.
Ut cessêre viri fortes, & mascula virtus,
Dicendum altiloqui nihil invenêre poëtæ.
Occidit ingenium vatum, ruit alta poësis.
At si fortè aliquis regum gerat aspera bella,
Et decus armorum studiis belloque paravit,
Nil genus externum, venturâque secula curat,
Laude suæ gentis satur, & præsentibus annis.
Barbarus est, neque carmen amat, vel avarus in auro
Mergitur, atque Midæ curis flagrantibus ardet.
Est & apud reges rudis, invida, rustica turba,
Mimus, adulator, leno, assentator, adulter,
Histrio, scurra, quibus virtus odiosa: poëtas
Mille modis abigunt, ut quando cadavera corvi
Invenêre, fugant alias volucresque ferasque.

At qui dura, &c. At particula adversativa, locum habet ubi contraria nectimus jam dictis, ut dicto de Æneâ in fine tertii, *Factoque hic fine quievit*, subdit de Didone in principio quarti, *At regina gravi jamdudum saucia curâ.* Pulchrè ornat carmen epithetis, quæ sic construuntur: *At qui gesserunt potenti manu dura bella Fortiter*, &c. *Dilexêre graves Musas; reges, qui faciunt heroica facta, laudant heroica carmina. Ut*] id est, postquam. *Viri fortes cessêre*] id est, è medio sublati sunt; quia fortes cedere nesciunt. *Et mascula*] i. virilis. *At si fortè*] bene occurrit argumento, quod jam cuivis in promptu est. Nã si heroïca gerentes, heroïcis gaudent carminibus, quæras cur ad illos non abeat, illósque canat Candidus: ad quod respondet, raros quidem esse qui heroïcè vivant, & siqui sint, eos non habere curam de æterno nomine. *Midæ curis*] id est, avaritiâ, quâ ductus petiit à diis ut quicquid contingeret, aurum fieret; quo impetrato, inediâ absumptus est. Nam & cibus, & potus in aurum versus est. *Est & apud reges*, &c.] Alia causa cur apud reges non sit bonis poëtis locus, quia illic sunt literarum & probitatis hostes, utpote rudis & rustica turba; cùm poëtæ sint pauci, urbani, & eruditi. *Mimus*] id est, gestu corporis morum imitator; cùm

Masculus.

Mimus.

cùm poëta gravis rem more philosophorum severè narret. *Adulator*] cùm poëta sit severus. *Leno*] cùm verus poëta sit turpitudinis omnis hostis & expulsor. *Assentator*] cùm poëta sit virtutis laudator. *Adulter*] cùm nihil musis sit magis contrarium, quàm adulteriũ. Nam quæcunq; poëtis aptantur casta sunt, ut *Pierides, Minerva, Daphne, fontes. Histrio*] cùm poëtæ suæ dignitati consulant. *Quibus*] scilicet omnibus virtus est odiosa. *Poëtas mille modis abigunt*] quasi à prædâ inventâ, ut quando cadavera corvi inverêre. Aptior esset similitudo: sic honesti à rebus honestis abigantur per inhonestos, ut apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam sine lege petulci,
Qui sine lege aliis, sine præceptoribus, audent
Quicquid amant reges, (& amant infamia solùm)
Scribere: nam vates etiam dementia vexat.
Hi senescio quâ mentis levitate poëtas
Esse volunt, postquam trivialibus ora cicutis
Applicuêre, sibi applaudunt, sua carmina jactant,
Insulsi, illepidi, indociles, improvidi, inepti.
Qui his volet vacuas præbere ambagibus aures,
Id vitium commune putat, doctisque resistit
Vatibus, à vero indoctus discernere falsum.

Sylv. *Candide, per superos, per Olympica numina juro,*
Me tibi (si venti veniant ad vela secundi)
Laturum auxilium. Meliora in tempora vive:
Nec paulisper adhuc mecum sperare recusa.

Can. *Si mihi sic optes, tibi sit, Sylvane, quod optas.*

Sylv. *Opto equidem, dictúmque fides non sera sequetur.*

Can. *Vade matis avibus, nunquam redituras, avare,*
Et facias subitò quicquid tractaveris, aurum,
More Midæ, quando virtus tibi vilior auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam causam, cur poëtis non sit apud reges locus; quæ est, quia multi versiculorum ineptorum factores, & turpis vitæ homunciones, sacrum poëtarum nomen indignissimè sibi usurpant, quod ægerrimè patitur Hor. dicens in arte, *Descriptas servare vices operúmque colores, Cur ego, si nequeo ignoróque, poëta salutor?*

ſalutor? *Petulci*] id eſt, petulanter audentes quæ non poſſunt. *Nam vates etiam dementia vexat*] Non quidem graves, ſed leves & futiles. *Trivialibus ora cicutis*] Cicuta eſt herba fiſtuloſa, quâ paſtores canere ſolebant: unde Maro. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula* Idem: *Non tutè in triviis, indocte, ſolebas Stridenti miſerum ſtipulâ diſperdere carmen?* unde *Trivialia* dicuntur *exodia*, id eſt, ruſtica carmina quæ in compitis & triviis ab indoctâ ruſticorum pube in compitalibus & ambarvalibus cantari ſolebant. *Si applaudant*] ſibi placentes. *Sua carmina jactant*] exiſtentes *Inſulſi*] id eſt, ſine ſalibus ſermonis. *Illepidi*] id eſt, ſine lepôre ac venuſtate ſermonis. *Indociles*] quia diſcere nolunt, & ità incorrigibiles. *Improvidi*] quia non videntes ſe ad interitum tendere, & alios ducere. *Inepti*] id eſt, amuſi, & ab omni aptitudine tum verborum, tum factorum abhorrentes. *Ambagibus*] id eſt, verborum inculcationibus, cùm artem veram non habeant. *Id vitium commune putat*] & ità rejicit bonos propter malos. *A vero indoctus*] i. neſcius. *Diſcernere falſum. Candide, per ſuperos*] Videns Sylvanus Candidum virtutis amatorem verſumq; poëtam, pollicetur operam cum juramento: nihil tamen confert in eum. *Per Olympica*] i. per cœleſtia. *Olympica.*

Si venti] Proverbiale, i. ſi res proſperè mihi ſuccedant, & eveniant mihi quæ opto. *Meliora in tempora vive*] Virg. Æneid. 1. *Durate, & voſmet rebus ſervate ſecundis.* *Pauliſper*] per paululum temporis. *Fides non ſera*] id eſt, non tardè faciens quod dixi. Nam *fides* videtur, autore Cicerone, dicta, eò quòd fiat dictum, ſive quod dictum & conventum eſt. *Fides.*

Candidus autem non contentus pollicitationibus, imprecatur in abeuntem omnia mala, dicens, *Vade malis avibus*] i. malo auſpicio; quaſi dicat, in rem malam. *Nunquam redituras, avare*] Hoc autem videtur dicere in abſentem quaſi obmurmurando, poſtquam ſe nihil recepturum ſperavit. *Et facias ſubitò quicquid tractaveris aurum, Morc Midæ*] de quo jam diximus. *Malis avibus.*

Quando] i. quandoquidem, *virtus tibi vilior auro*] ſcil. *eſt*, cùm tamen Horatius in Epiſtolis contrà dicat, *Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.* *Quando.*

ECLOGA.

De civium & rusticorum discrepatione,
inscripta CORNIX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Cornix enarrat discrimina rūris & urbis,
Et pergit varios stultorum carpere mores.

Cornix & Fulica.

NIngit hyems, mugit Boreas, à culmine pendet
Stiria, depositis bobus requiescit arator,
Dormit humus, clauso pastor tunicatus ovili
Cessat iners, sedet ante focum famosa Neæra,
Atque polenta coquit. Prius intolerabilis æstas
Nunc laudatur, hyems æstu laudata molesto
Displicet, optatum damnant præsentia frigus.
Ful. *Omne bonum præsens minus est, sperata videntur*
Magna, velut majus redait distantia lumen.
Cor. *Delicias habet omne suas & gaudia tempus.*
Aspice, ut impexi, tritaque in veste ligati,
Cæde suum pueri exultent: Inflatur in utrem
Immissis vesica fabis, sonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obvia pugno:
Si cadit, attollunt: cursu labor atque recursu
Brumam abigit; glaciale gelu pila rustica vincit.
Nos tamen hîc melius tepido sub stramine foci
Transigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.
Ful. *Pauperiem declarat hyems: improvida certè*
Turba sumus juvenes, securi æstate vagamur
Immemores hyemis; nostrum æs, tibicinis omne est.
Ut redit è Scythiâ Boreas, nidosque volucrum
Frondibus ostendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi scapulas, dorsum, ilia, plantas.
Stultitiam declarat hyems, sapientiùs urbes
Congeriem nummûm accumulant, & ad ilia vulpes,
Melotásque trahunt, maculosáque tergora lyncis.

Ningit hyems] Contentio est inter *Cornicem* pastorē, qui partes rusticorum agit; & *Fulicam*, qui urbanorum; de pra-

præſtantiâ fortunæ utrorumque: Occaſione cujus multa quaſi ſatyricè dicuntur in mores potiùs civium, quàm ruſticorum. Videntur autem tam *Cornix* quàm *Fulica* paſtorum nomina. Uterque enim ſe ruſticum profitetur & maſculino genere nominat. *Hyems*] id eſt, tempeſtas pluvioſa, & nivoſa. *Hyems.* *Boreas*] ventus frigidus à ſeptentrionali plagâ, quæ frigida eſt, flans *Mugit*] mugitum imitatur flatu alto. *Boreas.* *Mugire.* *Stiria*] id eſt, glacies concreta. *A culmine*] à tecto. *Stiria.* *Dormit humus*] ſopitur nive, & non exercetur. *Paſtor tunicatus*] quia otioſus: unde dictum eſt à poëtâ, *Nudus arâ, ſere nudus: hyems ignava colonis.* *Neæra*] conjux ruſtica. *Neæra.* *Fumoſa*] quia ferè ligna viridia aut malè ſicca comburunt. *Atque polenta coquit*] Ovid. *Quod coxerat antè polentum.* *Polenta.* Reperitur tamen & fœmineum, cùm hoc ſolùm inter Latina primæ declinationis reperiatur neutrum. *Omne bonum præſens minus eſt*] id eſt, minoris æſtimatur, quia nemo contentus ſuâ ſorte; unde Horat. In principio Ser. *Quî fit Mœcænas, ut nemo, quam ſibi ſortem, Seu ratio dederit, ſeu ſors objecerit, illâ Contentus vivat, laudet diverſa ſequentes?* Veruntamen id contrà uſu venit, ubi minimè opus; quia bona terrena, eò quòd præſentia ſunt, plus nos delectant, quàm cœleſtia quæ futura ſperantur. *Minus.* *Aſpice, ut impexi*] Docet exemplis, non rerum, ſed animorum eſſe diſcrimen. Nam pueri nudi etiam in hyeme oblectantur variis, ut *Cæde ſuum*] id eſt, porcorum, ut veſicam habent, cujus agitatione brumale frigus ſuperent: & ruſtici pilam magnam vento inflatam manibus pedibúſq; agitantes, glaciale gelu non curant. *Pauperiem declarat hyems*] id eſt, paupertatem. Eſt tamen interdum damnum, ut ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Nos *juvenes ſumus turba improvida*] quia ſecuri ætate vagamur. *Noſtrum æs*] id eſt, pecunia noſtra. *Eſt tibicinis*] ſcilicet canentis ad choream inſtituendam. *Congeriem nummûm*] id eſt, nummorum, per Syncopen, *& ad ilia*] ſcilicet fovenda, & cooperienda, *trahunt*] id eſt, contrahunt, *Vulpes*] id eſt, pelles vulpinas, *& μηλωτάς*] id eſt, pelles ovinas. Græcum eſt, *Melotæ.* cætera nota ſunt.

Cor-

Cor. *Desipiunt omnes, nec nos in crimine soli,*
Immò ipsos vexat gravior dementia cives.
Verùm illis mater, nobis fortuna noverca
Nos premit: infelix sors est dementia: fac sim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,
Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me consulet omnis
Turba, magistratus etiam, populúsque patrésque.
Ful. *O Cornix, Cornix! Non est fortuna, sed ipse,*
Quo sapiunt homines, animus: fortuna potentem
Non facit, immò Deus: causam recitabat Amyntas.
Cor. *Est fortuna deus: sed quid recitârit Amyntas,*
Dic, precor: in causis erat ingeniosus, & acer.
Antè tamen paulùm pecus & præsepia vise:
Vade, redi; calor est post frigora dulcior; ito.
Ful. *Attingit nix alta genu, vix tecta resistunt*
Tanto oneri; sublimis apex in vertice furni
Pyramidem fecit, metáque assurgit acutâ.
Cor. *Da pecori cordum, stipulísque foramina claude,*
Si paries biat; & redicns dætamine muni
Limina: nulla gregi gravior, quàm frigora, pestis.
Fámne ades? Oh! quænam hæc solito properantia major?
Ful. *Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni.*
Maxima strenuitas fœno recubare calenti:
Absondíque cavo accubitu post frigora, dulce est.
Cor. *Incipe, & enarra discrimina ruris, & urbis.*

Desipiunt omnes] id graphicè docet Hor. 2. Ser. Nec mirum, quia stultorum infinitus est numerus. *Nos*] scilicet, rustici: unde se rusticos asserunt. *Verùm illis mater*] id lepidè, quod Plinius de naturâ dicit, quæ nobis multa contulit magnâ & sævâ mercede: ità ut non sit facile existimare, parènsne melior, an sævior noverca fuerit. *Infelix sors*] id est, paupertas, & tenuis fortuna, *est dementia*] id est, reputatur dæmens quicunque pauper; unde Horatius in epistolis, *Hos solos aiunt sapere & bene vivere, quorum*

Demens Quis.

Assurgere. Conspicitur nitidis fundata pecunia villis. Assurgent] id est, reverentiam & honorem assurgentes impendent. *Vulgus adorabit*] id est, corporis gestu honorabit.

Nam

Nam adoramus etiam ſtatuas & crucem Domini; ſed *Adorare.*
oramus tantùm rationem habentes, & ſenſum. *Conſulet*] *Orare.*
id eſt, conſilium poſcet. *Non eſt fortuna*] id vere Juven.
Sed nos te facimus, fortuna, deam. Eſt fortuna deus] id
ex falſâ opinione, & ruſticè: Nam cùm deam neget noſtra
fides, etiam fortunam deum dicit. Ad id facit poëta, quòd
numina putabantur utriuſq; ſexûs. Unde de Venere Æne-
id. 2. *Deſcendo, ac ducente Deo*] Et de Alecto, aut Ju-
none, 8. *Nec dextræ Deus erranti affuit*: Unde in Cy-
pro erat barbaræ Veneris ſimulacrum. Unde dictum eſt,
Pollentémque Deam Venerem. Videtur autem Cornix do-
minus, aut ſaltem major quàm Fulica, quem mittit ad
caulas: qui abiturus dicit, *Attingit nix alta genu. In ver-*
tice furni] ubi minimè conſiſtere poſſe videtur propter
ignem; quòd panis in eo coqui ſolet. *Pyramidem*] i. cumu- *Pyramis.*
lum nivis in Pyramidis formam. Eſt autem Pyramis ſtru-
ctura ex lapidibus in morem ignis aſcendentis, cujus ver-
tex acutiùs eſt extructus, quales in Ægypto leguntur
miræ altitudinis fuiſſe: de quibus Martial. in principio,
Barbara Pyramidum ſileat miracula Memphis. Addit au-
tem Cornix, *Da pecori cordum*] id autem dicitur fœnum
quod autumno ſecatur; ſicut corda frumenta vocantur,
quæ ſerò matureſcunt. *Lætamine muni*] id eſt, ſimo. *Fâm-* *Lætamen.*
ne ades] intelligendum eſt aliquantulum moræ inter-
fuiſſe, & interea tacuiſſe Cornicem. Omnia autem faci-
liora ſunt quàm ut expoſitione egeant.

Ful. *Hoc igitur tantum ruris diſcrimen & urbis*
Taliter exortum, noſter recitabat Amyntas:
Principio rerum, primâque ab origine mundi,
Cum muliere marem ſociali fœdere jungens
Cœli opifex (ſic namque Deum appellabat Amyntas:
Nomen adhuc teneo) natos producere juſſit,
Atque modum docuit fieri quo pignora poſſent.
Accinxêre operi, mandata fideliter implent;
Sicque utinam de pomi eſu ſervata fuiſſent!
Fœmina fit mater, puerum parit, atque puellam,
Atque puerperio ſimili fœcunda quotannis
Auxit in immenſum generis primordia noſtri.

Poſt

Post tria lustra Deus rediit: dum pignora pectit,
Fœmina prospiciens, venientem à limine vidit.
Adam aberat, securus aves pascebat, adulter
Nullus adhuc suspectus erat, sed multiplicatis
Connubiis, fraudata fides, sine cornibus hirci
Facti, & zelotypo conjux suspecta marito:
Nam quæ quisque facit, fieri sibi furta veretur.
Erubuit mater, nimiæque libidinis ingens
Indicium, rata tot natos, abscondere quosdam
Accelerat, fœno sepelit, paleísque recondit.
Fámque lares Deus ingressus, salvere penates
Fussit, &, Huc, dixit, mulier, tua pignora profer.
Fœmina majores natu producere mandat.
His Deus arrisit velut arridere solemus
Exiguis avium pullis, parvísque catellis.
Et primo lætatus ait, Cape regia sceptra,
Rex eris: ac ferrum, & belli dedit arma secundo;
Et, Dux, inquit, eris: fasces, populíque secures
Protulit, & vites, & pila insignia Romæ:
Fámque magistratus celebres partitus in omnem
Progeniem, humanos tacitus volvebat honores.
Interea mater rebus gavisa secundis,
Evolat ad caulas, & quos absconderat, ultro
Protulit, Hæc, dicens nôsti quoque pignora ventris:
Hos aliquo, pater omnipotens, dignabere dono.
Setosum albebat paleis caput, hæserat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
Non arrisit eis, sed tristi turbidus ore,
Vos fœnum, terram, & stipulas (Deus inquit) oletis.
Vester erit stimulus, vester ligo, pastina vestra,
Vester erit vomer, juga vestra, agrestia vestra,
Omnia; aratores critis pecorúmque magistri,
Fœniseccæ, soli fossores, nautæ, atque bubulci.
Sed tamen ex vobis quosdam donabimus urbe,
Qui sint sartores, lanii, lixæ artocopíque,
Et genus hoc alii soliti sordescere, semper
Sudare, & toto servire prioribus ævo.

Tali-

Taliter omnipotens fatus repetivit Olympum.
Sic factum servile genus, sic ruris & urbis
Inductum discrimen, ait Mantöus Amyntas.

Hoc igitur] Apologo rusticano discrimen urbanorum & rusticorum commemorat à Deo factum, sicut & mercedum nonnulli sic dicunt institutam differentiam. Nam cùm mechanici à Deo, quantum mercedis exigerent, exquisissent; assignâssentq; sutoribus, crepidariis, & pluribus aliis quotidiânâ mercede conducendis denarios binos; latomis autem & fabris lignariis ac carpentariis senos; disquisiêrunt priores quantum possessionis ex tantulâ mercede compararent; respondit, Quantum satis esset ipsis & liberis quotannis jugerem. At reliquis quantum compararent petentibus, respondit, Quotidiè tantum terræ posse comparare, quantum per crura retrorsum bipenni projicerent. Conati autem præ avaritiâ in longum projicere, in podicem projecerunt; in quem ferè magnæ mercedes nunc quoque projiciuntur. Præterea dicunt ranas & simias sic effectas; cùm mulercula, scilicet Eva, aut alia nimis fœcunda, vereretur venienti Deo omnes liberos prodere, occuluit quoldam in furno, quoldam sub vase elixorio. Reliquis autem beneficio donatis, & negante plures habere, jussit Deus, qui in furno essent in simias converti; qui sub vase, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum, ac fabellam annilem hîc prosequitur autor. *Modum docuit*] dicens, *Crescite & multiplicamini*, per coitum scilicet. *Accinxêre operi*] id est, operam dederunt diligenter liberis procreandis. *Mandata fideliter implent*] jucunda narratio, quia hodiè quoque ad illud præceptum plus æquo inclinamur. *Post tria lustra*] id est, quindecim annos. Nemo autem sit mihi tam ineptus, ut historiam putet à poëtâ narrari. *Hirci fine cornibus*] id est, fœdi adulteri. *Nam quæ quisque*, &c.] proverbialiter, & disertiùs quàm illud, *Qui fuit in furno, socium sibi quærit in illo. Salvere Penates*] id est, familiares, & omnes in domo habitantes. *Tua pignora*] id est, natos. Nam *Pignora natorum dicuntur pignora rerum. His Deus arrisit*] i. annuit, & blandus atque affabilis fuit. *Catellis*] i. canis fœtui. Et *primo*] *Pignora.*

Tali-

primo] ſcilicet omnium. Unde ad primæ genituræ jura alludit. *Faſces*] qui erant ex virgis, in quibus ſecuris erat colligata: ferebantur autem à lictoribus poſt eos magiſtratus, qui in corpus & ſanguinem animadvertere poterant. *Securis*] à ſecando dicta, quod interſecat, ut collum nocentium. *Et vites*] quibus centuriones & cæteri duces milites cædebant. Nam ex vite erat baculus, non ex aliâ arbore, nè ſeveriores haberentur, ſaltem in concives. Nam alios virgis cædere licebat. Juven. Sat. 8. *Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigrâ muniret caſtra dolabrâ.* *Et pila*] quæ ſunt Romanorum tela. Lucan. *Signa, pares aquilæ, & pila minantia pilis.* *Hæſerat armis*] id eſt, humeris. *Stimulus*] quo boves inſtigantur. *Ligo*] inſtrumentum ruſticorum, ut *paſtinum*] quod biſurcum eſt ferramentum, quo paſtinatio & repaſtinatio vinearum fit. *Fæniſecæ*] id eſt, ſecantes fænum. Perſius: *Fæniſecæ pingui vitiârunt unguine pultes.* *Soliſoſſores*] fodientes terram: eſt autem una vox: nam ſi duæ eſſent, *ſoli* ſecundam produceret, quam compoſitæ corripiunt in mediis ſyllabis, dummodo etiam in nominativo id habent, ut *fæniſeca*, *ſolifoſſor*: quod dico quia *quanticunque* à nominativo *quantuſcunque* aut *quantumcunque* producitur, aut *qualicunque* à *qualiſcunque*. *Fartores*] qui farcimen faciunt. *Lanii*] id eſt, carnifices. *Lixæ*] aquam ferentes. *Artocopi*] panifices; aut panem incidentes. *Et genus hoc alii*] ſicut dicimus, *id genus* pro *ejus generis*; ſic ponit *hoc genus*, pro *hujus generis*.] *Mantûus*] i. Mantuanus; ſed Mantûus dicitur à Manto Nymphâ, matre Oeni, qui Mantuam à matre denominavit. De quo Maro, *Fatidicæ Mantûs & Thuſci filius amnis. Amyntas* autem is eſt, de quo in Amyntâ viſum eſt.

Faſces.
Securis.
Vites.
Pila.
Stimulus.
Ligo.
Paſtinum.
Fæniſeca.
Soliſoſſores.

Cor. *Mirabar, ſi quid recti dixiſſet Amyntas.*
Civis erat, ſemper nobis urbana juventus,
Cui nihil eſt præter ſtulta hæc commenta negotî.
Ludit, in agreſtes ſcraber joculatur, & urbis.
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At neque de ſuperis pudet has componere nugas:

Iſto

Iſte jocus manifeſta gerit convitia ſecum:
Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaſo,
Ut neque perpendas iſto te ſcommate carpi?
Nos quoque pauliſper mentem extendamus ad urbis
Stultitiam, nè fortè putes ſapientius illos
Vivere qui ſplendent auro, qui murice fulgent.
His oculis vidi tunicis pleroſque ſuperbis
Veſtiri, atque foro regali incedere greſſu,
Quos ſecreta fames premit, atque domeſtica egeſtas.
Stultius his certe nihil eſt: opulentia ficta,
Paupertas, & ſegnities, & inertia vitæ
Vera, quid eſt aliud quam deſipientia vera?
Vidi etiam patres (O rem indignam atque nefandam!)
Dum ſegnes dormire volunt, & vivere lautè,
Proſtituiſſe ſuas vulgo cum conjuge natas:
Quid pejus, quid perfidius, quid ſtultius unquam?

Fol. *Quid ſi vitam alio nequeant traducere pacto?*

Cor. *Cum totidem, quot nos, habeant animáſque manúſque,*
Dic, cur vitam alio nequeant traducere pacto?

Mirabar, ſi quid rectè dixiſſet Amyntas] Quaſi dicat, juvenis ille inſanus amore, & ruſticos odio habens. *Cui nihil negotî*] pro negotii. *Urbana juventus*] id eſt, multitudo juvenum urbanorum. *Convitia*] contumelias. *Omaſo*] id eſt, inteſtino pingui, tarditatem ingenio afferente, ut Hor. & Perſius atteſtantur. *Iſto ſcommate*] id eſt, irriſorio dicterio. *Te*] qui ruſticus es. *Carpi*] id eſt, reprehendi. *Nos quoque*] id eſt, viciſſim. *Qui murice*] id eſt, purpura. *Proſtituiſſe*] id eſt, ad turpem quæſtum in lupanaribus & proſtibulis ſtatuiſſe, quaſi pro foribus, ubi luxuriâ perditos expectant. *Quid*] ſcilicet dicas, aut quid faciant? & eſt inanior deſidioſorum purgatio, quàm ut refellatur. Unde dicit *Cornix*, habent cives urbani manus & pedes ut nos: Cur non quærunt ſibi victum laboribus & parſimonia, ut nos?

Eſt etiam, cujus vecors induſtria vanas
Quærat opes, ubi nullus opes invenit ab ævo.
Æs lavat barbarum ſuccis, & vertere in aurum
Æſtimat, ac nigra ſemper fuligine pallet.

Eſt qui, dum tellure latens deſiderat aurum,
Dat magicis operam ſtudiis, & tempora perdit.
Quid levius, quid futilius, quid inanius unquam?
Omnia nè veniant ad opus telluris & agri,
Omnia pertentant: ut agant nihil, omnia verſant.
Semper agunt, nunquam peragunt; ex fœnore victum
Infamem extorquent: vi, fraude, doliſque laborant:
Mille viis opibus, mille inſidiantur honori.
Nos capras, & oves, armentáque paſcimus: illi
Accipitres, catulos, & equos, & cercopithecos.
Ruſticus eſt ovium paſtor; volucrumque canumque
Civis: utrum melius, te judice, nobiliuſque,
O Fulica? utilitas unde, aut opulentia major?

Ful. *Si venit ex noſtris operis opulentia major:*
Civibus unde igitur tantarum copia rerum?

Cor. *Ex vi, fraude, dolis; vi, fraude, doliſque laborant.*
Nonne vides, inſane, ut nos crudeliter urgent,
Quo capiunt aſtu? Nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus ſublime, piumque:
Huc aures oculoſque adigunt, huc ora manúſque.

Eſt etiam] affert alia urbanorum vitia, & ferè oppoſita ſegnitiei, dicens, *Eſt etiam*, ſcilicet civis. *cujus vecors*] id eſt, perverſi cordis induſtria. *quærit opes vanas*] id eſt, ultra quàm ſatis ſit, & non juſta ratione; ut qui per artem (ut dicunt) Alchymiæ, id eſt, adjuvaminis, adjuvando naturam, ſperant æs aut argentum vertere in aurum: quâ viâ nullus, inquit, hactenus invenit opes; certum eſt multos inveniſſe pauperiem: dicunt tamen ejus rei ſtudioſi, inventos, qui ad intentum pervenerint. *Fuligine nigra*] quia vapore fumeo. *pallet*] quomodo, niſi ad anxietatem referamus, non conſtat. *Eſt qui, &c*] Alius error eorum, qui magicis artibus, & characteribus, neſcio quibus, ſperant poſſe inveniri theſauros abſconditos. *Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri, Omnia*, inquam, *pertentant*] id eſt, experiuntur, nè fiant agricolæ, quo nihil honeſtius, nec juſtius. *Semper agunt, nunquam peragunt*] id eſt, perficiunt nihil eorum quæ incœptant. *Ex fœnore*] id eſt, uſura. *Accipitres*] id eſt, aves ad prædam.

Vecors.

Alchymia.

dam. *Catulos*] ad venationem. *Et equos*] ad venandum, aut avibus aut canibus. *Circopitheeos*] id est, caudatas simias. Nam κέρκος dicitur cauda, πίθηκος, simius, aut simia. Sunt ergò, quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit Plinius, subnigro, & pilo asinino, quibus deformitas decori est, suntque ob cautum ingenium divitibus in deliciis. *Civis*] est pastor volucrum & canum, quia eos pascit. *Quo astu*] id est, quâ calliditate, ab ἄστυ, id est, ab urbe, ubi astutiores sunt. *Irretire*] id est, in laqueos & retia illigare, hoc est, circumvenire & decipere verbis, putant. *Sacrum offerre*] id est, arbitrantur se obsequium præstare Deo, quando nos decipiunt. *Huc*] id est, ad hanc operam ut nos decipiant. *Adigunt*] id est, applicant. *Ora*] id est, omnia quæ dicunt. *Et manus*] id est, omnia quæ faciunt. *Astus.*

Ful. *Unde urbanarum tibi tanta peritia rerum?*

Cor. *Hæc didici quondam, ductis in mœnia capris*
Cùm lac vociferans iham venale per urbem
Mansi apud artocopum; sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem.
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius urbe:
Se quoque furari didicisse aiebat ab urbe.
Sunt etiam, qui parta ab avis patrimonia fundunt
In meretricum usus: quid fœdius, improbiusque?
Dic tibi mœchandi ars, homicidia, seditiones:
Nonne inter cives, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera quærunt,
In mortémq suos adigunt? quid pectora miles
Objiciens telis, per mille pericula vadens,
Pro stipe dat vitam? Nulla est insania major:
Gloria præfertur vitæ. Quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? Voces, & opinio vulgi.
Omnia longa dies abolet: cùm vivere cessas,
Omnia sic abeunt, ut lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cum vivere possint
In patria, stulti: ventis qui credit & undis,
Stultus: divitiæ cui sunt, & negligit uti,
Stultus: qui, ut natis cumulet patrimonia, partis

Abſtinet, & genium fraudat, ſtultiſſimus; & qui
Quæ facere ipſe poteſt, natis facienda relinquit.

Unde urbanarum] Bona interrogatio, ut decorum ſervetur, & veriſimilis narratio. *Artocopum*] ut videtur, accipit pro panifico, ſeu (ut dicitur) piſtore, qui Græcè dicitur ἀρτοποιός, id eſt, artopœus; quia ἄρτος dicitur panis, & ποιῶ facio. Sed artocopus, dicitur quaſi labor panis; nam κόπος labor dicitur, ſed accipitur pro laborante. Juvenalis autem videtur accipere pro pane, dicens Satyrâ quintâ, *Salva ſit artocopi reverentia.* Ubi tamen pro piſtore accipi poteſt, ut ſic maneat diſcretio panis, qualem artocopus fecerit, & ita obſervando ejus juſſum ſit ei reverentia. Sed ad Poëtam noſtrum. *Ipſe, ut erat mores urbis doctiſſimus*] Hoc exemplo convincere poſſumus, participia comparari. Nam ſi nomen ſit doctiſſimus, non regeret accuſativum. Quocirca ego quidem *morum* potiùs dicerem; hic tamen verſus *mores* potiùs docet legendum. Neque tamen omnino inauditum, ſi ſuperlativa à participiis accuſativum regentibus deducta, accuſativum regant, cùm adverbia à præpoſitionibus orta id faciant, ut *proximè Hiſpaniam Mauri ſunt*, inquit Saluſtius. *Sunt etiam*] Aliam affert urbanorum ſtultitiam, qui patrimonia ab avis parta cum meretricibus abſumunt. *Qui reges*] Docet & reges & cæteros bella pro dominio aut inani gloria gerentes, urbes ferè incolere; ſtipendiarios autem, qui invocati nomina ſua dant, etiam urbanos eſſe, & maximè inſanire, cum pro modica ſtipe periculum vitæ ſubeunt: quod ruſtici non niſi coacti faciant pro libertate patriæ, & conjuge ac liberis. *Qui mare ſollicitant*] Rurſus aliud genus ſtultitiæ (quod Perſius quoque proſequitur) eorum qui cum ſatis habent, navigant tamen cum periculo vitæ. Item, *Stultus, divitiæ cui ſunt, & negligit uti*] ut *Avarus.* avarus: Nam, ut dicit Seneca, *Tam deeſt avaro quod habet, quam quod non habet.* Unde de ſene avaro Hor. *Quærit, & inventis miſer abſtinet, & timet uti.* Et primo ſerm. *Congeſtis undique ſaccis Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Stultus, qui ut natis cumulet, &c.*] quia ſæpe malè abſumunt. Unde Perſius,

Persius, *ut tuus iste nepos olim satur anseris extis, &c.* Vide Satyram ultimam, ubi totum hoc est argumentum. *Et genium*] id est, naturam. Est enim genius Deus naturæ & loci nativi, quem, qui alimentum naturæ debitum subtrahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Phor. *Suum defraudant genium. Quæ facere ipse potest*] quod per fabellam, seu apologum de cassita pulchrè recitat Gellius.

Qui numerant stellas, & se comprèndere fata
Posse putant, stulti: verum dementior istis,
Naturam quicunque Dei scrutatur, & audet
Figere in immensam lucem tam debile lumen.
Nostra fides melior: civis ratione coactus
Difficilè assentit; nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Civibus est infida fides: inquirere nunquam
Mente sinunt arcana Dei. Si numina scire
Esset opus, poterant nobis se ostendere: verùm
Quando latere volunt, quid vestigare necesse est,
Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant?
Nostra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui sacra canunt, templisque ministrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæsitas ex rure, in mœnia plenis
Puppibus inferri (pietas ea rustica) fruges.
Stultorum est aliud genus immedicabile quoddam,
Causidici, latratores, rabulæque forenses,
Nummorum aucupium docti, legumque tyranni:
Ære patrocinium vendunt; producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.
Sunt & equestre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, etsi tenebras palpant, est facta potestas
Excruciandi ægros, hominésque impunè necandi.
Qui verò populis præsunt, hominésque gubernant,
Quo plus juris habent, quantóque licentia major,
Insanire solent tantò amplius. O ubi sancti

Rectores, & justitiæ, & pietatis amici,
Quos patres serò ante focum memorare solebant?
Omnia nunc abeunt pessum: spoliata queruntur,
Templa, gemunt inopes, viduæ lachrymantur. Et hujus
Quænam causa mali? Quia stat pro lege libido.

Qui numerant stellas] ut astronomi. *& se comprêndere fata*] ut astrologi, genethliaci, & mathematici. *Naturam quicunque Dei scrutatur*] Unde ille; *Mitte arcana Dei*: Et alius; *Altiora te nè quæsieris*: Et utroque major; *Noli nimis sapere, sed ad sobrietatem. Nostra*] id est, rusticorum. *Civis ratione coactus*] id est, rationibus innitens. *Plures faculas*] id est, tædas & cereos tortos. *Mente sinunt*] id est, desinunt. *Poterant nobis se ostendere*] Argumentum quo verisimile fit, Deum non velle à nobis nosci, cum se non præbeat noscendum. *Quid vestigare*] id est, inquirere necesse est ea. *Quæ ipsi qui gubernant cuncta*] scilicet superi. *Negant*] id est, prohibent nos scire. quasi dicat, *Nihil necesse est, &c. Quando*] id est, quandoquidem. *Nostra etiam pietas*] id est, charitatis, ut dicunt, exhibitio in eleemosynis erogandis. *Legunt*] id est, colligunt. *Stultorum est aliud*] In pragmaticos & causidicos invehitur quasi Satyricé. Unde aptè personam Cornicis assumpsit. *Rabulæque forenses*] id est, forum judiciale, seu causas sectantes. *Rabula*, secundum Festum, dicitur multis intentus negotiis paratúsque ad reddendum quid, aut auferendum; vel qui est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus. Secundum Marcellum autem, *rabula* à rabie dictus est, quem nunc advocatum vel causarum patronum dicimus. Cicero; *Non enim declamatorum aliquem de ludo, aut rabulam de foro; sed doctissimum, atq; perfectissimum quærimus.* Sunt ergo *rabulæ* (ut iterum Nonius attestatur) litigiosi. *Aucupium*] id est, captationem, ab avibus captandis. Comicus. *Hoc novum est aucupium, Legumque tyranni*] Quia summum jus summa malitia est. *Ære patrocinium vendunt, &c*] Enumerat causidicorum vitia. *Vindemia quædam,*] i.e. lucrum, ut videmia quæ est vini collectio, ut messis frugum. *Sunt & equestre genus medici*] Et hoc quoque Satyricé. Equestres sunt; quia mulis feré vehuntur medici. *Venas illicitas*]

Facula

Rabula.

Aucupium.

Vindemia.

illicitas] ad femora mulierum. *Nomina temeraria*] id eſt, rebus non convenientia; quæ fingunt, nè ignari deprehendantur. *Etſi tenebras palpant*] id eſt, cæci & ignari ſunt. *Eſt facta poteſtas*] Quia morientibus ægrotis inter curandum, in jus non vocantur. *Qui verò populis præſunt*] In primores,& optimates, ac magiſtratus invehitur. *Inſanire ſolent tantò amplius*] Cum tamen vel leve in aliis ſcelus, in illis maximum ſit. Unde Juven. *Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe Crimen habet, quanto qui peccat major habetur. Abeunt peſſum*] id eſt, peſſundantur, & pereunt. *Spoliata queruntur*] id eſt, comburuntur templa.

Ful. *Iſta tua, O Cornix, excandeſcentia fines*
Tranſit honeſtatis : ſcelus omnibus objicis omne.
Innocuos habitare homines & in urbe memento.
Cor. *Non habitant colubri quædam Balearibus arva*
Proxima (non memini nomen) neque noctua Cretam,
Nec nemus Ægeriæ ſonipes, nec vir bonus urbem.
Ful. *Vir bonus eſt animal rarum,paucaſque per urbes,*
Et per rura locos habet : eſt variſſima virtus.
Cor. *Inſanis, Fulica, inſanis : Tot in urbibus hoſtes*
Sunt tibi, quot cives ; hi nos tondentque, pilantque,
Non habita noſtri capitis ratione : coarctant
Nos ad furta, ipſi mox ad ſuſpendia mittunt.
Fas igitur, ſi quid noſtris ſeſe unguibus offert,
Radere, & inſidiis, ac noſtra indagine captos
Deplumare levi tactu ſenſim, & pede preſſim.
Si videt, excuſa ; ſi ſunt ſecreta, negato,
Furta : quod occultum eſt, non eſt injuria, fuxtum.
Quicquid habent, noſter labor eſt, induſtria noſtra eſt.

Iſta tua, O Cornix, excandeſcentia] id eſt, vehemens ira. *Fines*] i.e. limites tranſit honeſtatis. *Baleares*] Inſulæ ſunt in Hiſpania, Græcis dictæ à fundarum jactu. Nam βάλλω ſignificat *jacio* : tollitur autem nunc *l*. Balearicos autem contra glires à ſenatu auxilium petiiſſe conſtat, cum in quibuſdam arvis vicinis non poſſent vivere ſerpentes ; ea autem arva ſunt in Ebuſo, quæ eſt inſula inter Ophiuſam, & Pityuſam. Ebuſi enim terra ſerpentes fugat omnino,

venenoſorum animalium expers ; eadem cuniculos gignit populantes meſſes Balearium. Dicit autem ſe *nominis immemorem*, ut decorum ſervetur. Nam non congruit ruſtico longinquarum inſularum nomina ſcire, ſicut Maronianus ruſticus oblitus erat nominis Geometræ, dicens, *In medio duo ſigna : Conon, & quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Neque noctua Cretam*] ſcilicet habitat, cujus nomen non ignorat, quia ſub Venetorum ditione eſt. Noctua autem, quæ in Creta negatur, plurima Athenis eſt, uſque adeo ut in proverbio ſit, Γλαῦκες Ἀθήναζε, id eſt, *Noctuas Athenas*, aut in *Athenas*, ſcilicet fert is qui merces eò, ubi abundant, inutiliter tranſvehit, acſi aquas in mare vehat. *Ægeriæ* autem *rivus* eſt, ubi Numa Pompilius ſecundus Romanorum rex colloquium cum Ægeria nympha uxore ſua de rebus religioſis habuit ; ubi *ſonipes* negatur vivere : Eſt autem equus à ſono pedum ſic dictus. Æneid. 4. *Stat ſonipes ac ſrena ferox ſpumantia mandit. Nec vir bonus urbem*] ſcilicet habitat ; ſicut nec Albionem, ſeu Britanniam majorem lupus. *Vir bonus eſt animal rarum*] Mar. *Vir bonus & ſapiens, qualem vix reperit unum Millibus è cunctis hominum conſultus Apollo, Judex ipſe ſui.* Juv. *Rari quippe boni, &c. Habet*] id eſt, habitat, reſidet. *Sunt tibi*] ſcilicet ruſtico. *Pilántque*] Hor. *compilo* ſecundâ longâ poſuit, *ne me Criſpini ſcrinia lippi Compilaſſe putes, verbum non amplius addam.* Eſt autem notum Gallis vocabulum : quod ſi tractum eſt à pilis, naturâ primam corripit. Indè autem tractum volunt per apologum Æſopi, quo, qui duas uxores habuit, alteram juvenculam, quæ canos decerpſit radicitus ; alteram grandem natu, quæ, ut ſibi conformem haberet maritum, nigros capillos ſuſtulit ; calvus & depilatus manſit, atque ita nudatus & privatus intelligitur ſuis : quod efficere pilare eſt. *Coarctant*] id eſt, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod ſine furto nos habere non poſſe ſciunt. *Et mittunt mox ad ſuſpendia*] Potuit noſſe Candidus, quem alii ex agro Parmenſi, alii ex Mantuano oriundum dicunt. *Noſtris unguibus*] Argute quia Cornices & Fulicæ unguibus deripiunt. *Senſim*] i.e. imperceptibiliter,

tibiliter, hoc eſt, paulatim. *Et pede preſſim*] id eſt, quaſi preſſo pede ſine ſtrepitu. *Deplumare*] quia aves id avibus faciunt. *Si videt*] ſcilicet quiſquam furta. *excuſa*] dicens videlicet te jocari voluiſſe. *Si ſint ſecreta, negato. Furtum, quod occultum eſt, non eſt injuria.* Quia *quicquid habent*] ſcil. cives. *Eſt noſter labor, eſt induſtria noſtra.*] Hæc autem Cornici potiùs quàm bono paſtori conveniunt dicere; quia furta nulli licita ſunt: nec ſua ſibi vindicare ſine ſuperioris autoritate permiſſum. Unde dicit Fulica.

Ful. *Jam longè egrederis metam rationis, & æqui.*

Cor. *O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem.*
Unde tot in terras veniunt æſtate procellæ,
Flumina venti, amnes, grando? Vidiſſe recordor
Tellurem tremere, ac poſtes & tecta labare,
Solem obſcurari, noctu obtenebreſcere lunam.
Cur ſegeti lolium, meſſi dominantur avenæ,
Uva in capreolos tranſit, caligine verni
Depereunt flores? Mala parturit omnia nobis
Hæc civile nefas; pariet quoque plura deinceps.
Unde venit furor armorum, bellique tumultus,
Qui genus omne mali ſecum vehit? Omnibus urbs eſt
Fons & origo malis. Deſcendit ab urbe Lycaon;
Deucalion Pyrrha cum conjuge ruſticus: ille
Intulit illuviem terris; hic abſtulit: ille
Abſtulit humanum terris genus; intulit iſte.
Si terra (ut perhibent) flammis adolebitur unquam,
Iſtud grande nefas ulla deſcendet ab urbe?

Ful. *O Cornix, jam pone modum ſermonibus iſtis,*
Audio jamdudum pueros de pulte loquentes:
Cætera, ſi quicquam ſupereſt, poſt prandia dices:
Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis.

Jam longè egrederis metam rationis, & æqui] Quia urbanos deplumare, ſi clam fore ſperetur, conſulis. *Coinquinat*] contaminat, polluit. *Orbem*] i.e. univerſum mundum. *Unde tot in terras*] dicit omnem tempeſtatem importunam, omnemque calamitatem propter urbanorum ſcelera à Deo demitti. *Cur ſegeti*] Virg. *Grandia ſæpe quibus mandavimus hordea ſulcis, Infelix lolium & ſteriles dominantur avenæ.*

avenæ. Eſt autem lolium, de quo Salvator: *Nonne bonum ſemen ſeminaſti? unde ergò habet zizania? Inimicus homo ſuperſeminavit. Uva in capreolos*] id eſt, acidas quaſi chorduläs quibus ſeſe vites palis & ramis alligant, quibus etiam veſci ſolent divites. *Caligine*] id eſt, aëre nebuloſo & obſcuro, atq; ità infecto. *Parturit*] pro parit, id eſt, provocat. *Civile nefas*] id eſt, nefandum civium ſcelus. *Decendit ab urbe Lycaon*] quem ob perfidiam Jupiter in *Lycon*, id eſt, lupum transformavit, & occaſione cujus ſceleris diluvium (ſecundum Ovid.) ſuperinduxit. *Deucalion Pyrrha cum conjuge*] id eſt, uxore. *Ruſticus*] ſcil. fuit, qui in montibus Theſſaliæ habitavit, ubi inter ſaxa degens, ad ſeſe profugientes tempore particularis diluvii benignè recepit: quocirca humanum genus jactis poſt terga lapidibus ſervâſſe fingitur. *Ille*] ſcil. Lycaon, hoc eſt, ſcelus ejus. *Intulit illuviem*] id eſt, inundationem aquarum, hoc eſt, diluvium. *Terris*] id eſt, in terras: ut, *Inferretq; Deos latio. Hic*] ſcilicet Deucalion cum Pyrrha. *Abſtulit*] ſcil. illuviem. *Ille*] ſcil. Lycaon. *abſtulit*] genus humanum terris. *Iſte*] id eſt, Deucalion *Intulit*] ſcil. in terras genus humanum, quod ſecundum fabulas perierat; aut ſecundum hiſtoriam illic periiſſet, ſi non ſervaſſet. *Si terra, ut perhibent*] id dubitat ruſticus; ut ex ethnicis ſumptum, quibus non eſt fides habenda, niſi eadem in ſanctis quoq; literis habeantur. Nos autem credimus ignem conflagrationis diem judicii præceſſurum. Sed & Ovid. aliquando mundum igne perituruṁ aſſerit Metaphor. *Eſſe quoq; in fatis reminiſcitur affore tempus, Quo mare, quo tellus, corruptaq; regia cœli Ardeat, & mundi moles operoſa laboret. Iſtud grande nefas*] ſcil. propter quod mundus ardebit. *Diſcendit ab ulla*] id eſt, à quavis una urbe, & non ab agro. *O Cornix, jam pone modum*] id eſt, finem. *Sermonibus iſtis*] ſcil tuis improbis, & contumelioſis. *Audio jamdudum pueros*] i. e. minores famulos, aut liberos. *loquentes de pulte*] i. e. inſtare horam prandii. *Si quicquam ſupereſt*] i. e. reliquum eſt. Gellius docet, *ſupereſſe*, ſupra id quod ſatis eſt eſſe. *Hora.*] ſcil. prandendi. *Monet indulgendum*] i. e. operam dandam eſſe, aut invigilandum. *Pulti*] i. e. cibo illi ruſtico, quo Romani diu vixerunt. *urbibus*] id eſt, contumeliis de urbibus *relictis.* Ec-

ECLOGA VII.

De conversione juvenum ad Religionem, cum jam autor Religionem aspiraret, inscripta POLLUX.

JOANN. MURMELII. argumentum.

Galbula pastores ad sydera laudibus effert,
Et canit ut viso versus sit numine Pollux.

Alphus & Galbula

GAlbula, quid sentis? Pollux doctissimus olim
Fistulicen subito, quodam quasi numine tactus,
Deditut calamos, tuvicas, armenta, sodales:
Bardocucullatus caput, ut campestris alauda.
Quatuor ante dies in religiosa recessit
Claustra: ferunt illum, pecudes dum solus in agris
Pasceret, effigiem quandam vidisse deorum:
Cætera non memini; sed tu quid, Galbula, sentis?

Galbula] Si frivolum non sit, dicam non sine ratione in hac septima Ecloga agi de conversione juvenum. Nam septenarium numerum, qui ex Primo compari & proximè illum subsequente pari conficitur, constat habere nescio quid mysterii, non solum in sanctis literis, sed etiam apud Poëtas; unde est illud, *O terque quaterque beati, &c. Nam te jam septima portat omnibus errantem terris ac fluctibus ætas.* Dicunt præterea septimo quoque anno immutari nobis ætatem: ut primis septem annis simus infantes, proximis pueri, tertiis adolescentes, quartis juvenes; quàm ætate constituendum est nobis genus vitæ, quos & quales nos esse velimus, & in quo genere vitæ. Bene ergò (ut de cæteris ætatibus, quæ pari ordine subsequuntur, taceam) in hac septima Ecloga agitur de juvenum ad religionem conversione: Unde hactenus *adolescentiam suam* (sic enim inscripsit opus)

opus) Poëta ceciniſſe putatur, deinceps cantaturus juventam & virilem ætatem, in duobus videlicet ultimis carminibus, quæ in religione compoſuit. Sed linquamus hæc argutioribus. Per *Pollucem* hoc loco intelligo Poëtam. *Fiſtulicen*] id eſt, canens fiſtula, ut noſtrâ ætate : ſicut tibicen, canens tibiâ gruis, ut olim factitabant, & nunc quoque nonnunquam. *Quodam quaſi numine tactus*] quia ſpiritus ubi vult ſpirat. *Bardocucullatus capit*] id eſt, habens *Bardocucullum* capiti tegendo aptum : *Bardocucullus* veſtis eſt Gallica groſſioris villi, facti compoſitione ex Bardis, qui Poëtæ erant Gallicani, & cucullo : Cucullus enim veſtis eſt groſſior, capiti tegendo apta. *Bardi* item dicebantur olim ſtulti, apud Gallos, ut poſſis accipere *Bardocucullum* veſtem fuiſſe Gallicam, ſtultorum & vilium hominum. Unde Martial. in diſtich. *Gallia Santonica veſtita eſt Bardocucullo : Cercopithecorum penula nuper erat.* *Bardus*] ad hoc, autore Feſto, ſtultus à tarditate ingenii, appellatur per *Metatheſin* : Græcè enim βραδὺς dicitur. Præterea, ut idem inquit, Bardus Gallicè cantor appellatur : qui virorum fortium laudes canit, à gente Bardorum. De quibus Lucan. *Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.* Nonius autem dicit Bardum eſſe propriâ vi & ingenio tardum. Nam Græci tardum βραδὺν, id eſt, bardum dicebant. Plaut. in Perſa, *Nimis equidem pro barda eſt ruſtica res habitam eſſe.* Ex his & aliis multis, ut de Alpibus, patet Gallicam quoque linguam immutatam eſſe : nam multa nunc aliter, quàm olim dicebantur, à Gallis dicuntur. *ut Campeſtris*] id eſt, in campis verſari ſolita. *Alauda*] id eſt, avis cucullata, & plumeam criſtam habens. *Effigiem quandam vidiſſe deorum*] ut in proceſſu patebit. Videtur autem divam Virginem intelligere : aut quæ Herculi occurriſſe à Cicerone memoratur : de qua ſuo loco dicam. *Cætera non memini*] id enim & ruſtico convenit, ut jam ſæpe diximus, & œconomiæ, atque argumento hujus Eclogæ. Nam intendit narrando duo facere : colligere videlicet laudes paſtorum, & perfectionem religionis, potiſſimum Carmelitanæ, quæ prima eſt.

Fiſtulicen.
Tibicen.
Bardocucullatus.
Bardi.
Bardus.
Alauda.

Gal.

Gal. *Ut dixêre patres, Jaciens primordia rerum.*
(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber)
Inſtituit Deus agricolas, pecoriſque magiſtros.
Primus agri cultor rudis, immanſuetus, & aſper,
Qualis humus ſegnis, lapidoſa, rebellis aratro.
Aſt ovium primus paſtor, mitiſſima proles,
Inſtar ovis, quæ bile caret, quæ lacte redundat,
Mitis erat, nullis unquam paſtoribus aſper.
De grege ſæpe ſuo ſacrum ponebat ad aras.
Nunc ove, nunc pingui vitula facitbat, & agna
Sæpius, & magno divos ambibat honore:
Sic proficit apud ſuperos, ſic numina flexit,
Ut fuerit primo mundi naſcentis ab orta
Tempus ad hoc, cœlo pecoris gratiſſima cura.
Aſſyrios quoſdam, (ſed neſcio nomina : curæ
Diminuunt animum) Deus ex paſtoribus olim
Conſtituit reges, qui poſtea murice & auro
Conſpicui gentes bello domuere ſuperbas.
Cum Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,
Aut Paris, aut alius, puerum qui obtruncat ad aram,
Paſtor erat. Quando cœleſti exterritus igne,
Venit ad oſtentum pedibus per paſcua nudis,
Paſtor erat Moſes ; Moſes à flumine tractus.
Exul apud Graios Amphryſia paſtor Apollo
Rura peragravit, poſito deitatis honore.
Cœleſtes animi, Chriſto ad præſepia nato,
In caulis cecinere Deum paſtoribus ortum.
Et nova divina partus miracula docti
Paſtores, primatum videre Tonantis ;
Et ſua paſtores infans regnator Olympi,
Ante magos regéſque dedit cunabula ſcire.
Se quoque paſtorem Deus appellavèt, ovéſque
Mitibus ingeniis homines, & mentibus æquis.
Et nè vana putes hæc ſomnia, nuper ab urbe
Rus veniens, pictо perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parvi ſub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto
Monte venit, radians auro diademata divum,

Et ſuſpenſa tenent vaga lumina prætereuntem.
Non igitur mirum, noſter ſi numina pollux
Vidit : amant villas, & oves, & ovilia divi.
Simplicibus præſens Deus eſt, offenditur aſtu.

ut dixêre patres] Ut probet veriſimile eſſe, paſtori eſſe numen viſum, altius orditur laudes paſtorum, docetque quod verum eſt, *Abelem* primum juſtum fuiſſe paſtorem, multoſque reges, ut *Abraham*, *David*, & ſimiles fuiſſe paſtores : *Chriſtum* ad hoc ſe appellaſſe paſtorem; dicentem, *Ego ſum paſtor bonus* ; & recens natum primo à paſtoribus agnitum atque viſum, & multa id genus alia, quæ legendo patebunt. *ut dixêre patres*] Virgil. *Arunci meminêre ſenes :* Ruſtici enim non ex libris, ſed ex majorum relatu hiſtorias diſcunt. *Deus jaciens primordia rerum*] id eſt, in prima hominum geneſi inſtituit agricolas, ut *Adam*, & primogenitum *Cain*. *Pecoriſque Magiſtros*] ut *Abelem* : quia autem dicendo primordia rerum viſus eſt altiùs ordiri, bonam facit *Parentheſim*, dicens, *Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber*, cui totam doctrinam ſuam ubique acceptam fert. *Primus agri cultor*] ſcilicet, *Cain*. *Ovium primus paſtor*] id eſt, *Abel*. *inſtar*] id eſt, in ſtatum & morem, ac ſimilitudinem, quod Valla negat. *Quæ bile*] id eſt, cholerâ amaritiem animo afferente. *Sacrum ponebat ad aras*] Hiſtoria patet in principio Geneſeos. *Vitula faciebat*] ſcilicet rem ſacram. Sed *facio*, *& operor* per ſe poſita, de rebus ſacris intelliguntur. Nec dices, *Faciam vitulam* ; quia id tauri eſt : ſed *vitula*, *aut*, *vitulo*, ſubaudiendo rem divinam ; ut in Buc. Maro : *Cùm faciam vitula pro frugibus, ipſe venito. Divos ambibat*] id eſt, ambientium more venerabundus adorabat. *Sic*] id eſt, uſque adeò numina flexit, ut cura pecoris fuerit à primo ortu mundi naſcentis ſcilicet uſque *ad hoc*, id eſt, noſtrum tempus. *gratiſſima*] id eſt, acceptiſſima. *cœlo*] id eſt, cœleſtibus. *Aſſyrios*] ut *Abraham*, *Loth*, *Jacob*, & cæteros Patriarchas. *Cùm Paris*] Alexander, qui & Paris, paſtor fuit. Nam cùm Hecuba ipſa gravida viſa eſſet geſtaſſe catellum facem geſtantem, quâ tota Troja incendebatur, idque ad Priamum retuliſſet,

&

& ille ad ſomniorum & phantaſmatum interpretes, reſponſum accepit, filium geſtare, qui Trojæ cremandæ occaſionem daret : quocirca pater quicquid pareret interfici juſſit. Mater autem non interfecit, ſed exponendum feris dedit, ubi à paſtoribus inventus, ab illis quoque educatus, in virum crevit, atque ab Oenone Nympha adamatus eſt, judiciumque inter tres deas dediſſe fertur. Cùm verò optimus eſſet athleta, & cum Hectore congreſſus eum viciſſet, ab eo interemptus fuiſſet, niſi frater agnitus : tandem pro Helena promiſſa in Græciam profectus fatalem attulit prædam. Unde Statius in Achilleïde ; *Solverat Oebalio paſtor de littore claſſem Dardanus. Paris* ergò *aut alius*] quia de nomine, ut ruſticus, dubitat. *Cum vidit tria numina*] ſcilicet *Junonem, Palladem* & *Venerem*, de præſtantia formæ concertantes. *In Ida*] id eſt, ſylva fic dicta. *Iliaca.*] id eſt, Trojana. Quod additur, ad diſcretionem Idæ Cretenſis. *Erat paſtor puerum qui obtruncat ad aram*] ſcilicet Abraham, qui id facere voluit, erat Paſtor. *Paſtor erat Moſes — quando cœleſti extervitus igne*] ſcilicet in rubo, qui non comburebatur. *Venit ad oſtentum*] id eſt, miraculum aliud portendens, ut Virginitatem divæ genitricis Chriſti. *Pedibus nudis*] quia juſſus eſt calceamenta exuere. *Moſes*, inquam, *à flumine tractus*] ſcil. à filia Pharaonis regis Ægypti, cùm eſſet in fiſcella ſuper aquas natans, unde nomen accepit. Apollo ſpoliatus divinitate pavit Admeti regis armenta novem annis : unde *Nomius*] id eſt, paſtoralis eſt dictus : pavit autem apud Amphryſum fluvium Theſſaliæ : ſpoliatus, dico divinitate propter interfectos Cyclopas ; unde in principio 3. Geor. dicit Virg. *Et te memorande canemus Paſtor ab Amphryſo.* Ideo hæc ſecundum Macr. l. 1. Saturn. fingũntur, quia Apollo ipſe eſt ſol, qui omnia paſcit. *Deitatis*] Latiniùs diceretur *divinitatis*, ſed carmen id non accipit. *Cœleſtes animi*] id eſt, ſpiritus : unde, *Qui fecit angelos ſuos ſpiritus. In caulis*] id eſt, peſtis paſtorum, ubi faciebant vigilias ſuper gregem ſuum, ut Luc. præclare memorat. *Ante magos*] i. e. ſapientes perſarum & indorum; quia eadem nocte qua natus eſt, cum ipſis, ad minimum, decimo

Iliaca.

Moſes.

Nomius.

Caula.

mo tertio die primum visus est. Dico ad minimum, quia controversia est, an eodem anno, an alio. *Ante magos regesque*] Unde *magos* pro regibus accipimus, propter illud, *Reges, Thersis, &c. Se quoque pastorem Deus appellavit*, dicens, *Ego sum pastor bonus. Oveſque*] Addens, *Agnovi oves meas, & cognoscunt me meæ*; id est, miti ingenio præditi homines. *Pœto perlegi hæc omnia templa*] id est, in parietibus fani, ubi picta hæc fuerunt; & ideo dicit, perlegi. Maro in 6. *Quin protinus omnem Perlegeret.* Magna enim est convenientia pictoris & scriptoris. Unde eos Flaccus æquiparat, dicens, *Pictoribus atque Poëtis, Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. Sunt pecudes*] scilicet pastorum, qui Christum viserunt. *Ingens equitatus*] scilicet trium regum. *Diademata divum*] aut regum, aut angelorum, aut Christi, & parentum ejus: hoc est, matris veræ, & patris legalis, ac nutritii, & naturalis à quibusdam putati. *Et suspensa tenent vaga lumina*] id est, oculos prætereuntium, hoc est, cogunt præterire volentes immorari donec picturam perspexerint. *Amant villas*] id est, domus rusticas & oves, & ovilia divi. *Simplicibus præsens Deus est*] Id sanctè & moraliter, si cordis simplicitatem intelligit.

Alph. *Vera refers, pecori si sint innoxia nostro*
Pascua. Vidi asinum, vidi præsepe, bovémque:
Jam memini turbæ venientis, & ora videre
Indica jam videor regum sua dona ferentem.
Unum oro: Quænam Polluci occurrit imago?
Galbula, si nosti, nè sit labor omnia fari.

Galb. *Et novi, & memorare libet; res digna relatu.*
Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum.
Durus & immitis pater, atque superba noverca,
Pollucem graviore jugo premere juventæ
Tempore, cùm dulces animos nova suggerat ætas:
Et cùm jam invalidæ longo sub pondere vires
Defecerent, nullâque odium mansuesceret arte,
Constituit tentare fugam: res una volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor juvenilibus annis.
Res est fortis amor, violentia fortior: ivit.

Et

Et tales abiens (mihi namque ſolebat amores
Enarrare ſuos) mœſto dedit ore querelas :
O virgo, lacrymæne tuis ſolventur ocellis,
Cum te tam charo cernas & amante relictam ?
Ullane deceſſu duces ſuſpiria noſtro ?
Tune mei crudelis eris forte immemor unquam ?
Uſque adeone tuum poterit frigeſcere pectus,
Pectus quod toties tot lumina fletibus implet ?
Tune trahes crebros gemitus, & pallida fies ?
Cerno oculos, cerno lacrymas, cerno anxia corda
Virginis. Heu ! tantum quâ diſſimulare dolorem
Fas erit arte ? Dolor duplex mea pectora torquet ;
Illius atque meus : ſed fas mihi flere, quod illi
Non licet. Occultus longe magis æſtuat ignis.
Incolumem mihi vos divi ſervabitis illam,
Ut, quando exilio repetam mea rura peracto,
Fiat amor felix ſaltem ſemel ante ſenectam.

Vera refers] Approbat Alphus. *Vidi aſinum, & bovem, & præſepe*] ſcilicet Domini, qui in eo ante aſinum & bovem eſt poſitus. Vidi, inquit, de pictura intelligens. *Jam memini turbæ venientis*, id eſt, in mentem venit, *& videor* mihi nunc *videre ora Indica*] id eſt, Indorum regum, ab India venientium. *Et videor videre ora regum ferentum*] id eſt, offerentium dona, ſc. *aurum, thus & myrrham. Et novi, & memorare libet*] quia res eſt *digna relatu*] i. e. ut referatur,& recenſeatur; & *factum*, ſcil. Pollucis, eſt *imitabile. Durus & immitis pater*] *Eſt mihi namque domi pater, eſt injuſta noverca.* Videtur autem hæc vera vitæ ipſius poetæ deſcriptio. *Graviore jugo*] Quia nimis rigidi,& ſeveri erant, ut in prima ecloga docuimus. *Et cum invalidæ*] Eſt enim ea ætas imbecillis & inops conſilii. *Nullaque odium*] ſc. parentum. *Arte*] ſc. filii. *Conſtituit tentare fugam*] i. e. diſcedere clam à parentibus tam duris *Error enim communis*] Unde prius, *Semel inſanivimus omnes. Res eſt fortis amor, violentia fortior*] ſcil. *Eſt O virgo*] Querulosa diſceſſio ab amica. *Crudelis*] qua amantem non redamas. Maro : O crudelis Alexi ! Nihil mea carmina curas,&c. *Lumina*] *Sic tot* legendum videtur,

detur, ut ſit, *pectus*, inquam, *quod implet toties lumina tot fletibus. Dolor duplex, Illius atque meus*] *Illius*, ſcilicet virginis, quam occulto æſtuantem putat amore : *Atque meus*] qui manifeſto abſumptus ſum igne. *Exilio peracto*] quia in exilium voluntarium, ut patris ſævitiam, & novercale odium devitet, abſcedere deſtinavit. *Fiat amor fœlix*] ut potiatur amicâ ſaltem ſemel : id amatoriè & modeſtè.

Talia pergebat memorans, voluitque reverti :
Tantus amor juvenem, vis tanta furoris agebat.
Sed jam jacta fugâ cunctis erat alia notâ.
Fronde ſuper Herculea feſſus mœrore ſedebat :
Ecce puellari virgo ſtipata coronâ ;
Ora, manus, oculos, habitúmque ſimillima Nymphæ,
Et tali affata eſt puerum ſermone dolentem :
Chare puer, quò tendis iter ? veſtigia verte.
Neſcis, (heu !) neſcis quò te via ducat ; & audes
Ignotis errare locis, nihil inſidiarum
Per campos varius herboſos, nihil eſſe pericli :
Omnia tuta putas, & quod placet, utile credis,
Mœra juventutis ſtolidæ. Collectus in orbem
Sæpe latet molli coluber ſub graminis umbra.
Eſt facile incautos offendere : parvulus infans
Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
Nec niſi jam læſus vires intelligit ignis.
Hæc regio intrantes aditu conſuevit amœno
Fallere, delicias offert, & gaudia : verùm
Ingreſſis, quum triſte nihil ſupereſſe putatur,
Mille parat laqueos & mille pericula profert.
Trames hic, ut collem greſſu ſuperaveris illum,
Ducis in umbroſam ſylvam, crudele ferarum
Hoſpitium, loca tetra ſitu, & caligine opaca.
Quiſquis eò acceptus ibit, remeare vetatur :
Et piceis primùm velatur lumina vittis ;
Deinde per omne nemus, dumeta per aſpera tractus,
Tranſit in effigiem monſtri : dum volvere linguam
Atque loqui tentat, mugit : dum attollere ſeſe
Credit, humi graditur quadrupes, neque ſuſpicit aſtra.

Ima

Ima tenebroſæ vallis lacus æquore nigro
Occupat, & nigris mons plurimus imminet undis.
Huc tracti, in Stygios latices, altúmque barathrum
Præcipites dantur: rapidâque voragine merſi,
In Stiga, & æternas Erebi rapiuntur in umbras.
Heu! quot paſtores iſtis ambagibus acti
Cum gregibus periêre ſuis! Ego ſedula ſemper
Monſtro iter: hîc ad opem vigilo indefeſſa ferendam.

Talia pergebat memorans] Commemorat quæ virgo viſa ſit Polluci, cùm jam fugam facere decreverat. Eam autem, quia in Carmelum ire ſuadet, & virginum coronam ſecum duxit, non ineptè putaveris divam virginem Mariam cujus protectione & nomine inſignitur nunc Carmelitana religio, quam auror noſter profeſſus eſt. Quin adeò Eclog. 8. id manifeſtè docet. Alludit tamen ad eam quæ Herculi apparuiſſe dicitur: Unde dicit apparuiſſe jacenti *Fronde ſub Herculea*] Reſpexit quoque bivium Pythagoricæ literæ, de qua in opuſculo Maroniano abundè diximus. Ut verò ſciamus quæ Herculi apparuerit, audiamus Ciceronem 1. Officiorum ità differentem: *In primis conſtituendum eſt, Quos nos & quales eſſe velimus, & in quo genere vitæ. Quæ deliberatio eſt omnium difficillima. Ineunte enim adoleſcentiâ, cui ineſt maxima imbecillitas conſilii, tunc id ſibi quiſque genus ætatis degendæ conſtituit quod maximè adamavit. Itaque antè implicatur aliquo certo genere curſúque vivendi, quàm quod optimum eſſet judicare. Nam Herculem Prodicus dicit, ut eſt apud Xenophontem, cùm primùm pubeſceret, (quod tempus à natura ad diligendum, quam quiſque viam vivendi ſit ingreſſurus, dictum eſt) exiiſſe in ſolitudinem, atque ibi ſedentem diu ſecum multúmque dubitâſſe, cùm duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius eſſet. Hoc Herculi, Jovis ſatu edito, potuit fortaſſe contingere; nobis non itidem, &c.* Hæc Cicero. Aiunt autem inter dubitandum duas acceſſiſſe matronas, *Virtutem & Voluptatem*; quarum voluptas prior ingreſſa, accuratiſſimè erat ornata, & omnes delicias poſt ſe trahebat, reſpectans aliquando eum faſtúque omni multa

oſtentans, & multa etiam plura pollicens, ſecum trahere Herculem tentavit. At *Virtus* aſpera,& dura,ſeveréque intuens contrà, Non polliceor, inquit, aliquam voluptatem aut quietem ; ſed laborem.pericula,ſudores infinitos, terra marique tolerandos; ſed horum præmium erit,Te Deum fieri. Quod audiens Hercules, gravibus verbis *Voluptatem* repellens, *Virtutem* ſequutus eſt. Cujus, ut inquit Maro, primus ingreſſus difficilis videtur. *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert : Sed requiem præbet ſeſſis in vertice ſummo.* Sed ad autorem. *Voluitque reverti*] ſcilicet,ad virginem quam conſtituerat deſerere ; quia nihil inconſtantius amante. *Sed jam alea erat jacta*] id eſt, jam perfricuerat frontem, hoc eſt, periculum infamiæ non amplius timuerat, & ita erat *extra aleam*, per quam ſignificatur omnis incertus eventus, & omne periculum, ut alea belli,&c. *Erat autem jacta fugâ*] id eſt, per fugam quam paraverat. *notâ cunctis*] id eſt,omnes ſciebant quòd fugere conſtituerat, & hoc animo ſedebat. *Feſſus mœrore*] amore languens & mœrore confectus. *Sub fronde Herculea*] id eſt, ſub Populo, quæ plurima creſcit in ripis Padi. Unde Ovid. *Populiferque Padus, &c.* Ea autem arbor dicatur Herculi : Unde in Euc. *Populus Alcidæ gratiſſima* ; qui ejus fronde coronatus, ad inferos deſcendit, ac rediit. Significat autem virtutem quæ intrinſecus viret & extrinſecus pallet, ut ipſa frons populea. *Ora, manus, &c.* Synecdoche eſt : ut Æn. 4. *Omnia Mercurio ſimilis, vocemque coloremque, &c. Per campos herboſos*] id eſt, virides, & ità adoleſcentiam notat. *Sæpe latet*] Maro : *Frigidus, O pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Parvulus infans*] alludit ad Moſen, qui, relicto auro, carbonem ardentem in os ſuum intulit, quo ſe innocentem adhuc declaravit. *Aditu*] id eſt,introitu : *amœno*] delectabili,& voluptuoſo. *Trames hic*] ſcilicet tam amœnus. Pronomen *hic*, anceps eſt : unde hoc loco corripitur ; adverbium autem ſemper producit vult. *Crudele hoſpitium*] appoſitoriè : ſicut Æn. 6. *Itur in antiquam ſylvam, ſtabula alta ferarum. Situ*] id eſt, mucore, & lanugine immundam. *Remeare vetatur*] Maro ;

alea.

Facilis

Facilis descensus Averni: Noctes atque dies patet atri janua Ditis. Sed revocare gradum, superásque evadere ad auras; Hoc opus, hic labor est: Pauci, quos æquus amavit Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus, Diis geniti potuere. Piceis vittis] id est, caligine ignorantiæ & desperationis. *Velatur lumina*] i. e. habet oculos velatos; est n. Græca locutio. *Vittis*] i. e. fasciis, quibus ligari solent decollandorum oculi. *Transit*] id est, transformatur in effigiem monstri. Docet quid Metamorphôses poetarum sibi velint, quibus Ulyssis socii in feras & pecudes versi finguntur; quia homo voluptati deditus, fit bestialis. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritûs Dei.* Unde *neque suspicit*] i. e. sursum inspicit astra: ut Esa. 38. 14. *Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum.* *Ima occupat*] id est, semper versatur in limo carnalium desideriorum. *Mons plurimus*] i. e. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita sunt. *Latices Stygios*] i. e. obscœnas aquas tristitiæ infernalis. *Altumq;*] i. e. profundum. *Barathrum*] i. e. voraginem. *In Styga*] i. e. lacum infernalem, à tristitia dictum. Declinatur autem, *hæc* Styx, *hujus* Stygos: indè *hanc* Styga, Accusavus. *Erebi*] *Erebus* ferè à doctis sine *h* scribitur, dicitur q; lacus obscurus, nam Ἐρεβεννὸς obscurus dicitur. *Ego*] scil. Virtus, aut bona inspiratio. *Indefessa*] id est, indefatigabilis. Multa prætereo, quia nota sunt etiam pueris.

Vitta. Suspicere. Stygius. In Barathrum. Erebus.

Tolle moras igitur, mortis fuge blanda propinquæ
Atria, secreti tutam pete littoris oram,
Quâ contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Æra Carmelus viridi caput arbore cinctum.
Primus hic antiquis patribus spelæa, domósque
Præbuit arboreas, intra nemus ilice densum.
Ex hoc in vestros deducta cacumine montes
Religio venit, sicut de fronte perenni
Flumina, & ex uno multi genitore nepotes.
Illius in Sylvis, abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi piceæ sudat liber & terebinthi,
Innocuum postquam feliciter egeris ævum,
Mox tua mutatis ætas renovabitur annis,
In loca te tellùs meliora, virentia semper;
Immortalis eris, divum comes; ire per astra,

Inter

Inter Hamadryades, & Oreadas, atque Napæas
Flore coronatas caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac ſuper & ſubter cognoſcere cœlos.

Tolle moras] Perſequitur verba virginis, quæ Polluci apparuit. *Blanda atrea mortis propinquæ*] quia *ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto deſcendunt ad inferna.* Et alibi; *Stultè, hac nocte rapient animam tuam. Tutam oram*] i. e. montis Carmeli qui *contra Idalios fluctus*] i. e. Cypron, protenditur. *mihi*] aut divæ virgini, aut ſanctæ inſpirationi. Nam omnis religioſa profeſſio Heliam & Heliſcum cæteróſque filios Prophetarum habet autores, etiam Hieronymo cenſore. *Hic*] ſc. Carmelus præbuit primus. *Antiquis patribus*] ſcil. jam dictis. *Speluea*] i. e. ſpeluncas. *Domos arboreas*] i. e. ſub arboribus. *Intra nemus denſum ilice*] i. e. in nemore ilicibus pleno. Unde dixit, *caput cinctum viridi arbore. Religio venit deducta ex hoc cacumine*] i. e. ex hoc vertice Carmeli. *In veſtros montes*] qui ſc. in Europa ſunt. Nam duce divo Ludovico primùm in Galliam tranſlati ſunt. *Sicut flumina*] ſc. deducuntur. *De fonte perenni*] i. e. per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim ferè in montibus fontem habent pro capite. *Illius in ſylvis*] Ordo eſt, poſtquam egeris feliciter ævum innocuum *in ſylvis illius*] ſcil. Carmeli *uli*] i. e. in quibus ſurgit plurima abies, *& liber*] i. e. cortex interior. *Piceæ*] ſc. arboris: *pinguis*] quia picem exudat. *Et liber terebinthi ſudet*] ſc. reſinam & picem. Allegoricôs vult illîc tranquillam, & ſine penuria eſſe vitam: quia *qui omnia derelinquunt, Chriſtum ſequentes, centuplum recipient, & vitam æternam poſſidebunt. Mutatis annis*] ſc. in æternitatem, qui erant tranſitorii. *Ire per altra*

Hamadryades. *inter Hamadryades*] i. e. Nymphas arborum; *Oreadas*] i. e. Nymphas montium; *atque Napæas*] i. e. Nymphas florum,

Oreades. i. e. inter cœtus virginum. *Fas erit*] quia & ipſa virgo.

Napææ. *Hi ſunt qui ſequuntur agnum quocunque ierit, &c. Ac ſuper & ſubter*] quia in medio erit.

Sic effata levis virgo diſceſſit in auras,
Tum ſua juravit Pollux mutata repentè
Pectora, & extemplo victum expirâſſe furorem;
Non aliter quàm flamma cadit, ſi ardentibus agris

Effluat,

Effluit, & totas præceps Padus evomat undas :
Sic abiit crudelis Amor, qui sæpe pharetram
In juvenem, dum principiis obstaret amandi,
Dùm tepet, ac timidè insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in claustra silentia venit.

Alph. *Sunt quibus aspirent etiam nolentibus ultro,*
Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint.

Galb. *Quod nos in pecudes, in nos id juris habent dii.*
Hoc vos scire satest : sapiant sublimiùs urbes.
Sic docuit rediens aliquando ex urbe sacerdos
Janus, & in magno dixit sibi codice lectum.

Alph. *Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangit ;*
Nos quoque jam sero cum sole recedere tempus :
Galbula sarcinulas nè sit tibi ferre molestum ;
Pera levis, levis est & cantharus : omnia parvus
Ferre labor sero ; grave manè, sed utile pondus.
Ipse pecus ducam : mihi pars erit ista laboris.

Sic effata] Bene effata, quia sic dicuntur oracula. *Virgo*] aut Virtus, aut diva Virgo. *Discessit in leves auras*] id est, evanuit. *Tum sua juravit Pollux*] ideo juravit, quia difficile creditu. Simile D. *Th. Aquinati* contigisse fabulantur, qui accinctus lumbos, postea Venereum ardorem non sensit. *Et extemplò*] i. e. illico, è vestigio. tractum ab auguribus volunt, qui, designato templo, dicebant, Extemplò, quo dicto subitò abscesserunt. *Extemplo*

Furorem] id est, amores. *Non aliter*] scilicet ut aqua extinguet ignem, *Qui consumpserat in juvenem omnem pharetram*] i. e. omnes vires suas : *dum principiis obstaret*] i. e. obstare vellet aut deberet: juxta illud, *Principiis obsta, &c. Dum tepet*] i. e. *dum animus in dubio est, facili momento huc illùc impellitur. Ac timidè insanit*] id est, adhuc timore & pudore afficitur, & nondum consentit in illecebras. *Sic igitur pollux in claustra silentia venit*] ubi impeditam habet venam, nè liberè canat. *Sunt quibus aspirent*] quia *Spiritus ubi vult spirat. Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint*] id impiè, nimisque rusticè : quia consilia Dei sæpe occulta sunt, nunquam autem injusta. Videntur autem dii infensi bonis & insontibus, quando maximè amici sunt, hoc est, quando eis tribulatio-

bulationem, ut meliores evadant, immittunt. Nam *virtus in infirmitate perficitur*] Quia ergò ruſtici id non animadvertunt, videntes bonos affligi, dicunt Deum eis infenſum, cùm minimè ſit. Veruntamen ſi ſit, non tamen injuſtus eſt, quia non habet præſcriptam legem. Unde dicit Galbula, *Quod nos in pecudes*] Ordo eſt, *dii habent id juris in nos, quod nos* ſcil. habemus *in pecudes. Hoc rus ſcire ſat eſt*] ſcil. ruſticos. *Sapiant ſublimiùs urbes*] i.e. urbani. *Sic docuit rediens*] i. e. veniens, cum illic habitent ferè prædicatores. *Et Janus dixit ſibi lectum in magno codice*] ſcil. Decretorum, aut Bibliorum. *Sol cadit*] Pro more ſuo finem parat Eclogæ, docens eſſe diſcedendi tempus. *Galbula, ſarcinulas*] Ordo eſt, *ô Galbula, nè ſit tibi moleſtum*] i. e. grave. *Ferre*] i.e. auferre & colligere, *ſarcinulas*] i.e. parvas rerum paſtoralium ſarcinas. *Pera*] ſcil. noſtra, in qua panis, & cætera edulia ferri ſolent, *eſt levis*] Unde dicunt Æſopum, cum aliis accinctum ad iter, libenter ſubiiſſe reticulum panis licèt ponderoſius eſſet; quia novit in itinere imminutum iri. *Cantharus*] i. e. poculum quo Silenus eſt uſus, ut dicitur in Buc. Virg. *Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.* Cantharus ergò ſc. *levis*, quia exhauſtus. *Parvulus labor eſt ferre omnia*] cibi & potûs repoſitoria. *Sero*] i. e. veſperi; & *grave pondus, ſed utile* eſt ea *omnia ferre mané. Ipſe*] ſc. ego, *ducam pecus*] i. e. gregem noſtrum.

ECLOGA VIII.

De Religione Ruſticorum,
inſcripta RELIGIO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Ille canit montes, rura hic campeſtria: Nymphæ
Polluci viſæ laudes & feſta canuntur.

Candidus & Alphus.

HOrrida ſolſtitio tellus ſitit, Alphe reverſo:
Ad ſolitos montes, ubi ros in gramine, & æſtus
Mitior, hæc armenta monet deducere tempus.

Alph.

Alph. *Aëreos montes, & ſumma cacumina longè*
Proſpicio ; quid ſint montes, (tibi vera fatebor)
Neſcio : ſemper enim campeſtria rura, lacúſque
Incolui. Montanus ager quâ fruge redundat ?
Cand. *O rude & illepidum ingenium ! prope flumina ſemper*
Verſatus, fulicæ in morem, limoſa per arva,
Sunt ubi ranarum, culicum, pulicum cimicúmque,
Luſtra inter ſalices, ulvas, viridéſque papyros,
Irridere audes, & nauci pendere montes,
Unde fluunt amnes, templis ubi tanta locandis
Marmora cæduntur, fulgens ubi naſcitur aurum ?
Quæ parit antennas tellus ? medicamen ab herbis,
Dic, quibus eſt niſi montanis ? De vertice Baldi
Sæpe melampodion legi : medicina capellis
Nulla magis præſens : quondam Valſaſinus Ægon
Tradidit hoc, dum vere ſues caſtraret, & agnos ;
Tradidit, & dixit, Solus medicamen habeto.
Dic, ubi caſtaneæ plures ? ubi copia major
Glandis ? in excelſis fontes & paſcua vidi
Montibus, artocreas, & pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes illic, robuſta juventus,
Lata pedes, calloſa humeros, nervoſa lacertos,
Hiſpida, dura manus, moli indefeſſa ferendæ.

Horrida ſolſtitio tellus ſitit :] In hac Ecloga, quæ inſcribiter *De religione ruſticorum*, habentur primò laudes montium, quas Candidus, nactus occaſionem ex calore ſolſtitiali, quo urgente montes petere ſuadet, accumulat, non immemor (ſi rectè ſentio) Carmeli ſui, quem incolere jam animo conſtituerat, & cujus laudes proſequi intendit. *Solſtitio* ſcilicet æſtivali, non brumali. Eſt enim duplex. Alterum quo ſol ſtare dicitur, quòd altiùs aſſurgere in epicyclo ſuo nequit ; alterum, quia profundiùs deſcendere non poteſt, ut in bruma. *Ad ſolitos*] ſcilicet Candido, & gregi ejus. Nam Alphus montes ignorat. Ordo eſt, *Tempus monet deducere* (Dicerem *perducere* aut *producere* : nam *deducere in altum*, inuſitatum eſt, *hæc armenta ad montes ſolitos, ubi ros eſt in gramine, & æſtus mitior*] id eſt, temperatior : quia in ſummis montibus

montibus tempore æstivo frigus opacum est. *Montanus ager quâ fruge redundat?*] Ex hac quæstione nanciscitur occasionem montium describendorum. *O rude ingenium versutus*] Constructio ad rem respiciens, non ad vocem, sicut apud Comicum, *Scelus, qui me perdidit. Publicum*] primam communem habet hæc vox. *Cimicum*] Cimices sunt vermes fœtidi, parietibus & lectis inhærentes; & ubicunque vapor est aquarum, frequentes, ut culices, pulices, muscæ, & id genus bestiolæ. *Lustra*] potiùs ferarum sunt. *Inter salices*] quæ in locis humidis nascuntur. *ulvas*] id est, herbas palustres; & *papyros*] id est, arundines quæ in Ægypto tantæ nascuntur, ut ex singulis internodiis faciant naviculas. Habent autem membranam tenuem, in qua olim scriptitabant. Unde nunc abutuntur vocabulo, *papyrum* pro chartis dicentes. *Et nauci pendere*] id est, non pluris facere, quàm nauci: quod aut paramen est nucis, ut Priscianus & Tortellius sentiunt; aut granum fabæ cùm se aperit, ut Servius vult; aut, ut nonnulli, mucor nucis priusquam condensatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut re minimi pretii & valoris. *Tunc fluunt amnes*] quia ferè in montibus ortum habent. *Ubi tanta marmora ceduntur locandis*] id est, constituendis templis, i. e. ad constituenda templa. *Antennas*] i. e. malos transversos. *Sæpe Melampodion*] Melampodion genus nigri hellebori, à Melampode quodam, qui eo uti in divinationibus solebat. Dictum autem à pastore ejusdem nominis, qui primus hanc herbam invenisse dicitur, dum capras eo purgari animadvertit, datóque earum lacte furentes Prœtidas sanati. Unde Maro dicit Georg. 4. *Invenisque nocent artes: cessêre magistri Phillyrides Chiron, Amithaoniúsque Melampus.* Interpreratur autem Melampus *nigri pedis.* Dicitur enim Græcè μέλαν nigrum, & πῦς pes. Fuit & alius *Mantis*, i. e. vates insignis. *Medicina carpsit. Nullâ magìs præsens*] i. e. præsentiùs, & citiùs sanans. *Quondam Valsasinus Ægon*] Nè contra decorum medicinæ peritus censeatur, dicit se accepisse ab Ægone, quem Valsasinum à loco nominat. *Dic, ubi castaneæ plures?*] Videlicet, quàm in montibus: quasi dicat, nusquam. *Artocreas*]

Cimex. *Lustra.* *Ulvas.* *Papyrus.* *Nauci pendere.* *Antenna.* *Melampodion.* *Melampus.* *Mantis.*

tocreas] i. e. panem cui caro includitur. *Pastillum* vulgò *Artocreas.* vocant : ἄρτος enim dicitur panis, & κρέας caro. *Lata Pastillus.*
pedes] i. e. habens latos pedes. *Calloſa humeros*] i. e. habens humeros calloſos ex labore, aut pulpoſos. *Nervoſa*
lacertos] i. e. habens lacertos nervoſos. *Hiſpida*] i.e. pi- *Hiſpidus.*
loſa. *Moli ferendæ*] i. e. *ad molem ferendam* ; i. e. quodvis onus portandum, *indefeſſa*] i. e. indefatigabilis.

Vallibus ex illis, opera ut navalia curet,
Confluet huc : nullum eſt hominum genus aptius urbi.
Sive velis caſtrare pecus, ſeu ſcindere ſagos,
Sive ſimum ferre è ſtabulis, haurire cloacas,
Latrinas curare, viámque aperire coactis
Sordibus, & ſcalis puteos deſcendere in altos :
Ingenio callent, & duro robore pollent.
Sed quid opus multis ? Subeunt opus omne : popinis
Inſervire, focos lignis cumulare, verúque
Artifici verſare manu, dare libera fumo
Spiramenta, bonum ventres ad flamina ferre,
Verrere humum immundam ſcopis doctiſſima gens eſt.
Quódque magìs miror, ſemper ſub pondere curvant :
Cotibus in duris oriuntur & ardua vivunt
Per juga, cum capreis habitant ſpelæa ferarum.
Adde quòd in cœlum brevis eſt è montibus altis
Tranſitus ; erectum caput uſque ad nubila tollunt,
Nubila tranſcendunt aliqui ; puto, ſydera tangunt ;
Eſſe locum memorant, ubi ſurgit ab æquore Titan,
Qui (niſi dedidici) contingit vertice Lunam,
Et viviſſe illîc hominem, ſed poſtea abactum
Improbitate gulæ, quòd ſcilicet omnia poma
Minderet, & magno ſervarit nulla Tonanti.
Hinc divi, ſanctique patres in montibus altis
Delegêre domos tacitas : Carthuſia tectis,
Carmelus, Garganus ; Athos, Laureta, Laverna,
Et Sina, & Soractis apex, umbroſáque valles,
Et juga Narſini fato ſenis inclyta, & altis
Abietibus turrita caput Camaldula ſanctum.
Cætera prætereo : nec enim ſermonibus iſtis

Omnia

Omnia complecti ſtatuo. Montana frequentant
Culmina cœlicolæ : ſed anas, & mergus, & anſer,
Ibis, onocrotalus, milvi, fulicæque, paludes.

Vallibus ex illis] i. e. inter montes ſitis ; aut loquitur de planitie, quæ eſt in montibus. Enumerat antem ſordida miniſteria, ad quæ ferè aptiores ſunt in montibus orti; ſicut ad omnem laborem. Unde Juven. Sat. 2. *Et illud Montanum poſitis audiret vulgus aratris.* Poſſet tamen videri loqui de natis in planitie, & in convallibus, ut illis det honeſta miniſteria, his ſordidiora. Sed de his, qui in montibus naſcuntur, totus eſt ſermo : quia dicit, *Cotibus in duris oriuntur*] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniunt, purgaturi cloacas & fumaria, ídque quaſi Satyrico morſu, ut neſcias an laudet, an veriùs irrideat eos, niſi quia ruſtico dat partes laudandi, cui etiam vile miniſterium, dum ſtrenuè fit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus quæ ſunt ſub vertice montium, inter montes tamen, *Confluit huc*] i. e. ad hæc plana loca, ſubauditur, ex ſuperioribus, *robuſta juventus ; ut curet opera navalia*] id eſt, nauticum expleat munus. *Caſtrare*] i. e. emaſculare aut excolare : *ſu ſcindere*] i. e. incidere, & amputare : *fagos*] arbores glandiferas : à φάγω, i. e. comedendo dictas. Non autem intelligo ut toreumeta faciant aut cœlaturas, ad quas fagus apta ; unde eſt, *Tibi pocula ponam Fagina, cœlatum divini opus Alcimedontis.* Cloacæ ſunt cryptæ ſubterraneæ, per quas ſordes in fluvium demittuntur. *Sordibus coactis*] i. e. congregatis & compactis, ut aquæductus claudantur. *In altos puteos*] eorum purgandi gratiâ. *Popinis*, i. e. culinis. *Dare libera fumo Spiramenta*, id eſt, purgare fumaria : vulgus caminos vocat. *Ventres ad flumina ferre*] aut ſordes alvorum, aut inteſtina pecorum mactatorum. *Semper ſub pondere currunt*] quod in vallibus ortis non congruit, & multò minùs quod ſequitur. *Cotibus in duris oriuntur*] i. e. inter cautes, & ſaxa aſpera. *Spelæa*] i. e. ſpeluncas : ſed Græcum eſt. *Adde quod in cœlum*] id ſcommate non caret, aut ruſticâ ſimplicitate ; quaſi verò animæ ſpatio ferantur in cœlum. *Nubila tranſcendunt aliqui*] Athos enim eſt ultra mediam regionem aëris, uſque adeo in eo

Cloacæ.

Popinæ.

Spelæa.

neque

neque nubes, neque venti sint, sed cineres ex sacrificiis derelicti reperiantur, anno peracto, indispersi. *Esse locum memorant*] scilicet paradisum terrestrem, quem quidam sub lunari globo ponunt. *Quòd scilicet omnia poma*] id quoque pastorali joco non caret. *Hinc divi sanctique patres*] Hoc videtur principaliter intendisse, ut tandem Carmelum laudet. *Carthusia*] non longè à Gratianopoli, in Delphinatu, prima domus Carthusianorum, virorum profectò cœlestium, quibus, ut solidis tibicinibus, Christiana fulcitur religio. *Carmelus*] antiquitate omnes excellens, & observatione candidæ religionis cæteris non inferior. *Garganus*] divo Michaeli mons insignis. *Athos*] mons Thraciæ in confinibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo est Potidæa religione insignis, quia cineres in aris derelicti, illic disturbari negantur. *Laureta*] ubi diva Virgo habet ædem excellentissimam, & miraculis ac donariis clarissimam. *Laverna*] dea quæ à furibus colebatur, cui ædes erat juxta Lavernalem portam, quæ in Christianum conversa est usum. *Et Sina*] mons est (ut dicitur Gal. 4.) in Arabia; sepulcro divæ Catharinæ religiosus, & Præceptis Mosi datis olim jam illustris. *Apex Soractis*] Apollinis observatione olim præclarus. Virg. *Summe Deûm, sancti custos Soractis Apollo.* Nunc quoque, quòd illic sub Constantino nondum converso delituit Sylvester Romanorum Pontifex, insignis, & *vallis* dicitur *umbrosa*, in qua ille delituit. *Et juga Nursini fato senis inclyta*] à Nursia oppido in montibus posito. Æneid. 7. *Et te montosæ misêre in prælia Nursæ, Ufens, insignem famâ, & felicibus armis. Et Camaldula turrita caput sanctum*] id est, habens sanctum caput. *Turritum*] id est, quasi turribus insignitum. *Abietibus*] quæ arbores in montibus nascuntur, súntque quas *sapinos* vocant. Est autem non longè à Florentia. *Cœlicolæ*] ut Michael, & cæteri angeli in Sina auditi. *Anas*] avis immunditiâ aquarum gaudens, *& mergus*] ad limum tendens, *& anser*] etiam illuvie aquarum pastus, *& Ibis*] ut Ciconia, cui similis est, serpentibus nutrita. *Onocrotalus*] etiam obscœnitatem amans, nam ab ὀνόω, quod est inquino, deduci videtur, *Malvi*]

Carthusia. *Carmelus.* *Garganus.* *Athos.* *Laureta.* *Laverna.* *Sina.* *Soractis.* *Onocrotalus.*

Milvus. *Milvi*] aves rapaces & obſcœnis viventes. *Fulicæ*] aves circa littora turpem victum quæritantes. *Paludes*] ſcil. frequentant.

Alph. *Inter montanæ tantos regionis honores,*
Cur de meſſe nihil, nihil eſt de palmite dictum?
Hæc tamen humanæ duo ſuſtentacula vitæ
Maxima. Monticolæ veniunt è rupibus ad nos
Hordea mercatum, torvi, fuligine tincti,
Setoſi, macie affecti, laceri, ac ſituoſi.
Indigenæ oſtendunt, quæ ſit natura locorum.
Sed quod montanis de religionibus inquis,
Retulit in mentem, quæ de Polluce feruntur.
Quæ dea, ſi nôſti, viſa eſt? quæ, Candide, nympha?
Dic agè; nam cœptum certamen inutile nobis;
Utilior ſermo de religione tenendus.

Cand. *Galbula, qui ſolitus pecudes in paſcua tecum*
Ducere, te ſatis hoc potuit docuiſſe, quod optas.

Alph. *Plura quidem Polluce ſuper narrata: ſed ipſam*
Nec docuit nympham, nec me quæſiſſe recordor.
Nunc ſubiit mentem, cùm religionis oborta eſt
Mentio, & illarum viſa eſt mihi maxima laudum.

Cand. *Non erat illa Dryas, neque Libēthrus, nec Oreas:*
Venerat è cœlo ſuperûm regina, Tonantis
Mater, anhelanti pacem latura juventæ.
Huic Tethys, huic alma Ceres famulatur, & ipſe
Æolus, æquoreis ventos qui frænat in antris.
Hanc Deus, aſtrorum flammas ſuper, atque volantes
Solis equos, ſupra fulgentem Caſſiopeam
Extulit, & ſacram biſſeno ſydere frontem
Cinxit, & adjecit ſubter veſtigia Lunam.

Inter montanæ] Objicit Alphus nullam eſſe mentionem factam de frugibus, quas uberiores in æquore, ſeu planitie naſci contendit. *De meſſe*] id eſt, de frugibus: *de palmite*] id eſt, vitibus. *Mercatum*] Supinum à *mercor*, id eſt, emptum. *Torvi*] quia immiti ferè ſunt fronte, uſquè adeò ut immites dicantur *in cotibus orti*. Unde Maro in Buc. *Nunc ſcio quid ſit Amor; duris in cotibus illum Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, Nec noſtri generis puerum*

uerum, nec ſanguinis edunt. Fuligine] i. e. pingui fumo. *Setoſi.*
Setoſi] i. e. hirſuti. Juven. *Hiſpida membra quidem, & duræ*
per brachia ſæte Promittunt atrocem animum. Situoſi] Val-
la docet, *ſiticuloſi* eſſe in uſu: licenter autem hîc uſurpatur
ſituoſi; quia per regulam fieret *ſitoſi*. *Indigenæ*] indè ge- *Indigenæ.*
niti, hoc eſt, ut hîc accipitur, *incolæ*. *Sed quod*] Tendit ad
principale, quod eſt, declarare divam Virginem eſſe viſam
Polluci, hoc eſt, poëtæ, ejúſque laudes accumulare, &
poëtæ in religione vitam paucis ſignificare. *Galbula*] de *Galbula.*
quo in Polluce ſatis dictum eſt, videtur per diminutionem
dici à *Galba*, de quo Juven. *Nec vilis Galba tuliſſet. Pol-*
luce ſuper] i. e. de Polluce. *Eſt enim Anaſtrophe. Super* au-
tem accipitur cum Ablativo pro *de*, ut Æneid. 1. *Multa*
ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa. Nunc ſubiit mentem]
id eſt, venit in mentem. *Non erat illa Dryas*] i.e. Dea arbo- *Dryas.*
rum & præcipuè quercuum, ut diximus; *Neque Libethris*] *Libethris.*
id eſt, una Muſarum, quæ Libethrum incolunt; *nec Oreas*] *Oreas.*
id eſt, dea montium. Nam ὄρος mons dicitur. *Tonantis*]
id eſt, veri Jovis, cujus eſt tonare; hoc eſt, Jeſu Chriſti
filii Dei. *Mater*] ſcil. Maria. *Juventæ anhelanti*] i. e. labo-
ranti in periculo vitæ. *Pacem*] i.e. tranquillitatem mentis.
Tethys] i. e. magna dea maris, uxor Oceani; facítque Te- *Tethys.*
thyos in Genitivo, & utrámque producere poteſt, ut in
Georgicis; *Teque ſibi generum Tethys emat omnibus undis.* *Ceres.*
Ceres] dea frugum dicta, regina Siciliæ. *Alma*] quia nos ſuo
invento alit. *Et ipſe Æolus*] rex ventorum dictus, quòd *Æolus.*
illorum uſum mari fecit, abſciſsâ ſylvâ quæ impedimento
erat. *In antris æquoreis*] id eſt, vicinis æquori. Æneid. 1.
Æoliam venit loca ſata furentibus auſtris, &c. Frænat]
ibidem; *Illa ſe jactet in aula Æolus, & clauſo ventorum*
carcere regnet. Deus extulit hanc] ſcilicet divam Virginem,
ſuper flammas aſtrorum. Unde canitur, *O gloriosa domina*
excelſa ſuper ſydera, quia aſſumpta es Maria ad æthereum
thalamum. Atque volantes] i. e. pernicies: *equos ſolis*] quos
quatuor Ovid. in principio 2. Metam. ponit, ut alibi dixi- *Caſſiopea.*
mus. *Supra fulgentem Caſſiopeam*] quæ eſt in circulo ar-
ctico; effigies tamen corporis ad æſtivum circulum per-
venit, quem capite & dextrâ manu tangit, quam propè

mediam

mediam dividit circulus lacteus, non longè à Cephei circulo locatam, ubi occidit cum *Scorpione*, exoritur cum *Sagittario*. Hanc Euripides & Sophocles & alii multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quòd Nereïdas corporis pulchritudine superaret, propter quod in filiquastro conspicitur sedens, & vertente se mundo resupinato capite ferri videtur. *Bisseno sydere*] ut Apocalyps. 12. *Mulier amicta sole: & luna sub pedibus ejus.*

Alph. *Candide, mira canis, nullis pastoribus unquam*
Cognita. Quid Tethys? quid fulgens Cassiopea?
Æolus æquoreis ventos quis frænat in antris?
Qui sunt solis equi? magna atque ignota recenses.
Cand. *Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca.*
Omnia quæ pollux mihi cùm narrâsset, in ædem
Duxit; &, ista sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictus erat paries signis & imagine multâ.
Omnia non memini; mens est mihi debilis: ista
Vix tenui, dum sæpe animo volvo, atque revolvo.
Sæpe recordari, medicamine fortius omni.
Ista potest nigro depellere nubila cœlo:
Ista potest siccis flaveos dare frugibus imbres,
Cum volet: ista novos duris emittere campis
Cum volet; emissos poterit restringere fontes.
Qui modò sunt steriles, & nudi gramina campi,
Si volet, in pingues poterit convertere glebas.
Frigida Saturni cum sydera suscipit atro
Scorpius hospitio, non auferet hordea grando,
Nec domus ardebit: nam tunc hæc omnia cœlum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris.
Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo.
Si favet hæc nobis, complebunt horrea messes,
Adjicietque gregi semper fœtura gemellos.
Si pecus infelix erit, & sine vellere, solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera, & agnos,
Et curare greges, omnémque avertere morbum.
Nil opus est modo Pana sequi, neque cætera turis
Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.

Vidi

Vidi ego circum aram Nymphæ pendere capillas,
Plaustra boves, & oves; hîc Jani vidimus hircum:
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam,
VOTUM pro salvo Janus breve reddidit hirco.

Candide, mira canis] Nè contra decorum majora quàm quæ pastoribus conveniant, ceciniſſe putetur, castigat Poëta, dicens se à Polluce didicisse. *Sydera sunt partim*] ut Cassiopea. *Iste sacer paries*] scil. qui erat in æde sacra. *Sæpe recordari*] subaudi, *est fortius omni medicamine. Fluvios imbres*] i. e. effluentes & abundantes. *Novos fontes emittere*] quod usu veniſſe varia loca prædicant. *Frigida Saturni*] (id enim prognosticon est futuræ *calamitatis*) id est, culmorum per grandinem dejectionis. Unde dicit Maro Georg. 1. *Hoc metuens cœli menses & sydera serva, Frigida Saturni sese quo stella receptet.* Quia, ut autor noster interpretatur, dum in Scorpium venit, grandinem generat Saturni sydus: sed divâ Virgine intercedente; *non auferet hordea grando, Nec domus ardebit*] id est, comburetur fulmine. *Fœtura*] id est, fœcunda productio fœtûs. Maro, *Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto.* *Fœtura.* *Adjicit*] scil. ad gregem. *Gemellos*] id est, geminos fœtus. *Si pecus infelix*] id est, morbidum & miserabile fuerit: bene autem convertit sermonem ad rem pastoralem. *Solo nutu*] solo indicio capitis. *Pana*] Deum pastorum, *Pan.* De quo Maro, *Pan curat oves, ovium que magistros. Cætera numina*] *ut Palem, Apollinem, Faunos, Sylvanos, Ægipanas, Satyros, Cererem, Bacchum, &c. Nymphæ*] id est, divæ Virginis, æterni patris sponsæ. *Capellas*] id est, capras cereas. *Hircum Jani*] id est, quem Janus putârat amissum, cùm à puero in vepribus alligatus esset, ut priùs vidimus. Est autem artificiosè hoc dictum. Nam sic priùs dictam veram historiam asserit. Erat autem *hircus* cereus, aut depictus, ut patet ex carmine. Moris est autem Italorum, in tabellis votivis depingere casus suos, & miraculosas liberationes aut recuperationes. Unde & Amasius Poëta.

Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Dúmque ea perlegerem, Pollux hæc carmina ſupplex,
Ante aram genibus poſitus in marmore dixit:
O dea quæ ſervas urbes, & rura, precamur
Nè Padus exundet, nè ſtrix nocturna per umbras
Hauriat infantes, nec eant per compita larvæ.
Diva, fave agricolis: talpas occide, malignam
Aggeribus peſtem: gelidis ſata læta pruinis,
Quando bruma venit, conſpergere, diva, memento;
Nè tineæ rodant anno frumenta ſequenti.
A Boreæ flatu pingues defende mariſcas,
A gruis ore fabas, & ab anſere farra paluſtri,
A ſerpente boves, à vulpe & fure cohortem,
A brucho erucas, à brumæ grandine vites,
A vi & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,
A rabie catulos, à flamma & fulmine villas,
A murum inſidiis petaſonem, à milite pernas;
A campe, & pigris, pigris (Heu! cætera neſcit
Mens oblita ſequi; numerus me in verba reduxit
Sæpius; in numerum rediens, oblivia forſan
Mente abigam; retro gradior, numerúmque recurro)
A murum inſidiis petaſonem, à milite pernas,
A campe, & pigris viridis limacibus hortos,
(Alphe viden' quæ vis numeri? jam cætera cerno)
A tonitru reboante cados, à frigore fœtus,
A gravibus vitulos æſtris, à gutture porcos
Anginoſo: operas pubes nè ruſtica perdat,
Adſis, ô Dea: nec lædant examina fuci,
Neu milium furentur aves, neu vellera ſentes
Succida, nec lappas apprendat lana ſequentes.
Diva gubernatrix hominum, cuſtodia vatum,
Diva laborantûm requies, medicina dolentûm,
Et tutela gregum, noſtris, precor, annue votis:
Talibus orabat Pollux. Ego poſtibus hærens,
In baculum pede porrecto recitata notabam
Altiùs, ac memori condebam ſingula mente.

Dúmque ea perlegerem.] Oſtendit Pollucem in religione memorem paſtorum, atque orare pro rerum ruſticarum conſervatione: Unde carmen ejus deprecatorium recenſet.

set. *Perlegerem*] scil. oculis, non ore. Nam (ut dixi) picturæ sunt indoctorum libri. *Ea*] scilicet, quæ depicta dixit: *in marmore*] super marmor pavimentitium. *Nè Padus exundet*] quia sæpe, ut Maro dicit, *Fluviorum rex Eridanus, campósque per omnes, cum stabulis armenta trahit.* *Nè strix nocturna*] id est, rusticorum superstitione, qui putant striges & lamias noctu volare, quæ infantes auferunt edendos: quod fictum est ad terrorem puerorum, ne noctu vagentur. Autor est Porphyrio, ad illud Horatii in arte Poëtica, *Lamiæ.*

Nè quodcunque velit, poscat sibi fabula credi,
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Perotus autem dicit de strigibus sic. Striges non à stringendis infantium corporibus, ut quidem falsò existimant, sed à stridore nomen habent: fabulosúmque est, quod eæ tradunt ubera infantium labris immulgere. Aves sunt nocturnæ: Lucan. *Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur.* Constat tamen & in maledictis jam esse, & etiam apud vetustissimos fuisse, accipíque pro maleficis mulieribus, quæ noctu gradientes infantium corpora sanguinem sugendo exhauriunt. Hæc ille. *Striges.* *Hauriat igitur*] id est, exhauriat sanguinem sugendo: *nec larvæ*] id est, cacodæmones, ac lemures, hoc est, nequam spiritus, qui vagari putantur, & dum innocui sunt, lares dici. *Larvæ.* *Talpas*] appositorié: malignam pestem, *aggeribus*] id est, cumulis terræ. *Nè tineæ*] scil. nivales, aut alii vermiculi, ut limaces, bruchi, tineæ, blattæ. *Mariscas*] id est, ficus. *Anſere paluſtri*] id est, indomito, in paludibus versari solito: *à ſerpente boves*] id est, quia in alvum immitti solent: *Cohortem*] id est, gregem: *Brucho*] id est, vermiculo, caules & erucas, quæ salaces sunt herbæ, depascere solito: *à bruma*] id est, brumali frigore: *à rubigine*] infestâ pluviâ quæ rubiginem inducit: *catulos*] i.e. catellos: *villas*] i.e. domos in agro: *petaſonem*] id est, anteriora crura suûm: *à milite*] id est, stipendiario. Franci arcitenentem Francum appellant: *à campe*] id est, vermiculo illo hortenses maximè herbas & arborum frondes erodere solito: Unde Columella, *Nec ſolùm teneras audent erodere* *Mariscæ.* *Bruma.* *Petaſo.* *Campe.*

dere frondes, *Implicitus conchæ limax*, *hirſutáque campe.* Fingit autem ruſticum oblitum carminis, ut decorum ſervet. *Quæ vis*] id eſt, virtus, *numeri*] id eſt, rhythmi & metri, quia *metra juvant animos*] id eſt, memoriam. Unde ille; *Numeros memini, ſi verba tenerem.* *A tonitru reboante cados*] id eſt, vaſa vinaria, in quibus per vehemens tonitru vina obverti ſolent, & in vappam mutari. *Fœtas*] id eſt, gravidas oves: *Oeſtris*] quos Latini aſilos vocant. Maro Georg. 3. *Cui nomen aſilo Romanum eſt: œſtrum Graii vertere vocantes:* vitulos ardente ſole nimiùm excruciant, & in fugam quaſi furentes vertunt. *A gutture anginoſo*] Is enim ſuibus peculiaris eſt morbus: *operas*] id eſt, labores diurnos. *Fuci*] veſpæ ſunt inutiles apes, aut muſcæ non mellificantes, ſed mella furantes. Unde dicit Maro de apibus, *Ignavum fucos pecus à præſepibus arcent.* *Examina*] autem ſunt apum ſeu apium fœturæ; Juven. *Examenque apium longâ conſiderat uvâ.* *Milium*] legumen, ut quidam volunt, à *mille* dictum, quod *milleſimum* reddat: tamen primam corripit, ut Georg. 1. *& milio venit annua cura.* *Vellera ſuccida*] id eſt, cùm lana nondum eſt lota. *Sentes*] id eſt, ſpina & vepres hirſuti: *Lappas*] id eſt, nodulos hirſutos in lappa herba creſcentes. *Memori mente*] Ut vero ſimile faciat.

adus.
œta.
eſtrum.
Angina.
pera.
Examen.
Milium.
Sentes.
Lappæ.

Alph. *Candide, Pollux i pro ſollicitudine tanta,*
Pro precio officio, pro religione putáſne
Dandum aliquid? Nobis pietate peculia creſcunt.
Cand. *Quid ni aliquid dandum eſt? Opus eſt perſolvere crates.*
Alph. *Ruſticus es, crates etenim pro gratibus inquis.*
Cand. *Crates & grates parvo diſcrimine diſtant:*
Dandum aliquid: neu bis detur, ſine paſcha reverti,
Quando ſacerdotes commiſſa piacula ſolvunt.
Alph. *Quid dabimus? (vituli gravis eſt jactura) vel agnum,*
Vel leporem: pietas etiam laudabilis anſer.
Cand. *Dona docet tempus, Lepores brumalia dona;*
Quando nive hibernâ currendi erepta facultas.
Anſer ad Autumni finem, nonáſque Calendas
Pertinet: æſtatis, coryli nova poma racemi;
Munera lactantes hœdi ſunt veris & agni,

Tunc

Tunc si de cordis aliquem conspexeris ægrum,
Ac tenuem, qui nec vendi nec vivere possit,
(Munus erit solenne satis) donabimus agnum.
Ipse mihi, cùm jam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nympha solennibus eruta fastis
Tradidit, & dixit, si quando gravabere curis,
Hæc cane: pro mentis medicamine carmen habeto.

Candide, Pollaci] Ostendit Poëta hoc figmento pastorum animum ad gravitudinem, ut ad eam invitet, non immemor professionis suæ. *Pietate*] id est, eleemosynis piè exhibitis: *Peculia*] id est, possessiones. *Opus est persolvere crates*] ut risum excitet, facit rusticum *crates* pro *grates* dicere *Dandum aliquid*; sed *nè bis detur, sine*] id est, permitte pascha reverti. *Piacula*] i.e. peccata expiatione digna: *Solvunt*] i.e. absolvunt. *Jactura*] i.e. amissio *Etiam anser* est *pietas*] i. e. eleemosyna laudabilis. *Dona docet tempus*] id est, pro tempore danda sunt dona, quia habent & opsonia sua tempora: Unde *lepores* etiam debent dari in media hyeme, quando nix alta impedit aufugere. *Anser* ad autumnum ad Calendas Novembris pertinet. *Coryli*] id est, avellanæ, & *nova poma*, & *racemi* sunt munera *æstatis*. *Hædi & agni lactantes*] id est, adhuc lac sugentes, *sunt munera veris*] id est, verni temporis. *De cordis*] id est, fœno autumnali. *Qui nec vendi, &c.*] Morem rusticorum satyricè describit, qui donant quod retinere non possunt. *Carmina*] scil. sequentia *de Nymphæ solennibus eruta fastis*] id est, Fastorum libris.

Pietas. *Peculia.* *Piacula.* *Coryli.*

Quando Molorcheo Titan descendit ab astro,
Pronus, & Aëræe jam limina virginis intrat,
Virgine lætetur pubes, & cana senectus:
Transiit ad superos, & Olympica regna petivit
Ogdoas ut toto jam tertia fluxerit orbe,
Fasta dies iterum: natalia virginis æras
Ignibus illustrant, offert nova liba sacerdos.
Libra redit, noctes properans æquare diebus:
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricas, & Chaonias; cum mercibus adsunt
Tosci, Umbri, Veneti, Siculi, Lauretica templa

Cum donis turmatim adeunt ; votísque ſalutis,
In ſublime jugum læti ad commercia tendunt.
Et cùm Theſſalicas curſu breviore ſagittas
Sol ſubit, & frigent urentibus arva pruinis :
Clauſa gynæcei ſacris penetralibus, hauſit
Corde deam toto, proprios oblita parentes.
Et cum ſemiferi fugiens Chironis ab arcu
Languet ad hyberna glacialia limina capri :
Induat ornatas & mas & fœmina veſtes,
Lætitiâque diem celebrant quo ſemine ſacro
Conjugis annoſus gravidam pater imbuit alvum.
Illa dies etenim ſanctæ primordia Nymphæ
Fecit, & in noſtras vetuit deſcendere ſordes.

Quando Molorcheo.] Docet quibus temporibus agantur ſolennia feſta divæ virginis : ut feſtum *Aſſamptionis* in medio *Auguſti*, quando ſol derelinquit *Leonem*, & ingreditur *Virginem*. Unde idem in Parthenice Mariana : *Terga feræ Titan Nemææ extrema tenebant, Fulgentem cratera inter clarámque coronam.* Sequitur autem in hâc re opinionem Nigidii, qui hunc *Leonem* tradidit à Luna juſſu junonis in terra Arcadiæ, & regione Nemeæ educatum, & deinde in exitium Herculis demiſſum, quem Hercules juſſu Euriſthei clavâ quam à Molorcho hoſpite acceperat, interfecit. Itaque poſtea clavâ pro gladio, pelle pro ſcuto uſum Herculem fuiſſe. *Leonem* verò à Junone inter ſydera relatum : qui ad occaſum ſpectans ſupra caput *Hydræ* conſtitutus eſt. *Quando igitur Titan*] id eſt, ſol, deſcendit pronus, *ab aſtro Molorcheo*] id eſt, à *Leone* clavâ Molorchi interempto. Eſt autem longè petitum epithetum. *Et intrat jam limina virginis Aſtrææ*] id eſt, Juſtitiæ virginis, quæ *Aſtræa* dicta cœlum petiit; ſed, ut dicit Ovid. *ultima cœleſtûm terras Aſtræa reliquit.* Tunc ſcil. *pubes*] i. e. juvenes pubeſcentes, *& ſenectus cana*] i. e. ſenes caneſcentes. *lætetur virgine*] ſc. Mariâ, quia ſc. tunc tranſiit ad ſuperos, & petivit *regna Olymp.*] i. e. cœleſtia. *Ogdoas*] deſcribit feſtum Nat. D. Virg. dicens, *ut*] id eſt, poſtquam *tertia ogdoas*] i. e. octava aut tertius octonarius numerus. Eſt enim ὀγδοὰς ἀδὸς numerus oct. quo ter replicato poſt

gdoas.

Aſſum-

Assumptionem, habetur natalis Virginis, *fluxerit jam toto orbe, iterum* (scilicet est) *Festa dies*] quia *natalia virginis illustrant aras virginis, ignibus*] scilicet luminibus. *Sacerdos offert nova liba*] id est, libamina. *Libra*] scil. signum redit, *properans*] id est, festinans, *æquare noctes diebus*] quia paulò pòst est æquinoctium autumnale. Unde Maro, *Libra dies somnique pares ubi fecerit horas. Ager Picenus exultat*] scilicet festo solenni. *Adria*] id est, mare Adriaticum, *vehit puppes Illyricas & Chaonias*] id est, Epiroticas, id est, vehentes Illyricos & Chaonas, seu Epirotas Lauretum visentes. *Thusci adsunt cum mercibus*] id est, rebus venalibus. *Umbri, &c.*] *In sublime jugum*] ubi ædes est divæ Virginis. *Et cùm Thessalicas*] describit festum *Præsentationis* ejusdem Virginis, quod celebratur cùm sol subit cursu breviori, quia tunc bruma est. *Sagittas Thessalicas*] i. e. *Sagittarium* signum, quod Chiron Thessalicus constituere dicitur: quia tunc *Clausa sacris penetralibus*] scil. templi: *Gynæcei*] id est, secreti virginum. Est enim *Gynæceum.* γυναικεῖον (id est, *Gynæceum*) locus ubi mulieres versantur, ubi *Clausa hausit deam toto corde, oblita proprios parentes)* quia soli contemplationi divinæ vacabat, *nil terrenum sapiens.* Hoc autem festum celebratur undecimo Calendas Decembris. *Et cùm semiferi fugiens Chironis, &c.*] Describit festum *Conceptionis* ejusdem divæ Virginis, sequens ordinem Calendarii, non rei gestæ; quia prius concepta, quàm præsentata fuit. *Et cùm sol fugiens ab arcu Chirovis*] scil. Sagittárii. *Semiferi*] id est, Centauri. *Centauri.* enim sunt populi Thessaliæ, qui primi equos illic ascenderunt: unde procul visi, crediti sunt umbilico tenus equi. Unde fabula orta, ut infernè equi, supernè homines dicantur. *Languet*] quia parum habet caloris. *Ad limina glacialia*] i. e. ad ingressum frigidi. *Capri*] i. e. *Capricorni: Hyberni*] id est, hyemalis signi, *tum* scilicet *& mas, & fœmina induat ornatas vestes*] id est, ornent se, & *celebrent lætitiâ*] scil. *eum*, id est, lætentur: *Diem quo pater*] sc. Joachim, ut potior est sententia, *Annosus*] id est, vetulus, *imbuit semina sacro*] id est, prævento ab originali macula. *Alvum conjugis*] scil. *Annæ gravidæ: Etenim illa dies feci*

primordia] id est, conceptum, *sanctæ Nymphæ*] id est, sponsæ altissimi Patris, *& vetuit descendere in nostras sordes*] scilicet originalis peccati, in quod omnes de viri semine nati descenderunt.

Cùm volat imbrifera lampas Phœbea sub urna,
Ad vernos reditura dies, jam proxima veri,
Ite nurus omnes, sacros altaribus ignes,
Thura focis, jaculas manibus date, ducite pompam:
Attulit in templum nova dona puerpera virgo
Quando gregis princeps, aurato vellere fulgens,
Incipiet Zephyris aperire tepentibus annum,
Et dare majores luci quàm noctibus horas,
Aliger occultam vedeat paranymphus in ædem,
Et nova miranti referat mandata puellæ:
Festa dies Tuscis populos de collibus omnes
Cogit, & Arnicolas vocat ad Florentia templa.
Tum quoque, sed tenui virgo prius intervallo
Nupsit, & hæc teneris lux est celebranda puellis,
Quando sub extrema Cancri testudine Phœbus
Volvitur, & revelit vicina Canicula morbos,
Thure piam celebrate diem: redit hospita mater
In proprios à matre lares: altaria circum
Primitias Cereris geminæ suspendite matri.
Ille dedit Pollux, vigilans quæ in montibus olim
Fecerat ad pecudem caulas, dum nocte serenâ,
Militiam cœli, sparsosque examinet ignes.
His quoque plura dedit: sed carmina plura referri
Non sinit extremum deponens vesper a solem.

Cùm volat] Docet quando celebrandum sit festum *Purificationis*, aut verius *Præsentationis & Apparitionis* Christi, quo præsentatus â diva Virgine in templo. Ordo est, *Cum lampas Phœbea*] id est, sol, *volat sub urna imbrifera.*] Id est, sub Aquario adhuc existens. *Reditura ad dies vernos*, qui incipiunt in Martio. *Jam proxima veri*] scilicet existens. *O nurus*] id est, nuptæ *omnes ite, date sacris altaribus ignes, date focis thura, date manibus vestris faculas, ducite pompam*] id est, lætas supplicationes, seu processiones. *Quia virgo puerpera*] i.e. quæ vir-

go

go permanens puerum pepererat, *attulit in templum novæ nona*] quia puerum, qui datus est nobis, hoc est, Deum incarnatum, & de Virgine natum : quæ duo maximè sunt nova, nec priùs visa, nec deinceps videndæ. *Quando gregis princeps*] Describit festum *Annunciationis*, & *Incarnationis* dominicæ, quod in Maria celebratur, sole existente in principe gregis, id est, Ariete. *Paranymphus*] id est, pronubus Gabriel Archangelus : *Aliger*] quia alati pinguntur Angeli. *Miranti*] quia turbata est in sermone ejus, Luc. cap. 1. *Nova mandata*] quia, *Ecce, concipies in utero, & paries filium.* *Arnicolas*] id est, Arnum amnem colentes, cujus accolas quidem Fluentinos volunt appellandos : unde non semel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Fluentini leguntur. Id autem festum Florentini præcipuè celebrant. Non est autem legendum *arvicolæ* quasi arva colentes : quia illi ubique sunt ; *Arnicolæ* in Thuscia tantùm. *Tum quoque*] Tangit festum nuptiarum ; quia priùs nupserat. Nam cùm esset desponsata missus est Angelus, &c. *Tenui*] id est, modico ; *intervallo*] id est, spatio temporis. Est autem spondaicus versus : *& hæc lux*] scilicet nuptiarum : *Puellis teneris*] nubere sperantibus. *Quando sub extrema Cancri*] Disertè docet festum quod visitationis nomine celebratur sexto nonas Julias, potiùs dicendum reverentionis, quia statim, ut concepit, abiit cum festinatione in montana, & mansit illic menses tres, usque post nativitatem divi Joannis præcursoris Domini. *Quando igitur Phœbus*] id est, sol volvitur *sub extrema testudine Cancri*] id est, extremâ parte, quia testudinata videtur : *Et Canicula*] scilicet cœlestis. *Virina*] id est, mox oritura, revehit morbos, *celebrate diem piam*] id est, pii officii thure, *quia mater*] id est, prægnans virgo, quæ etiam ab Elizabetha mater vocata est, quia dixit, *unde mihi hoc, ut mater Domini mei*, &c. quod de ea potiùs quàm de alia prægnante dicitur : quia per eum quem gestabat certa erat etiam partu futura mater. *Hospita*] scil. Maria, redit *a matre*] scil. Joannis : *in proprios lares*] i.e. suas ædes, *suspendite* ergò *circum altaria geminæ matri*] scil. Mariæ & Elizabethæ : quia à quibusdam vocatur festum Elizabethæ. *Paranymphus.* *Arnicolæ.*

Pri-

Primitias Cereris] id est, novas fruges, quæ nunc maturæ sunt. *Ista dedit Pollux, &c. dum examinat ignes*] id est, dum virtutem scrutatur astrorum. *Vespera*] id est, *vesperus*, aut *vesper*, aut *hesperus*, & *vesperugo*, stella illa vespertina quæ mane *Lucifer* dicitur.

ECLOGA IX.

De moribus curiæ Romanæ post religionis ingressum edita, Inscriptáque, FALCO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Faustulus expertus Romani frigida tractûs
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.

Faustulus & Candidus.

Candide, quo casu patriis procul actus ab oris
Hæc in rura venis? hîc pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ovilia tuta, nec umbræ:
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus.

Cand. *Faustule me noster Corydon, qui plurima quondam*
His armenta locis habuit, magnámque peculi
Congeriem fecit pecori, me credere adegit
Esse salutares istis in montibus herbas.
At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longæque viæ, patriæque relictæ.

Faust. *Postquam te incolumem saltus intrare Latinos*
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Jure sodalitii; sunt hinc mihi pauperis agri
Jugera pauca, meæ vix sufficientia vitæ.
Quicquid id est commune puta. Tibi forsitan ulla
Prospera fors aderit: fortuna simillima vento est:
Cariceæ succede casæ, dum præterit æstus,
Dum grex in gelida procumbens ruminat umbra;
Pone pedum, discumbe parùm; recreabere potu:
Potu opus est; potu iste gravis compescitur æstus:

Pocula

Pocula prende ; fluet melius poſt pocula ſermo.
Cand. *Pocula quis tanta demens æſtate recuſet ?*
Fauſt. *Vina ſitim minuunt, animique doloribus obſtant ;*
Vina ut amicitias ; vires ità corporis augent.
Cand. *Hæc parit ora bonos (ſi patria vina) racemos.*
Fauſt. *Funde iterum : Potare ſemel, guſtare. Secundus*
Colluit os potus. Calefacta refrigerat ora
Tertius. Arma ſiti bellúmque indicere quartus
Aggreditur. Quintus pugnat. Victoria ſexti eſt.
Septimus (Oenophili ſenis hæc doctrina) triumphat.

Candide] Inſcribitur hæc ecloga *Falco*, quòd compoſita eſt in gratiam Falconis Simbaldi patricii Romani, Protonotarii, Apoſtolicíque fiſci cuſtodis, de quo in epigrammatis mentio frequens : eſtque de moribus curiæ Romanæ. Inducitur autem *Candidus* perſuaſus à Corydone cum pecore Romam proficiſci, relictis patriis paſcuis : cujus incœpti eum ſerò pœnitet. Occaſione cujus multa dicuntur in deteſtationem avaritiæ Romanæ curiæ. *Hæc in rura*] id eſt, Romana : Præteribo enim quæ nota ſunt. *Jure antiqui ſodalitii*] id eſt, ſodalitatis & hoſpitalitatis. *Fortuna ſimillima vento eſt*] id eſt, maximè incerta, & inconſtans. *Caricæ caſæ*] id eſt, tectæ caricæ, quæ eſt herba acuta : Maro ; *Et carice paſtus acutâ. Pone*] id eſt, repone : aut depone, ut quieſcas. *Pedum*] id eſt, virgam paſtoralem quâ pedes ovium capiunt, & dirigunt : invitat autem ad potandum, nec abnuit *Candidus* : ut ſiqua petulantiùs in curiam Romanam dicta ſint, à potis dicta cenſeantur. *Animique doloribus obſtant*] Und. *Bacchus, Lyæus*, quòd curas ſolvat, & *Liber*, quod ab eis liberet, dictus eſt. *Vina ut amicitias*] quia compotando trahitur magna familiaritas, Comicus : *Qui compotrix ejus eſt.* Solomon & Cicero comparant vina & amicitias in hoc, quòd utraque, quò veteriora, eò meliora putentur. *Hæc ora*] id eſt, regio, parit bonos racemos, *ſi* hæc *vina* ſint *patria*, id eſt, in hac patria nata. Unde *Fauſtulus*, potui magis quàm verbis intentus, inquit ; *Funde iterum*] quia *Potare ſemel eſt guſtare*] id eſt, pitiſſare duntaxat. *Secundus potus*] id eſt, hauſtus, *colluit*] id eſt, irrîgat penitus os. *Tertius refri-*

refrigerat ora calefacta. Quartus aggreditur indicere ſui adhuc prædominanti *bellum. Quintus pugnat. Victoria eſt ſexti*] ſcil. *hauſtûs. Septimus triumphat*] ſcil. de ſiti. Hæc doctrina eſt ſenis *Oenophili*] id eſt, amatoris vini; ut priùs docuimus.

Cand. *Res eſt conſiliis ſecura fidelibus uti:*
Utile doctrinis præbere ſenilibus aures.
Victa ſitis, mens ægra manet, curæque ſuperſunt.

Fauſt. *ut ſedata ſitis, ſi mens ſedabitur ægra:*
Funde merum; bibe: Cardiaco medicina dolori hæc.
Utitur ad curas iſto medicamine Roma.

Cand. *Omne opus, atque labor vult intervalla: quieſcat*
Obba parùm; contra muſcas impone tabellam.
Non madet imbre dies, nec habet mox humida rorem,
Creſcere nec duris poſſunt in cotibus herbæ:
Importuna fames, labor improbus, aëris ardor
Confecere gregem macie: vix debile corpus
Spiritus æger agit; vacuâ cute pervigilat oſſa
Clunis, & exilis cava contrahit ilia venter.
Hic aries, qui fronte lupos cornúque petebat,
Nunc ove debilior, pavidóque fugacior agno eſt.
Hæc mihi (ſed nimium me ardentia vota ferebant)
Omnia divino prædixerat omine cornix:
Vix egreſſus eram limen, cùm triſtia portans
Augurium, à dextra venit, tegetiſque ſiniſtræ
Culmine conſedit, preſſoque minaſcitur ore
Vociferans, iter auſpicio prohibebat aperto.
Hei pecus infelix, quod lacte & prole ſolebas
Affluere, in noſtris licuit dum paſcere campis!
Gramina dum quæris, ſucci plus perdis eundo,
Quàm referas paſtu. Simul hîc tabeſcimus ambo:
Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res eſt conſiliis] Graphicè docet, quid curæ valeant. Quia *victa ſitis*] ſc. eſt, ſed *mens ægra manet, curæque ſuperſunt.* Ad quod Fauſtulus. *ut ſedata ſitis eſt, ſic mens ſedabitur ægra. Cardiaco medicina dolori hæc*] Hæc medicina, ſc. frequens potus eſt, medicina dolori. *Cardiaco*] id eſt, cordis, quem qui patiuntur, nimiùm ſitiunt. Unde Juven.

Cardiacus dolor.

Cardiaco

Cardiaco nunquam cyathum miſſurus amico. Dicitur autem ἀπὸ τῆς καρδίας, Quod Græcè dicitur *cor. Quieſcat obba.*] *Obba.* id eſt, lagena lato fundo. Unde à Perſio dicitur *ſeſſilis obba. Impone tabellam contra muſcas*] Tege nè à muſcis inquinetur. *Importuna fames*] quæ importuna eſt de via feſſis. *Labor improbus*] id eſt, aſſiduus, & ita improbandus. Maro. *Labor omnia vincit improbus: & aëris ardor Confecêre gregem macie*] id eſt, emaceraverunt: ſed plus eſt *confici macie*, quàm *macerari*: quia quod *conficitur*, deficit. *Venter exilis*] quia vacuus. *Divino omine*] id eſt, à diis portento, aut divinandi vim habente. Maro. *Sæpe malum hoc nobis, ſi mens non læva fuiſſet, De cœlo tactas memini prædicere quercus: Sæpe ſiniſtra cavâ prædixit ab ilice cornix. A dextra venit*] Cicero tamen, lib. 1. de divin. ſcribit *corvum à dextra*, à ſiniſtra *cornicem* facere ratum, unde hîc potiùs videtur dicendum, *à læva*: verùm addit, *tegetiſque ſiniſtræ Culmine conſedit*] ubi ſc. viſa eſt: Et quia ſola, infauſti eſt augurii, ut Plin. docet. *Teges*] dicitur *Teges.* tugurium. *Vociferans*] Eſt enim infelicis garrulitatis avis: *auſpicio aperto*] id eſt, manifeſto. *Prohibebat iter*] id eſt, perfectionem. *In noſtris*] ſcil. Mantuanis. *Quàm referas paſtu*] id eſt, è paſcendo: eſt enim *Nomen.* Simul *hîc tabeſcimus ambo: Tu*] ſcil. infelix pecus, *tabeſcis*, ſcilicet tenui victu, id eſt, penuriâ victûs, & inediâ: *Ego*] ſcilicet *tabeſco* victus curis amaris.

O Noſtræ regionis opes! O florida prata!
O campi virides! O paſcua læta, feráxque
Et nunquam ſine fruge ſolum, currentia paſſim
Flumina per villas, rivi per rura, per hortos!
Hinc pecus, hinc agri pingues, ſub ſydere Cancri,
Cùm tritura ſonat paſſim, cùm Junius ardet,
Arva virent, textæ lento de vimine ſepes
Poma ferunt, redolent ipſis in vepribus herbæ.
O nemorum dulces umbræ, mollésque ſuſurri,
Quos tecum memini gelidis carpſiſſe ſub umbris,
Turturis ad gemitus, ad hirundinis ac Philomelæ
Carmina, cùm primis reſonant arbuſta cicadis!
Aura ſtrepens foliis moto veniebat ab Euro

Et

Et baccata ſuper tendebat brachia cornus.
Ipſe ſolo recubans pecudes geſtire videbam,
Atque alacres teneris luctari cornibus agnos.
Poſt ſomnos, per gramen humi nunc ore ſupino,
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam:
Pectore nunc prono nutilantia fraga legebam.
Fauſt. *Vivere tum felix poteras, dicíque beatus:*
Sed bona, quòd nondum fueras expertus acerbam,
Vilis erat tibi, téque ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniet, (veniet ſi forſitan unquam)
Sicut capreolis ſurſum nitentibus hærent,
Stipitibus, vites, ſtringúntque tenaciter ulmos;
Sic illam tu prende manu, neu deſere prenſam:
It, redit, effigiem mutat, nec imagine conſtat,
Par Lamiis, quas nocte ferant errare per umbras.
Mobilis ut facies; ità mens deludere gaudens,
Quod dederat tollit: penſi nihil: omnia caſu
Qui nimiùm metuunt ſapiuntve, repellit, & odit.

O noſtræ] Continua ſunt verba *Candidi*. Nam Fauſtulus, ſe Latinum ſignificavit, atque in ſua patria eſſe. Omnia autem uſque adeò facilia ſunt, ut vel minima expoſitio videatur inanis: nihil tamen eſt abjectius dictu, quàm huic ſtylo congruat. *Areæ virent*] Virgilius; *Ut quantùm longis carpent armenta diebus, Exiguus tantùm gelidâ ros nocte reponat. Sepes poma ferunt*] Miram narrat fertilitatem, ſed non raram Italiæ, ubi in unius hortis, poma, vitem, fruges, & legumina non ſemel uno anno colligas. *Redolent ipſis in vepribus herbæ*] Id quoque verum eſt, quia roſæ naſcuntur. *Susurrus.* *Molléſque ſuſurri*] ſcil. fontium & apum. Maro: *Sæpe levi ſomnum fundebat inire ſuſurro.* Eſt autem *ſuſurrus* raucum & lene murmur. *Gelidis ſub umbris*] Idem, *Hîc inter flumina nota. Et fontes ſacros frigus captabis opacum. Turturis ad gemitus*] quia ejus cantus eſt gemitus. Idem, *Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab ulmo. Ad hirundinis ac Philomelæ carmina:*] Hæ enim aviculæ dulciter canunt. Maro: *Hinc alta ſub rupe canit frondator ad auras:* quod de Philomela intelligi poſſe docet Servius. *Cum primis*] Idem: *Sole ſub ardenti*

reſonant

reſonant arbuſta cicadis. Ab Euro] id eſt, Oriente. *Cornus baccata* aut *brachia baccata*] id eſt, baccis ornata, hoc eſt, cornis. Idem. *Victum infelicem baccas, lapidoſáque corna Dant rami. Et in eodem* 3. Æneid. *Baccatámque jugis Naxon. Solo recubans*] Idem. *Recubans ſub tegmine fagi. Geſtire*] id eſt, geſtu alacritatem prodere, aut voce. Idem, *Nec calamis ſolùm æquipares, ſed voce magiſtrum. Rutilantia*] *quia matura. Fraga legebam*] Idem: *Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga. Vivere tum felix poteras, dicique beatus:* ſed *bona fortuna* erat tibi tamen vilis, quòd nondum fueras expertus *acerbam.* Id vero verius eſt. Unde dici ſolet, *Dulcia non meruit, qui non guſtavit amara.* Et ſic, *Dulcia non ſapiunt, cui non guſtantur amara.* Et ideo, quia deſpecta tibi fuit fortuna, *reliquit te.*] Id quoque moraliter: quo ſuadet præſenti uti fortunâ: quia multis dilatio nocuit. Unde Lucan. *Tolle moras: nocuit ſemper deferre paratis. Quando iterum veniet*] ſcilicet fortuna. *Veniet ſi forſitan unquam*] Bona *Parentheſis:* quâ incertitudinem fortunæ ſignificat. *Sicut vites hærent ſtipitibus*] id eſt, palis, hoc eſt, ad palos. *Capreolis*] id eſt, cordulis quibuſdam ad hoc natis. *Nitentibus*] i. e. tendentibus ſurſum. *Sic prende manu*] illam, ſcilicet fortunam: *neu*] id eſt, neve *deſere prenſam*] i. e. ſemel comprehenſam. *Fortuna it & redit, & mutat effigiem, nec conſtat imagine*] i. e. nec ſervat ſemper eandem imaginem; *Par.*] i. e. ſimilis, *Lamiis*] i. e. mulieribus quæ ſe transfigurare dicuntur: *Penſi*] i. e. excogitati & deliberati nihil, ſcilicet, *habens Omnia caſu*] ſcil. faciens: *repellit, & odit, Qui nimiùm metuunt*] Unde dictum à Marone, *Audaces fortuna juvat:* aut ut alii legunt, *Audentes* vel pro *vel, qui nimiùm ſapiunt*] quia, ut Philoſophus docet, quantò plus eſt ſapientiæ, tantò minus fortunæ; quia ſapientes ſunt prudentes, omnia proſpicientes priuſquam eveniant, & ità pauca eis à caſu & fortuna obveniunt.

Baccatus.

Capreolis.

Cand. *Delicias patrii quoties reminiſcimur agri,*
Ferre tot ærumnas animo non poſſumus æquo.
Sed quo mente feror? Caſu afflictatus acerbo,

Unde

unde magis crucior, felicia tempora volvo.
Majus adest, florent vites, humilesque genistæ,
Jam spicata seges, malus jam punica multo
Flore rubet, redolent sepes albente sabuco
In patria, per rura Padi, per pascua Minoî :
Hîc verò necdum incipiunt pubescere montes.
Quod si vere solum torpet : Quid frigora brumæ
Solstitiúmque ferat, gelidis cùm terra pruinis
Albicat & rubi lo cùm cœlum incanduit æstu?
Sunt tamen hîc armenta quibus cutis uvida cervix
Non si nata jugis gemino frons ardua cornu
Luxuriásque tovis pectus ; nisi pabula carpant,
Non erit hâc tanta humectum pinguedine corpus.

Fausт. *Hæc armenta quibus caput à tellure levatur*
Altiùs, & cui sunt longa internodia crurum.
Cuncta vorant, herbas primùm, mox ore supino
Arboreas frondes, summæque cacumina sylvæ.
Hoc imbelle pecus, quod humi nascentia tantum
Gramina decerpit, vacuus jejunat in arvis.

Cand. *Quid verbis opus est ? Cunctis animantibus una est*
Conditio, Semper majora minoribus obsunt :
Agna lupo, mites aquilis sunt præda columbæ;
Innocuos delphin venatur in æquore pisces.
Unde fit hoc? certè res prodigiosa videtur.
Hæc loca si procul hinc videas è rupibus altis,
Pingue solum, & multo vestitum gramine dicas :
Quò magis approprias, tanto magis omnia sordent.

Fausт. *Hoc est Roma viris, avibus quod noctua : trunco*
Insidet, & tanquam volucrum regina superbis
Nutibus à longè plebem vocat : Inscia frondis
Turba coit, grandes oculos mirantur & aures,
Turpe caput, rostríque minacis acumen aduncum ;
Dúmque super virgulta agili levitate feruntur,
Nunc huc, nunc illùc altis vestigia filum
Illaqueat retinent alias lita vimina visco,
Prædéque sunt omnes verubus torrenda saligais.

Delicias patrii] Permanet querulus *Candidus*, ut tandem perveniat ad mores curiæ Romanæ notandos. *Und*

magi

magis crucior] quia ſummum infelicitatis genus eſt, *Fuiſſe felicem. Maius*] ſcilicet menſis floridus. *Jam ſpicata*] id eſt, in ſpicas formata. *Malus punica*] id eſt, quæ aurea mala fert. *Sabuco*, pro *ſambuco albente*] ſcil. floribus, cùm acinos nigerrimos habeat. *Per paſcua Minoî*] pro Minois per Apocopen, aut Synæreſin. *Pubeſcere*] id eſt, frondeſcere. *Quod ſi vere*] id eſt, verno tempore: de quo dictum eſt, Nunc omnis parturit arbos. *Torpet*] conſtrictum frigore jacet. *quid frigora brumæ*] ſcilicet *ferent? Quid ſolſtitium?* ſcil. æſtivale *feret?* Bruma, inquam, gelidis cùm terra pruinis Albicat: Solſtitium autem, rabido cùm cœlum incanduit æſtu. *Cutis uvida*] id eſt, glabra & nitida: Horatius; Me pinguem & nitidum & bene curatâ cute viſes. *Cervix non ſignata jugis*] id eſt, quæ nondum portaverit jugum. *Luxuriánſque toris pectus*] quod indicium bonum indicat. Virgilius Allegoricos autem vult divites omnia ingurgitare, ut docet manifeſtè *Fauſtulus*. Unde addit *Candidus, Semper majora minoribus obſunt: Agna eſt lupo præda, mites columbæ ſunt præda aquilis. Delphin*] quia *Balænas & Cete* alere dicitur, quia intrat eorum ora, & egreditur, cùm ſequentes piſciculi in alvum Balænæ demittuntur. Unde quidam latronem appellant: *venatur*] id eſt, inſidiis capit, quia nihil eſt pernicius eo. Multa autem per Allegoriam dicuntur. *Hoc eſt Roma viris*] id eſt, captatrix. Oſtentat enim ſe placidam & opulentam: & adventantes inediâ confici ſinit. *Quod noctua avibus*] quæ admirationi eſt eis, & ità circumvolantes capiuntur aut viſco, aut reti. *Lita*] id eſt, illita à lino: *Vimina*] id eſt, Virgulæ aut perticæ parvæ. Sunt præda torrenda *veribus*] alii verubus legunt: ſed & Maro *veribus* dixit, *Pars in fruſtra ſecant, veribúſque cremantia figunt. Salignis autem*] i. e. ſalicibus: quia talibus utuntur ruſtici.

Cand. *O bellum hoc! Poterit dici nihil aptiùs unquam:*
Sed procul (en!) coluber tortos in pulvere greſſus
Flectit, & exertis ſitiens ferit atra linguis.
Fauſt. *Candide, quæ moneo memori ſub pectore ſerva.*
Quando inter ſylvas graderis, defende galero

Lumina: námque rubi prætendunt ſpicula longis
Dentibus, & curvus diſcerpit pallia mucro.
Nec dipone pedum, multáque armare memento
Cote ſinum, ne te ſubitó novus opprimat hoſtis.
Et perone pedem tegit; ſpineta colubris
Plena hominum vitæ morſu inſidiantur amaro,
Et nunc longa dies æſtu facit acre venenum.
Mille lupi, totidem vulpes in vallibus iſtis
Luſtra tenent, &, quod dirum ac mirabile dictu eſt,
Ipſe homines (hujus tanta eſt violentia cœli)
Sæpe lupi effigiem morèſque aſſumere vidi,
Inque ſuum ſævire gregem, multáque madere
Cæde ſui pecoris. Factum vicinia videt,
Nec ſcelus exhorret, nec talibus obviat auſis.
Sæpe etiam mivis apparent monſtra figuris,
Quæ tellus affecta malis influxibus edit.
Sæpe canes tantam in rabiem vertuntur, ut ipſos
Vincant cæde lupos: & qui tutela fuerunt,
Hoſtiles ineunt animos, & ovilia mactant.

O bellum hoc!] Aſſentatorum more, ut Perſius indicat, laudat dictum *Fauſtuli*; quod tamen hîc amicè fieri poteſt: verùm oſtendit colubrum inſidiari cantantibus. *Exertis linguis*] ab ex & ſero. Maro. *Et linguis micat ore triſulcis.* *Defendet galero*] id eſt, largo pileo ruſtico. *Curvus mucro*] id eſt, pugio ſpinarum. *Nec depone pedum*] id eſt, baculum paſtoralem. *Multâ cote*] id eſt, duris lapidibus. *Novus hoſtis*] id eſt, improviſus, & inexpectatus ſerpens. *Et perone*] id eſt, calceamento ruſtico, crudo corio crura ambire ſolito. *Spineta*] id eſt, loca ſpinis & vepribus conſita. Maro: *Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos.* *Sæpe lupi effigiem*] Maro in pharmaceutria: *His ego ſæpe lupum fieri & ſe condere ſylvis Mœrin, &c.* Id autem Arcadibus dictum eſt evenire ſolitum: ſed ſic intelligo lupos fieri, ut ſocii Ulyſſis facti ſunt, & urſi, & leones ac porci, quòd eorum mores aſſumpſerunt: unde furaces, & rapaces ſignificat. Sed ad fabulam quoque reſpicit: nam effigiem dicit & mores. Auguſtinus docet in Italia viſum eſſe quibuſdam, quod in aſinos eſſent verſi, & ita ſubirent

Salirus. Pedum.
Pero.
Spinetum.

ſubirent onera, à conjugibus impoſita more aſinorum. *Malis influxibus*] malis influentiis. Acri profectò aceto conſpergit Romanos, quaſi verò cœlum id faciat. *Canes ovilia mactant.*] Nota allegoria in prælatos, qui ſubditos ſpoliant.

Fama eſt, Ægyptum coluiſſe animalia quædam:
Et pro numinibus multas habuiſſe ferarum.
Iſta ſuperſtitio minor eſt quàm noſtra: ferarum
Hîc aras habet omne genus, contraria certè
Naturæ res atque Deo, qui dicitur olim
Præpoſuiſſe hominem cunctis animalibus unum.
Sæpe etiam morboſa æſtas, & peſtifer annus
Ingruit: & paſſim languens pecus omne per arva
Sternitur: extincta dum balat ad ubera matris
Agnus obit, moritur duro ſub pondere taurus.
Nec modus eſt morbo, non eſt medicina veneno,
Sed vicina domus vicino à limite mortem
Haurit, & aſſiduè ſumunt contagia vires.
Iſta feras ravò peſtis rapit: utile ſemper
Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci
Dente lupi, noſtráque feræ jam jura epuleſcunt.
Can. *Heu, heu! Quàm præceps miſerum me inſania traxit!*
Credere fallaci gravis eſt dementia famæ:
Romuleos colles, Tyberim, Romanáque tecta
Audieram: & ſtudio mens eſt accenſa videndi,
Ducendique bonis in tot præſtantibus ævum.
Acceſſi cum parte gregis: tentoria demens,
Trans juga ſumma tuli, mulctralia, cymbia, ahena,
Et Cacabos & quo formatur caſeus, orbem
Fagineum, impenſam, atque operas amiſimus omnes.

Fama eſt, Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere aras ſuas Romæ, id eſt, omne genus vitiorum eſſe in honore & pretio: quod Juvenal. Sat. 1. graphicè docet, aſſerens, non niſi flagitioſos exilio & carcere dignos, ſublimari, & ideo inquit, *Aude aliquid brevibus Gyaris aut carcere dignum, Si vis eſſe aliquid. Fama eſt, Ægyptum*] Idem docet Juven. Sat. *Quia neſcit, Voluſi Bythinice, qua-*

lia demens Ægyptus portenta colit? Crocodilon adorat Pars hæc: illa pavet ſaturam ſerpentibus Ibin, &c. Multas ferarum] id eſt, multas feras. *Iſta*] ſcil. Ægyptiorum ſuperſtitio: Superſtitioſorum & delirantium religio minor eſt, *quàm noſtra*] id eſt, Romana. Quia ferarum Hîc aras habet omne genus. *Præpoſuiſſe*] ut in Paradiſo: Gen. 1. *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram. Sæpe etiam morboſa æſtas*] hoc quoq; verum. *pecus omne*] id quia paſtor dicit: ſed & homines plurimi peſtilentiâ abſumi illic quotannis ſolent. *Dum balat*] id proprium eſt ovis, ut boare bovis, & mugire tauri: *moritur duro ſub pondere taurus*] Hæc omnia nimis graphicè habentur Georg. 3. Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus conſidit, &c. *Nec modus*] id eſt, finis eſt morbo: *non eſt medicina veneno*] id eſt, infectioni venenoſæ. Ib. *Quæſitæque nocent artes: ceſſere magiſtri Phillyrides Chiron, Amythaoniúſque Melampus. Iſta feras rarò peſtis rapit*] id quidem verum; & tamen non ità multiplicantur, ut pecudes. *Opuleſcunt*] id eſt, opulentæ & divites fiunt; ut feræ ſit Nomen: nam ſi *ferè* ſcribitur, refertur ad lupos. *Credere fallaci gravis eſt dementia famæ*] proverbiale: ſenſus autem eſt, ſe tractum famâ quæ erat, omnes qui Romam accederent, ditari illùc ſuo pecore commigraſſe, & cum armis paſtoralibus, quæ graphicè enumerat. *Mulctralia*] vaſa in quæ lac trahitur & mulgetur. *Cymbia*] vaſa in morem cymbarum, in quæ transfunditur lac. *Ahena*] id eſt, lebetes ex ære factos, *& cacabos*] aliud genus vaſis, quidam *caldaria* vocant. *Et quo formatur caſeus, orbem*] i. e. vas rotundum quo imprimitur. Unde à forma *formaginem* vocat Apuleius. Unde Gallicum vocabulum. Hunc ut charum oſtendat, *fagineum*] i. e. ex fago commemorat tornatum. *Impenſam*] ſc. pecuniam. *Atque operas amiſimus omnes*] quæ erat vox corvi aliquando Romæ venum expoſiti.

Quid faciam? quò me vertam? Sperata negantur
Pabula: tot caſus, tot ubique pericula cogor
In veteres remeare caſas; & cœpta fateri
Conſiliis egreſſa malis, iterumq; per æſtus,

Et montana pati longos per ſaxa labores.
Heu pecus infelix! ô lævo ſydere paſtor
Huc avecte! Fuit multo præſtantius iſtud
Ignorâſſe ſolum, patrióque in limine tutos
Conſumpſiſſe dies, gelidis ſenuiſſe ſub antris,
Atque Padi circum ripas, Atheſíve per agros,
Aut ubi per virides campos & paſcua nota
Mincius it, vel quà vitreo natat Abdua curſu,
Conſediſſe, gregem paviſſe ſalubribus herbis.

Fauſt. *Te tua credulitas, & me mea fallit in horas,*
Vidi ego ſuprema qui proſperitatis habebant
Culmina, dum laudata petunt cecidiſſe, nec unquam
Emerſiſſe malis. Facit experientia cautos.
Hi prius explorant, & non laudata ſequuntur
Omnia; laude carent quæ ſunt meliora: fuerunt
(Non ego) quæ famam retinent, ac nomina ſervant,
Cuncta ſuis pollent vicibus. Luna, Adria, Troja,
Salvia, quas nobis memorabat ſæpius Umber,
Nomine ſunt ſolo, delevit cætera tempus.
Si minor eſt patriæ (forſan modò) gloria noſtræ,
Res tamen eſt melior: laudatæ gloria Romæ
Quanta ſit, in toto non eſt qui neſciat orbe:
Fama quidem manet, utilitas antiqua receſſit
Illi, priſca quibus maduerunt paſcua, fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit hauſtis.
Nulla pluit nubes, Tyberis non irrigat agros,
Tempus aquæductus veteres contrivit; & arcus,
Et caſtella ruunt: procul hinc, procul ite capellæ;
Hîc jejuna fames & languida regnat egeſtas.

Quid faciam] Deſperantis vox. *Et cœpta fateri Conſiliis egreſſa malis*] quod ſummè dolendum innuit Virgiliana Juno, Æn. 1. *Mene incœptis deſiſtere victam? O Lævo*] id eſt, ſiniſtro & inimico *ſydere paſtor huc avecte*] potiùs quam *advecte* dicit, quia à bonis paſcuis ad ſterilia migrâſſe dolet. *Iſtud*] ſcilicet ſterile & ſceleratum. *Patrioque in limine tutos Conſumpſiſſe dies*] repete, Fuit multò tutius. *Atheſíve per agros*] qui fluit ex Tridentinis Alpibus. Tridentum alluit, & Veronam dividit.

Mincius] fluvius Mantuanus, non longè à Mantua in Padum fluens, ſæpe commemoratus. *Abdua*] qui à Strabone *Adua* dicitur, fluvius ex Verbano lacu ortus, in Padum quoque incidit. *Verbanus* autem, ut *Larius & Benacus*, ex Alpibus ortum habet atque incrementum. *Conſediſſe*] à conſido, id eſt, locum habitationis cepiſſe: ut Æn. 1. *Vultis & his mecum pariter conſidere regnis? gregem paviſſe*] repete, ut dixi, Fuit multo ſalubrius. *Te tua credulitas*] docet non facilè credendum. *In horas*] & non *oras*, legendum. Sed ſecundùm Vallam, quia non ponitur nota incrementi, potiùs diceret *in horam*. *Vidi ego*] à certitudine argumentatur, quia plùs valet oculatus teſtis unus, quàm auriti decem. Ordo eſt: *Ego vidi eos qui habebant culmina*] id eſt, ſummitatem; *ſuprema*] id eſt, ſummæ proſperitatis: Alludit ad rotam fortunæ. *Cecidiſſe, dum petunt laudata*] quia ſæpe, quæ bona & læta vertuntur in pejus Unde dici ſolet, *Dum bene vertant*. *Nec unquam*] ſcilicet poſtquam ſemel inciderant, *emerſiſſe malis*] id eſt, caput extuliſſe è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautos*] & ideò ſenes difficulter inducuntur ad credendum. Quia multam experientiam fraudis habent. *Hi*] ſcilicet cauti. *Explorant*] i.e. exquirunt & examinant priùs. *Et non ſequuntur omnia laudata*] ſed quæ compererint bona: quia ſæpe *laude carent quæ ſunt meliora*] ſcilicet laudatis. *Non ego*] i.e. fateor, *fuerunt*] ſcilicet multa *quæ retinent famam, ac ſervant nomina*] cùm nihil habeant rei. Sed *cuncta pollent ſuis vicibus*] viciſſitudinibus: Unde Comicus, *Omnium rerum viciſſitudo eſt*. *Luna, Adria, Troja, Salvia*] hæ urbes quas *Umber*] ſc. doctus ille, cujus ſæpe meminit, memorabat nobis hoc ſemper, nè contra decorum plus quàm ut paſtori competat ſapere dicatur. *Sunt*] ſc. nunc *ſolo nomine*] quia tempus delevit cætera, quia omnia ſeneſcunt, & labaſcunt in tempore. Unde *tempus edax rerum, &c. Luna*] civitas olim Hetruriæ, ad Macram fluvium, de quâ Lucanus. *Hoc propter placuit Thuſcos de more vetuſto, Acciri vates, quorum qui maximus ævo; Aruns incoluit deſertæ mœnia Lunæ.* Interiit enim nunc, ſed regio adhuc *Lunenſis* nominatur.

Adria]

Adria] quoque urbs *Italiæ* fuit, quæ mari, cui vicina eſt, *Adria* nomen dedit: quod *Adrianum* ſeu *Adriaticum* dicitur, & interdum etiam *Adria* genere maſculino, mare ipſum quod ſuperum vocant, quia Orientem verſus in qua ora Venetiæ ſunt. *Troja*] notior eſt, quàm ut de ea quicquam dicendum ſit. *Deleta eſt Salvia*] ut aliæ multæ. *Saguntus*] in Hiſpania. *Carthago* in Africa, *Corinthus* in Peloponneſo, &c. *Si minor eſt patriæ (* forſan modo *) gloria noſtra*] Ergò & *Fauſtulus* ſe Mantuanum indicat: quia ait, *Res tamen eſt melior. Illi priſca, &c.*] *Per fontes* beneficos, in Poëtas intelligit; ut *Mæcenatem, Auguſtum, Meſſalam, Pollionem*, & ſimiles. *Aquæductus veteres*] manifeſta eſt *Allegoria. Hic jejuna fames & languida regnat egeſtas*] Selecta & apta epitheta: Nam ideo fames, quia jejuna; & ideo languidus quis ferè, quia egenus. Egeſtas n. languorem parit, ſicut & inedia: ut patet in apologo, quem Livius recitat de membris, quæ in ventrem conjuraverunt.

Hic tamen (ut fama eſt, & nos quõque vidimus ipſi)
Paſtor adeſt, quadam ducens ex alite nomen,
Lanigeri pecoris dives, ditiſſimus agri,
Carmine qui priſcos vates atque Orphea vincat;
Orphea, qui traxit ſylvas & ſaxa canendo.
Hic alios omni tantùm virtute Latinos
Exuperat quantùm Tyberim Padus, Abdua Macram,
Lenta ſalix juncum, tribulos roſa, populus algam:
Credimus hunc illi ſimilem, cui Tytirus olim
Bis ſenos fumare dies altaria fecit.
Hic ovium cuſtos, ipſo vigilantior Argo,
Daphnide nec ſolùm, ſed eo, qui dicitur olim
Admeti paviſſe greges per Theſſala rura,
Ductor & omne pecus Solymi curare magiſtrè
Dignus, & antiquo dignus ſuccedere patri,
Qui ſuit Aſſyrii pecoris poſt retia paſtor.
Iſte poteſt ſervare gregem, depellere morbos,
Humectare ſolum, dare paſcua, ſolvere fontes,
Conciliare Jovem, fures arcere lupõſque.
Si favet iſte, manet: quod ſi negat iſte favorem,
Candide, cege pecus, meliorãque paſcua quære.

Hîc tamen ut fama] Huc tendit principale inſtitutum, ut videlicet falconem Sinibaldum à largitate laudet, aut ad eam invitet, cujus gratiâ videtur tota Ecloga compoſita. *ut fama eſt*] quæ ſæpe mendax. Unde Maro, *Tam ficti pravique tenax, quam nuntia veri:* ideo addit, *Et nos quoq;*

lco. *vidimus ipſi. Paſtor adeſt*] aut quia etiam imperatores vocant paſtores, ut ſermo ſit paſtoralis; aut quia datarius, & ut dicunt eleemoſynarius eſt, & ita multorum paſtor. *Quadam ducens ex alite nomen.* Dicitur enim Falco, quod & avis notæ nomen. *Lanigeri pecoris dives.* Maro in Bucol. *Quàm dives nivei pecoris, quàm lactis abundans! Ditiſſimus agri*] Idem. Æn. primo: *Huic conjux Sichæus erat, ditiſſimus agri Phœnicum. Carmine qui priſcis vates atque*

pheus. *Orphea vincat*] More Maroniano principem ab exercitu ſeparat ut egregium ſignificet. Nam *Orpheus* unus priſcorum eſt vatum: ſicut Æneid. primo: *Reliquias Danaûm atque immitis Achilli:* ubi Achilles non excluditur à Danais, ſed excellere atque egregius eſſe ſignificatur. *Orpheaq; in medio poſuit, ſylvaſq; ſequentes. Et ſaxa*] quod Amphioni aſcribit Horatius, dicens in arte poetica, Sylveſtres homines ſacer interpréſque deorum, Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ab hoc lenire tigres rabidoſq; leones; Dictus & Amphion, Thebanæ conditor urbis, Saxa movere ſono, teſtudines & prece blandâ Ducere

adus. quò vellet, *&c. Tyberim Padus*] eſt enim Padus longè maximus fluviorum Italiæ quinq; oſtiis in mare Adriaticum prorumpens. Unde Georg. 1. *Fluviorum rex Eridanus &c. Abdua*] fluvius latus, de qua jam dixi, *Macram*] fluvium exiguum cujus meminit Lucilius, dicens, *Nulluſq;*

bdua. *vado qui Macra moratur Alnus. Macri* autem campi ſunt

acra. in medio Bononiæ & Ravennæ, & aliarum civitatum, per quas itur Romam. *Lenta ſalix juncum*] ſcil. exuperat.

lga. *Populus*] arbor frequens ad Padum, *Algam*] herbam, quam projicit aqua, quæ ad populum ſæpe jacitur. Maro, *Projectâ vilior algâ. Credimus hunc illi*] ſcil. Auguſto Cæſari. *Cui Tityrus*] id eſt, Maro: *Bis ſenos*] ut in eclog. 1. *Hîc illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis, Bis ſenos cui no-*

rgus. *ſtra dies altaria fumant. Ipſo vigilantior Argo*] cui tamen centum

entum erant oculi, quorum decem duntaxat ſomnum aceperunt. Verùm *Falco* quoque pervigil eſt avis. Unde in pigrammatis alludit de eo ad ſummum Pontificem; *Lucere ſopitis, paſtor, potes otia curis: Falco tuis Argi more gubernat oves. Daphnide*] quam tamen Theocritus & Maro doctiſſimam, & divinandi peritam inducunt. *Nec ſolum*] ſcil. *Daphnide doctior*, ſed eo ſcil. *Apolline Nomio*, qui ob interfectos Cyclopas novem annis ſpoliatus divinitate, pavit armenta Admeti regis Theſſaliæ juxta Amphryſum. *Omne pecus*] i. e. totam Eccleſiam catholicam: *magiſtri Solymi*] i. e. Hieroſolymitani, videlicet Petri; *& dignus ſuccedere patri*] ſcil. Petro papæ qui pater dicitur, qui ſcil. pater fuit. *Paſtor pecoris Aſſyrii*] i. e. Judaici, & totius Eccleſiæ, quæ prima fuit in Aſſyria. *Poſt retia*] i. e. relictis retibus factus eſt piſcator hominum. *Conciliare Jovem*] aut Deum, aut ſummum Pontificem. *Si favit iſte, mane*] Omnem ergò ſpem in *Falcone* collocandum cenſet: quod ut ſignificet, hoc argumentum excogitavit.

ECLOGA X.

De fratrum Obſervantium & Non obſervantium controverſia, poſt religionis ingreſſum,
inſcripta Bembus.

JOANN. MURMELII argumentum.

Nunc veræ & falſæ diſcrimina religionis
Narrat, oveſque piæs Carmeli ſeparat hœdis:

Candidus, Bembus, Batrachus, & Myrmix.

Maxima paſtores agitat diſcordia Bembe,
Qui Solymos colles Galilæaq; rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
Judice te: paucis, ſi non audire recuſas,
Et niſi te revocant majora negotia, dicent.
Tu pater es vatum, tu ſcis componere lites.

Jer-

Jurgiáque, & blandis convitia tollere verbis,
Te quoque Pierios fama eſt potâſſe liquores,
Et vidiſſe deas, quibus eſt cuſtodia ſacri
Fontis; & Eurotæ campos, ac Phocidis arva,
Ipſe ubi fronde ſua tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, citharam, nervos, & eburnea plectra.

Bemb. *Dicite, quandoquidem tepidos admovit ad ignes*
Nos hyberna dies, dum non ſinit ire per agros
Bruma gregem, flatu Boreas dum ſævit acuto;
Dum riget omne ſolum, tectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent ſub aquis glacialibus amnes;
Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant.

Maxima paſtores] Hac ultimâ eclogâ, quam, ut ſuperiorem, in religione compoſuit, agitur *Carmelitarum fratrum Obſervantium*, quorum partes *Batrachus* agit, & *Non-obſervantium quos Myrmix* defendit, controverſia: fictis non abs re contendentium vocabulis. Nam Μύρμηξ formica dicitur, cui ferè ſimilem habent *Carmelitæ de obſervatione* interiorem tunicam, quia piceam, aut, ut dicunt, griſeam; βάτραχος autem rana quæ nigra eſt, ut *Non-obſervantium* tunica. Maro: *It nigrum campis agmen.* Præterea, ut in fabulis eſt, ranæ elegerunt regem, ut *Obſervantes* ſub uno communiter vivunt patre. Formicæ autem in una quidem domo multos habent magiſtratus, ut *Non-obſervantes* diverſas habent culinas. Litem proponit *Candidus*, per quem ferè autorem intelligo. *Paſtores*] id eſt, *Carmelicolas*, aut fratres de *Carmelo* profectos. *Solymos*] id eſt, *Hieroſolymitanos*. *Tu pater es vatum*] Fortè *Generalem Ordinis* hoc nomine appellat, *qui pater eſt vatum*, quia *Carmelitarum*; qui filii olim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicuntur. *Tu ſeis componere*] id eſt, finire: ut, *Ante diem clauſo componet veſper Olympo.* Et in Bucolicis: *Non noſtrum inter vos tantas componere lites.* Unde qui pacto litem terminant, ſe compoſuiſſe, aut compoſitionem feciſſe dicunt. *Pierios liquores*] id eſt, hauſtus muſicos, quibus Poëta evaſerit. *Et vidiſſe deas*] id eſt, Muſas: quibus viſis, & ab eis ad *Hippocrenem* ductus Heſiodus, Poëta evaſit. Unde Ovid. Ecce

deas

eas vidi, non quas præceptor arandi Viderat. Aſcræas ùm ſequeretur oves. Neutro autem modo dicit ſe Perſius evaſiſſe poetam in principio, ſic : *Nec fonte labra prolui caballino, Nec me in bicipiti ſomniâſſe Parnaſſo Memini, ut repentè ſic poëta prodirem. Et Eurotæ campos*] Eurotas fluvius eſt Laconiæ laurifer : Unde illic Phœbus fingitur docuiſſe lauros. In Bucolicis Maro : *Omnia quæ Phœbo quondam meditante beatus Audiit Eurotas, juſſítque ediſcere lauros, ille canit. Ac Phocidis Arva*] in quibus Parnaſſus eſt mons, totus Muſis conſecratus. Ovid. Separat Ænios Actæis Phocis ab Arvis, Terra ferax. Et paulò pòſt : *Mons ubi verticibus petit arduus aſtra duobus, Nomine Parnaſſus, ſuperátque cacumine nubes. Fronde ſuâ*] id eſt, lauro. Maro in Buc. *Phœbo ſua ſemper apud me Munera ſunt lauri. Dona dedit*] ſcil ſuam citharam, quam à ſe inventam Orpheo dedit. *Nervos*] i.e. chordas, & *eburnea plectra*] id eſt, lyram heptachordam, quam invenit, cùm tetrachorda Mercurii dicatur. Horatius in arte : *Nè forte pudori ſit tibi Muſa lyræ ſolers, & cantor Apollo. Dicite*] Sic Palæmon Maronianus : Dicite quandoquidem in molli conſedimus herba. Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos. Quod hic ex induſtria mutat, quaſi per legem *Amœbæi* carminis contrarium dicens. *Tepidos admovit*] Perſius : *Admovit jam bruma foco te, Baſſe, Sabino. Boreas*] ventus Septentrionalis, dictus rex Thraciæ, quòd illinc ubi regnat ad nos veniat, flatûs eſt acuti. Unde Maro, *Et Boreæ penetrabile frigus adurit. Dum riget*] ſc. gelu, *Stiria*] gutta in longum congelata. *Torpent*] ſtagnantium more. *Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant*] Unde Cicero principio tertii Offic. Publium Scipionem dicere ſolitum ſcripſit Cato, nunquam ſe minùs otioſum eſſe, quàm cùm otioſus ; nec minùs ſolum, quàm cùm ſolus eſſet. Magnifica verò vox, & magno viro ac ſapiente digna, quæ declarat illum, & in otio de negotiis cogitare, & in ſolitudine ſecum loqui ſolitum. Ubi ſcias velim otioſum dici, qui muneribus publicis vacuus operam dat rerum cognitioni ; unde poetica ſtudia otia vocantur. Non ergò otioſus nihil agit, ſicut ceſſator.

Myrm.

Myrm. *Paſtores, genus infelix, æſtate vagamur*
Pro grege ſolliciti: ſed, cùm nos frigidus imber
Continet in ſtabulis, lites & jurgia ſurgunt.
Batr. *Qui veteres audent ritus mutare, ſuóque*
Arbitrio & nullis ducunt ſub legibus ævum,
Hi ſunt ô Myrmix, qui bella domeſtica gignunt.
Bemb. *De veteri ritu, qua conſuetudine patrum*
Rixa igitur vobis? Leges moréſque parentum
Batrache dic; dic, Cur noſtrum veniſtis in orbem
Ex Phœnice ſolo? Nos paſcua vidimus illa:
Vidimus herboſos felici uligine campos.
Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis
Fons cadit, & rauco denſum nemus irrigat amne.
Vidimus & Jordanis aquas, ubi maximus olim
Paſtor oves mergens, ſcabiem reſecavit avitam;
Amnis hic à Libano veniens, Galilæa per arva
Tranſit, & ampla lacu conſurgit in æquora magno.
Unda coit rurſum; rurſum mare fundit apertum,
Urbs ubi Romani de nomine dicta Tiberi
Unda coit; rurſum tandem Jerichunte relictâ
Intrat in infames Aſphalti gurgitis undas.
Hinc ſatis eſt nos oram omnem vidiſſe probatum:
Dicite & hinc tandem veſtras demergite lites.
Myrm. *Batrachus audaci ſemper ſeſe ingerit ore,*
Et mihi ſe præfert magno temerarius auſu.
Batr. *Non ego me ingeſſi: proceſſi à judice juſſus.*

Paſtores, genus infelix] proponit *Myrmix* litem, deteſtans eo quod qui *De obſervatione* non ſunt, qui molliorem ducunt vitam, vellent in ſuo ſtatu ſine controverſia & moleſtia permanere: Contrà, *De obſervatione* vellent omnes ſui ſimiles eſſe. *Æſtate vagamur pro grege ſolliciti*] Allegoricæs, pro victu. *Sed cum nos frigidus imber Continet in ſtabulis*] Maro Georg. 1. *Frigidus agricolam ſi quando continet imber.* Non exire autem ſtabulis, tunc dicit ibidem ſic: *cùm propriùs ſtabulis armenta tenerent. Lites jurgia ſurgunt*] Argutè: quaſi in odium jurgiorum, litem refugit. Unde *Batrachus, Qui veteres audent ritus mutare*, &c. *Hi ſunt, ô Myrmix, qui bella*

illa domeſtica gignunt] quaſi dicat, Non nos ſumus in
ulpa qui velimus in pace ſine injuria vivere; ſed qui or-
ini, & profeſſioni noſtræ injuriam inferunt per novos ri-
us: interloquitur autem *Bembus*, ſignificans ſe peritum
ccorum, & obſervationis veteris, ut idoneus comprobe-
r judex arbitrarius. *Leges morèſque parentum*] id eſt,
atrum & majorum tuorum, ad quos revocare vis. *Dic
ur noſtrum veniſtis in orbem?*] id eſt, in Europam. Ex
Phœnice ſolo] id eſt, ex Galilæa, quam *Phœnices* ſecun-
lum Strabonem habitant, & quæ eſt in *Phœnicia*. *Nos
aſcua vidimus illa*] Ut paſtoralem agere rem videantur,
non impertinentem ad Bucolicum carmen, dicit *paſcua*,
on *clauſtra*: *Felici uligine*] Uligo, inquit Servius, eſt na-
uralis terræ humor ab ea nunquam diſcedens: unde uligi-
oſus ager ſemper humidus eſt; humidus, aliquando ſic-
atur. *Vertice Carmeli vitreus uberrimus undis Fons cadit*]
d eſt, defluit. *ubi maximus olim paſtor*] Non tam de *He-
iſæo*, qui illic *Naaman Syrum* à lepra mundavit, quam de
ivo *Joan. Baptiſtâ* loqui videtur, qui ſcabiem avitam, i.e.
riginalem maculam reſecavit baptizando *Amnis hic*] i.e.
Jordanis. *Libanio veniens*] per duos fontes qui dicuntur,
Jor. & *Dan.* unde *Jordanis* nomen. *Rurſum mare fundit
pertum*] ſcilicet Tiberiadis, de quo Joan. 6. Abiit Jeſus
rans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis. *De nomine dicta
Tiberi*] pro *Tiberii*, ſcil. *Tiberias*. *Tandem Jerichunte re-
ictâ*] Declinatur hæc *Jerichus*, hujus *Jerichuntis*; ſicut
mathus Amathuntis, & multa alia. *Intrat in infames Aſ-
halti gurgitis undas?* Aſphaltus eſt, quod mare mortuum
ocant, in quod urbes illæ quinq; infames abſorptæ ſunt
gni & ſulphure propter abominabile crimen, quod ab il-
arum una *Sodomiticum* vocant. *Hinc*] i. e. ex his quæ
ixi, *ſatis probatum eſt, nos vidiſſe omnem oram*] i.e. regio-
em illam. *Dicite ergo & demergite*] i. e. obruite: *& ſo-
ite*] hoc eſt, finite tandem: *hinc*] i.e. de hac re veſtras lites.
t mihi ſe præfert magno temerarius auſu] Volunt enim, *De
bſervatione*, ut ſunt, præſtantiores haberi. *Proceſſi à judice
uſſus*] dixerat enim judex *Bembus*, *Batrache, dic*, &c.

Bemb. *Pone pedum Myrmix, & tu quoq; Batrache: Non*
Orandum armatis manibus, ſed mentibus æquis.
Batrache, dic: Myrmix animi compeſce furorem
Interea, ut venias mag s ad reſponſa paratus.
Qui furit inſanit: qui verò inſanit, amaro
Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat:
Quicquid ait, vanum eſt, quicquid molitur, ineptum.
Batr. *Bembe, genus noſtrum generiſque exordia dicam.*
Venimus Aſſyriis, ut Candidus inquit, ab oris:
Eſt pater Helias nobis, qui ſuſtulit armis
Paſtorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flammigeros ignes, qui aſcendit in æthera curru.
Bemb. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara pro pago.*
Batr. *Paſtores alii, quotquot per rura vagantur*
Omnia, ſunt rivi noſtris à fontibus orti.
Nos dedimus leges, paſcendi oſtendimus artem.
Quò magis hi peccant, qui, cum ſint ordine primi,
Primatum amittunt ſtudia inconſulta ſequendo.
Nos radix, alii rami: ſed nos quoque rami,
A veteri radice patrum jam ætate caduci.
Tradidit Helias certam paſtoribus artem,
Quâ curare greges, quâ noxia pabula fas eſt
Diſcere, & occultos imbres, ventóſque latentes:
Quive ſalutaris foret, & qui peſtifer annus,
Signa dedit; nihil omiſit quod ovilia tangat:
Sed fons ille fluens Carmeli à rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci limpidus undâ;
Tramite mutato (patet id) modo currit in auſtrum:
Sed priùs (extat adhuc vetus alveus) ibat ad ortum.
Hi curſus fecere novos: liquêre priores,
Quos dederat rivo veterum prudentia patrum.

Pone pedum Myrmix] Quia acris lis eſt; ne ex verbis ad verbera prorumpant, monet tela deponi: pro quibus paſtores pedum habent. *Et tu quoque Batrache*] Bonâ phantaſiâ priorem compellat eum, qui *De obſervatione* non eſt quaſi ardentior ſit ad arma. *Non eſt orandum*] i. e. cauſæ non ſunt ab oratoribus dicendæ coram judice armatis manibus: id enim vetant leges. *Sed mentibus æquis*

Qui

Quia disturbatis animis facilè veritas læditur. *Batrache hic*] Repetit & confirmat quod suprà dixit. *ut venias magis ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardentes irâ rarò pugnant ut decet, intenti ad ingerenda potiùs convitia: ut patet apud Virgilium in Palæmone. *Nec corda nec ora gubernat*] Unde Horat. *Ira furor brevis est: animum rege, qui nisi paret, Imperat. Quicquid molitur*] id est, cum molimine & difficultate conatur attentare. *Bembe, genus nostrum*] ut gratiam & benevolentiam judicis captet, compellat eum proprio nomine, pollicetúrque exequi ipsius jussa. *Venimus Assyriis, ut candidus inquit, ab oris.*] Dixerat enim, *Qui Solymos colles, Galilæá que rura colebant.* Judæa enim in Assyria est, cujus caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] scilicet Thesbites, de quo 3. & 4. Regum abundans mentio fit. *Qui sustulit armis*] Nescio an legendum sit, *arvis*: Quòd si legendum est *armis*, intelligam *de armis zeli*, aut *ignibus cœli*, quibus armatus, duas quinquagenas sustulit. *Qui traxit Olympo Flammigeros ignes*] ut 4. Reg. 1. *Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos.* Idem 3. Reg. 18: *Invocavi ignem qui devoravit holocaustum. Qui ascendit in æthera curru*] ut habetur 4. Reg. 2. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias, & sanctis literis perquam illustris. *Propago* autem quando *progeniem* significat, primam corripit; quando *vitem*, producit. *Pastores alii*] id, ut dixi, divus Hieronymus quoque sentit. *Nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viverent, & monasticam vitam in Carmelo agerent. *Pascendi ostendimus artem*] i.e. normam simul vivendi. *Quo magis hi*] qui nova instituta appetun, & vetera, quæ digniora & meliora sunt, immutare volunt. *Primatum amittunt*] quia dicunt se ultimos medicantium approbatos, cùm primi sint qui jussi sunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] i.e. inconsultorum, quibus novitas placet. *Sed nos quoq; rami. A veteri radice*] i.e. pullulavimus à patribus nostris: sed alii quasi per imitationem collateraliter, nos per propagationem

gationem ex vera radice : *caduci ætate*] i. e. antiquitate à prima perfectione decidentes : quod dicit, propter *No observantes*. *Tradidit Helias certam pastoribus artem*] id est formam rectè vivendi exemplo vitæ suæ reliquit, *Qui curare greges*] ut rem pastoriam (ut dixi) agere censeatur omnia ad pastores refert, ostendens officia pastoris ovium, cùm *Allegoricôs* intelligat animorum. Pastorum enim est curare greges, vitare pabula noxia; quia certis diebus saltem abstinent à carnibus : *& occultos imbres*] id est, infectiones : *& ventos latentes*] murmura, ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum primo dat verorum ventorum prognostica : *nihil omisit*] more suo *Positione* in *obmisit* primam producit, cùm Horatius, & ferè alii *omisit*, primâ brevi scribant. *Sed fons ille fluens*] *Allegoricôs*, vita religiosa. *Tam limpidus*] id est, purus & clarus. *Tramite mutato (patet id) modò currit in Austrum*] id est, in meridiem, qui amantibus, in Italia præsertim, est pestifer : quia corrumpit etiam obsonia. Juven. *Tamen hîc properat velut urgeat Auster.* Horatius, *Præsentes Austri coquite horum obsonia, &c. Allegoricôs*, vult bona instituta esse inversa atq; depravata. *Sed priùs ibat ad ortum*] scil. solis, id est ad Orientem, quia Eurus & Boreas salubres sunt venti. *Allegoricôs* intelligit, ad cœlum. *Extat adhuc vetus alveus*] per quem scilicet fons ille fluere solebat : id est, adhuc reperiuntur reliquiæ veteris religionis. *Extare* enim est, *superstitem esse* aut *super stare*, dum reliqui occiderunt. *Hi*] scil. novi qui *Non observant*.

Myrm. *Quid tibi, sive novo currat, seu tramite prisco,*
Dummodo fœcundis humectet pascua lymphis ?
Et quid de cœli quereris regione ? per Austrum
Solis iter : melior vitis, quæ respicit Austrum,
Et melior legitur Libycis de callibus uva.
Batr. *Et melior taxus Boream quæ respicit : ergò*
In Boream melius poterat decurrere rivus,
Pastores : Et curâ pecoris malesani relictâ
Sermonem de vite facis ; quasi legibus îsdem
Grex & vitis eant : nec quod discrimen in undis,

Grami-

Graminéq; & ventis nôsti, & quàm noxius Auſter
Sit pecori. Diſce à Roma: ſi innoxius Auſter,
Cur Mutinenſis agri pecudes ſunt vellere fuſco
Cur Clitumnus habet niveas? Cur Mantua molli
Lanitio excellit, Veronáq; proxima Manto?
Unde hæc multiplici rerum variantia formâ?
Non aliunde niſi à cœlis, à gramine & unda.

Bemb. *Candide utrumq; pedum procul hinc (rogo) protinus*
Inter eos hodie video bellum acre futurum. (*auſter;*
Clam cape, & auſerto: ſubter ſarmenta reconde.

Quid tibi] Ruſticè reſpondit *Myrmix*, ut doeat, *Non obſervantes* ferè doctos eſſe, & non literis, ſed perditis fluviis vacare. *Quid tibi*] id eſt, ad te: ſicut in Evangelio; *Quid tibi & mihi, mulier? Dummodo fœcundus*] id quidem verum, ſi eam fœcunditatem pariat quam *Batrachus* deſiderat. *Per auſtrum ſolis iter*] quia ſemper eſt in *Zodiaco: melior vitis*] ſcilicet eſt, quæ reſpicit Auſtrum; quia reſpicit ſolem incumbentem. Unde dictum eſt, *Deniq; apertos Bacchus amat colles. Et melior legitur Lybicis de collibus*] id eſt, *Lybiam*, hoc eſt, meridiem reſpicientibus; aut revera de Lybicis intelligit, ob eandem rem. *Et melior taxus*] Docet *Batrachus*, non eſſe reſponſum ad rem; quia licet ad Auſtrum verſa vitis ſit melior, non tamen continuò melior eſt pecori *Auſter* quàm *Eurus*: ſicut licèt taxus, quæ frigora, ſecundum Maronem, amat, (dicit autem 2 Georgicor. *apertos Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi*) præſtantior eſt ad *Boream*; non ſtatim tamen ad *Boream* eſt melius pecus. *Sermonem de vite facis*] Argutè taxat eos ebrioſitatis & vitioſitatis: quia ex abundantia cordis os loquitur. *Quaſi legibus iiſdem*] ſcilicet paſcuis iiſdem. *Grex & vitis eant*] Quod eſſe negat; quia ſæpe ubi major vini copia, minor eſt pecorum: inuens per hoc, vini copiam officere caſtitati Religioſorum. Nam *venter mero æſtuans facilè diſpumat in libidinem*, ut autor eſt Hieronymus. *Nec quod diſcrimen*] id eſt, quæ differentia, ſcilicet *ſit, & quàm noxius*] id eſt, noxius *Auſter* ſit pecori. *Diſce à Roma. Si innoxius Auſter*, &c.] id quidem manifeſtum, quia eo flante varii ge-

nerantur morbi. *Cur mutinenſis agri pecudes ſunt vellere fuſco*] i. e. ſubnigro. *Cur Clitumnus habet niveas?*] ſcil. pecudes; ſed & juvencos ac tauros, quibus in triumphis utebantur. Unde Maro *Georg.* ſecundo. *Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus Victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro, Romanis ad templa deûm duxere triumphos.* Clitumnus autem fluvius eſt in Metania quæ pars eſt Umbriæ partis Thuſciæ: de quo fluvio dicit Plinius in naturali hiſtoria, *quòd animalia quæ eum potaverint, albos fœtus procreant. Cur Mantua molli Lanitio excellit?* Eſt tamen in Euganeis mollior, ſed vicini ſunt: *Veronáque proxima Manto*] i.e. Mantuæ urbi. Uſurpativè dixit Manto, quia non utimur niſi in Nominativo, Accuſativo, & Vocativo in *o*, & Genitivo in *ûs*, à Græcis in *o* longum exeuntibus, ut Manto, Mantus. *Candide utrumq; pedum*] quia depoſuerunt pedum, i. e. baculum paſtoralem, ſed non longè à ſe rejecerant: nè à verbis ad verbera pervenirent, monet ſedulus paſtor Bembus ſecretè Candidum, ut utriuſque pedum *ſubter ſarmenta recondat*] Sarmenta autem, quia non omnes Gallicum noſcunt, ſunt putamina & reſectamenta vitium.

Batr. *Bembe mihi tecum ſermo eſt: dum vîximus unà,*
Dum commune pecus nobis fuit, heu! mihi quantum
Dedecus, (heu!) quot ſunt pecudes incommoda paſſæ!
Non merſare gregem fluvio, nec vellera certis
Temporibus (ſicut mos eſt) tondere licebat:
Nudabant ſpineta pecus, nudata ſecabant
Terga rubi, ſcabie cutis aſpera, tabidus humor
Peſtis, & in totum ſerpebant ulcera corpus:
Multa igitur refert pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ potent, & quâ regione moremur.
Dic mihi, dic Myrmix, Priſcum cur lana colorem
Perdidit? hæc gregibus quidnam nova vellera fecit?
Cur pecus eſt nigrum quod erat melioribus annis
Clarum? Immutârunt mutati vellera humores.
Bembe ad te redeo, paucis abſolvere nitar.
Sed quò digna omni tua ſit ſententia laude,
Vera loquar: Tu jura tenes; ego facta docebo,

Judi-

Judicium reddit verum enarratio vera.
His animadverſis, ægrè tot damna ferentes
Venimus ad fontem; rivúmque à vertice ſummo
Scrutari mihi cura fuit: Tu, provide Myrmix,
Interea nidos avium, vel dorcada parvam
Venabare tuæ quæ dona darentur amatæ.
Myr. *Bembe, vides ut aperta in me convitia torquet?*
Auguror iſtâ manu lis eſt, non ore agitanda;
Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ.
Cand. *Batrache, nè verum taceam, linguoſior æquo es.*
Jurgia bilem acuunt, convitia pectus acerbant.
Non tibi cum puero res eſt, nec homuncio Myrmix
Res male tuta viros lingua irritare proterva.
Batr. *Da veniam Myrmix; amitam proferre volenti*
Neſcio quis mihi miſit in os malus error amatam.
Myrm. *Do veniam, cave nè rurſum me voce laceſſas.*

Bembe, mihi tecum ſermo eſt] Quaſi dicat, in hoc homine nihil video rationis. *Dum viximus und*] id eſt, priuſquam per reformationem (ut aiunt) à *Non obſervantibus* ſejuncti ſumus. *Heu! mihi quantum dedecus, (heu!) quot ſunt pecudes incommoda paſſæ!*] quaſi dicat, maxima &innumera. *Nec merſare gregem fluvio*] id eſt, debitam curam animis adhibere. *Nudabant ſpineta pecus*] id eſt, mundanæ cogitationes & converſationes: nam litera ut dicunt, aperta eſt. *Tabidus humor*] vitium carnis. *Multum igitur refert*] id eſt, diſtat & ad rem facit. *quæ pabula*] De ſpiritualibus intelligit. *Priſcum cur lana colorem perdidit?*] Quia priùs, ut ex aulæis comprobaverunt, *Obſervantes* uſi ſunt veſtibus piceis, ſeu griſeis, qualibus adhuc in nonnullis utuntur fratres illiterati, quos *Converſos* vocant. *Nova vellera*] quia nunc nigra ſunt intrinſecus indumenta, quod factum dicunt, ut unius videantur gregis. Quia enim piceus color (ut in fratribus *De Franciſci* videmus) tam varius eſt, concluſerunt in nigrum immutare, quem *De obſervatione Italica* reſpuunt putantes natalem & ſine fuco factum magis congruum religioni: quod & Maro cenſuit, dicens, *Nec varios diſcet*

mentiri lana colores. Veritas enim præſtat mendacio. *Quod erat melioribus annis Clarum*] Si de exteriore loquitur, non videtur procedere: quia omnes adhuc candidam ſervant chlamydem. Dicamus ergo *clarum*] id eſt, ſubnigrum qui reſpectu planè nigri clarus eſt. *Vellera*] vulgò gemino *ll* ſcribitur: quia tamen à *velando* venit, poteſt ſimplici ſcribi. *Vera loquar*] Oratoriè juxta Rhetorum præcepta præ ſe fert fiduciam. *His animadverſis*] ſcilicet malis quæ pecori obvenerant. *Venimus ad fortem*] ſcilicet religionis. *Vel dorcada*] *Dorcas*, Græcum eſt: Latinè caprea dicitur, id eſt, capra ſylveſtris. *Tu provide*] Ironicôs id refert. *tuæ quæ dona darentur amatæ*] Id amarè, ſed utinam non veré. Unde Myrmix, *Bembe, vides, &c. Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ*] Id autem acerbius contra ſe fatetur Myrmix, id eſt, non obſervans, ut ſe longe à Dominico conſilio abhorrere ſignificet, qui auferenti pallium docet potiùs tunicam addere, quàm in pugnam procedere, aut litem inutilem fovere. Verùm quia neutrum decent convitia, accedit *Candidus* livoris expers: *linguoſior*] id eſt verboſior, *æquo*] id eſt, quàm æquum & honeſtum eſt. *Jurgia bilem*] id eſt, choleram, quæ ſtomachum movet. Quia ſermo durus ſuſcitat furorem.

yrmix. *Nec homuncio Myrmix*] id jucundè: quia *Myrmix*, ut dixi, formica interpretatur, cui robur pro modulo corporis maximum ineſt, quia grana majora ſe infert interdum, & ova ſua ſe quoque majora transfert. *Viros*] quaſi dicat animoſos, & mares animos. *Amitam proferre volenti*]

mita. *Amita* patris eſt ſoror, ut *matertera* matris: cui honeſtiùs

latertera. quàm amatæ mittantur munera. Cætera nota, ut hæc ferè nota putem.

Batr. *Alveus excelſa ſaliens de rupe, lacunam*
Foderat, & clauſis ripas æquaverat undis.
Gurges erat textu ſylvarum umbroſus opaco:
Denſaq, ſepierant triſtem ſpineta lacunam.
Mille venenorum ſpecies in gurgite vidi,
Mille ſecus ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas ſinuoſo ſerpere greſſu.

Ob-

Obſtupui, & rapido rediens ad ovilia curſu,
Incipio paleas furcâ verſare tricorni:
Ecce! caput tollit coluber, linguâq, triſulcâ
Sibilat, inflantur fauces, nepa lividâ tendit
Brachia; ventroſus profert veſtigia bufo;
Vipera per ſtipulam ingrediens ſtrepit, O loca dixi,
Non pecori tantùm, verùm & paſtoribus ipſis
Noxia! mox grege diviſo, de ſedibus illis
Paſcua quæſitum triſtis meliora receſſi,
Pérq; iter antiquum fontis nova flumina duxi
In campos, ubi prima ſuos aurora colores
Explicat, & croceos Phœbi redeuntis ad ortus.
Hîc mihi fœcundæ pecudes, hæc paſcua læta,
Et ſine labe liquor, dulces ſine crimine lymphæ:
Hæc loca primævi ſunt quæ coluere parentes.
Signa caſæ ſuperant, puteus, carioſaq; ligna
Fixa ſolo, ſejuncta pedum diſcrimine ſeptem,
Et focus, & lacerâ quæ cingitur area ſepe.

Alveus excelſa] Docet *Batrachus*, quid in fonte videret, dicens. *Alveus*] id eſt, rivus ſaliens de excelſa rupe, *foderat*] ſcil. precipiti caſu, *lacunam*] id eſt, receptaculum aquarum & ſordium. *Gurges*] id eſt, vortex aquarum. *Spineta*] id eſt, ſpinæ denſæ. *Sepierant*] id eſt, ſepimento quodam clauſerant. *Ego vidi mille ſpecies venenorum*] id eſt, pravarum traditionum, & malorum morum. *Ad*] i. e. juxta, *lymphas*] id eſt, aquas: id eſt, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. *Obſtupui, &c. Furcâ tricorni*] id eſt, tria cornua habenti, *Nepa livida*] id eſt, ſcorpius habens venenum lividum ſub cauda. Sed hic dicit *livida Brachia*] id eſt, chelas liventes. *Ventroſus*] id eſt, habens magnum ventrem. *Bufo*] id eſt, rana Venenoſa. *Vipera*] id eſt, aſpidum peſſima, ſic dicta, quòd vi pariat, quia non poteſt edere fœtus ſuos, quos ore concipit, & patrem concipiendo necat; ſed ipſi vicini partui, aut jam maturi ad partum dentibus ſecant ventrem maternum, atq; ita vipera neq; patrem neq; matrem vidit unquam incolumem: quod benignitate nature in nos efficitur nè tam noxia peſtis multipliceur. *Paſcua quæſitum triſtis meliora*

receſſi] *Quæſitum*, ſupinum, i.e. ut quæram, aut quæſiturus meliora paſcua. Unde docet *Obſervantes* diſceſſiſſe propter pravos *Non obſervantium* mores. *Perq; iter antiquum*] juxta traditionem primorum patrum. *In campos ubi prima ſuos*] i. e. orientem verſus, ſicut priùs dictum eſt, ad ortum. *Croceos ortus Phœbi*] ſcil. ſolis. *Hæc loca primævi ſunt quæ coluere parentes*] Manifeſta eſt ergò *Allegoria*] Nam per orientem, eorum puram & ſalubrem ſignificat vitam, per meridionalem plagam & auſtrum, vapidam & mollem; ut ventus ille plumbeus & tepidus eſt. *Ligna caſæ*] ſcil. paſtoralis, *carioſáq; ligna Fixa ſolo, ſejuncta pedum diſcrimine ſeptem*] Tantum enim ſpatii cellis ſingulis congruit, & *focus* ſcil. communis, quo ignis fovetur: *& area*] i.e. locus ſpatioſus in medio clauſtri; circum quem porticum deambulacra faciunt. *Cingitur ſæpe lacera*] *Allegoricè* ſignificat clauſtrorum muros dirutos, & pervios à *Non obſervantibus* factos.

Myrm. *Cura viris levibus rerum ſolet eſſe novarum:*
Propterèa certè nova paſcua quæris & omnes
Fingis inauditos, & vis novus autor haberi:

Batr. *Cura viris gravibus rerum ſolet eſſe ſuarum;*
Propterea Myrmix nimis à gravitate recedit.
Hæc novitas non eſt novitas, ſed vera vetuſtas:
Religio & pietas patrum inſtaurata reſurgit,
Quam tua corrupit levitas & nota tuorum
Segnities. Igitur, ſi quis labentia tecta
Erigat, & ſterilem qui mauſuefecerit agrum,
Judice te, damnandus erit. Non ponitur arbor
Altera, ſed veteri inſeritur bona virgula trunco:
Segne priùs lignum, noſtro fit fertile cultu.

Myr. *Quamvis pingue tuo pecori ſit gramen, & unda*
Defæcata; tamen multæ cum matribus agnæ
Interière: lupi & paſtæ meminêre volucres.

Batr. *Hæ fateor, quæ dira tuæ contagia peſtis*
Accepêre, etiam procul aſpicientibus obſunt:
Tantum virus ineſt, veſtri vis tanta veneni.
Propterea magis atque magis diſcedere, ſemper
Eſt animus: patitur pecus hæc incommoda noſtrum

Sola;

Sola ; quod in vaſtam nondum diſceſſit eremum,
Nec ſatis à vobis procul in deſerta receſſit.

Myr. *Batrache, de gregibus mentiris plurima noſtris :*
Certè alienarum tibi cura ſuperflua rerum,
Et temere aſſumis partes cenſoris iniqui.
Cur mihi, qui paſco cujum pecus, iſta tueri
Non licuit ? Soliſne domus mea cognita vobis ?

Cura viris levibus] Quanquam id ſtrenuè cavet *Batrachus*, nè res novas dicatur molitus : tamen cum aliud non poſſet, id falſò objicit *Myrmix*. *Et vis novus autor haberi*] Hoc eis objicitur, quia ad reformationem alios vocant aut compellunt. *Cura viris gravibus*] Subtilis reſponſio, diverbium diverbio retundens. *Hæc novitas non eſt novitas*] id eſt, quam dicis eſſe novitatem, non eſt novitas, ſed vera vetuſtas. Unde manifeſtè dicit, *Religio & pietas patrum inſtaurata*] id eſt, in ſtarum & formam priorem reducta (unde veriùs dicitur *inſtauro* quàm *reſtauro*) *reſurgit*. *Et nona tuorum*] ſcil. confratrum. *Qui manſuefecerit agrum*] Redit ad tranſlationem propter ſæpe dictam cauſam, nè videlicet non paſtoralis agatur res. *Segne*] i.e. tardum & infæcundum, quamvis pingue. Docet etiam inter eos, qui ſe obſervantes dicunt, adhuc eſſe morbidos, & multos interiiſſe : ad quod *Batrachus*, *Hæ fateor*] fateor, quòd hæ oves interiêre, *quæ diræ tuæ contagia peſtis Accepere*] i.e. quæ infectæ ad nos venerunt, nec ſe purgari permiſerunt. *Tantum virus*] i.e. venenum. *Quod in vaſtam nondum diſceſſit eremum*] i.e. quod nondum penitus à communione veſtra diſceſſit. Dicitur autem *eremus* ſine aſperatione, genere fœminino, & mediâ longâ ; quæ tria inverti ſolent. *De gregibus mentiris plurima noſtris*] cùm aliter ſe purgare nequeat, ad convitia reſurgit. *Cur mihi qui paſco cujum*] Dictum id putò pro *Cujumcujum*, i.e. cujuſcunq; pecus. *Iſta tueri*] i.e. proſpicere quæ tu mihi objicis. *Soliſne domus mea cognita vobis*] i. e. vídetis vósne ſoli infectionem (ut dicitis) domûs meæ, quam nos ignoramus?

Batr. *Æthiopes unâ quoniam nigredine ſordent,*
Ille color nulli vitio datur : omnibus idem
Vultus, & alterius ſiquis reprenderit ora,

Et ſua damnaret Pecori, pecoriſq; magiſtris
Fæx eadem, ſcabies eadem, cutis & color idem.
Bemb. *Parcite, jam ſatis eſt lis intellecta, diéſq;*
Inclinata cadit, jam poſt juga ſumma ruit ſol.
Audite ô magni generis longæva propago,
Lite ſuper veſtra quæ fit ſententia noſtra.
Myr. *Batrache, me audaci toties ſermone laceſſis.*
Batr. *Non ego, ſed non æqua magis te cauſa laceſſit:*
Judiciúmq; timet ſibi mens malè conſcia juſtum.
Can. *Quando inimicitias tempus deponere rurſum,*
Veſtra novas lites væcordia ſuſcitat: ergò
Perpetuis hæc rixa odiis æterna manebit.
Quæ nos debilitas capitis, quæ inſania vexat?
Non pudet his uti tanto ſub judice nugis?
Ergo animis audite æquis, odiiſq; ſepultis,
Ultima doctiloqui quæſit ſententia Bembi.
Bemb. *Ferte per antiquos patrum veſtigia greſſus,*
Et veteres ſervate vias: revocate vagantes
Per valles & ſaxa greges, per luſtra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.

Æthiopes unâ] Graphicè docet quare illi non videant ſuam deformitatem ſuaq; vitia: quia omnes tales ſunt. *Ille color*] id eſt, niger. *Fæx eadem*] id eſt, infectio. Quia verò ad manifeſta uſq; convitia proceſſum eſt: nè ultrà progreſſio fiat, dicit Bembus *Pareite*] i. e. abſtinete à convitiis; quia lis eſt jam ſatis intellecta, diéſque inclinata cadit. *Audite O magni generis longæva propago*] quia eos ab antiquitate laudat, timet jamdudum Myrmix cauſæ ſuæ; unde non attendit ad judicem, ſed ad convitia dicta, dicens, *Batrache me audaci toties ſermone laceſſis*] i. e. provocas ad iram. *Non ego*] ſcilicet, te laceſſo. *Sed magis*] i. e. potius, *laceſſit te cauſa*] ſcilicet, tua *non æqua*] i. e. iniqua: *Judiciumque timet ſic mens malè conſcia juſtum*] Multæ & egregiæ ubique ſunt ſententiæ, quas memoriæ commendâſſe profuerit. Interloquitur *Canâidus* qui director videtur utrorumq; litigantium; quia pro eis judicem delegit. *Quando*] Ordo eſt, *quando tempus*] ſcilicet eſt, *deponere inimicitias*, tunc ſc. *veſtra væcordia*] id eſt, perverſitas

verſitas cordis *ſuſcitat rurſus novas lites. Ergò*] indignanter id dicit. *Non pudet his uti tanto ſub judice nugis?*] Magni facit autoritatem judicis, ut ſententiæ ab eo datæ majus ſit pondus. *Ergò*] quia id decentius & honeſtius eſt, quàm odiis progredi. *Animis audite æquis, odiiſq; ſepultis*] i. e. ſopitis & oppreſſis. *ultima*] id eſt, ut dicunt, *definitiva ſententia.* Eſt autem hæc, *Ferte per antiquos, &c.* id eſt, Incedite more majorum veſtrorum. *Revocate vagantes per villas*] i. e. qui aberrant à Carmelo, qui mons eſt; id eſt, à vera Religione in Carmelo inſtituta. Intelligere autem potes molliter viventes. *Et per ſaxa*] id eſt, dura & aſpera mundanarum curarum, *& per luſtra ferarum*] id eſt, lupanaria: quia meretrices *lupæ*, quæ feræ ſunt, dicuntur; & *luſtra* ob id etiam *lupanaria.* Secluſâ autem Allegoriâ remotiore, manifeſtè vult errantes in perniciofis inſtitutis & moribus ad rectam reduci Religionem, quæ antiqua eſt. Unde concludit, *Figite in antiquis iterum magalia campis*] *Magalia* (ut dixi) & *mapalia* Pœnorum linguâ ſunt *tuguria*, & quaſi paſtorales caſæ. Vult ergò præſtare, in antiqua vivere paupertate, dummodo ſancta majorum ſuorum ſervent veſtigia.

FINIS.

Index digestus juxta seriem Alphabeti, continens Vocabula difficiliora quæ in *Badianis* Commentariis sparsim exponuntur.

A

ABdua, 144. 146
Acernus 23
Adulta seges 2
Ænobarbus 75
Æolus 121
Ærarium 73
Æsopi patinæ 75
Æstimo 32
Alauda 102
Alchimia 92
Alcides 58
Alææ 101
Alea 116
Alius 63
Alma 20
Alter 61
Amator 8
Ambages 7
Amens 13
Amynticus 18
Angina 126
Anteire 27
Antenne 116
Antiquus 2
Aonius 73
Apella 32
Appendix 20
Acaris 43
Argus 145
Arma 97
Arnicolæ 131
Artocreas 117
Athos 119
Asphaltus 151
Assurgere 86
Astus 57. 93
Athesis 143
Atrides 59
Aucupium 96
Augustus 70
Avarus 56. 94
Aversor 41
Averto ib.
Avertor 42
Auster 7

B

BAccatus 137
Bacillum 73
Baldus 31
Barathrum 111
Bardi 102
Bardocucullatus ib.
Bardus ib.
Belides 58
Beblis ib.
Bifidus 65
Bimestris 52
Bombyces 74
Bombycinus ib.
Boreas 85
Bustum 40
Bruma 70. 125
Bryses 59

C

CAdus 126
Campe 125
Calces 23
Calices 4
Canis sirius 55
Capreolus 137
Carbo 29
Cardiacus dolor 134
Cardo 8. 34
Carmelus 119
Carthusia ib.
Casa 31
Casses 51
Cassiopeia 12
Catones
Catus 9
Caula 10
Causari 15
Centauri 13
Ceraunia 5
Ceres 15. 12
Chryseis 59
Cicones 58

Cimex 116
Circus 77
Cithara 72
Cloaca 118
Codrus 76
Cœnacula 65
Coitus 21
Condere 70
Concinnius 68
Concitare 89
Coryli 127
Crocodilus 62
Crudus 78
Cruentus 56
Crumena 73
Cura 3
Curare 44
Cymbia 68

D

DEianira 59
Demens quis. 86
Demoliri 31
Dentale 15
Dibaphus 74
Discrimen 32
Dissimulare 51
Domina 40
Dryades 39
Dryas 121

E

EBusus 97
Enuclare 4
Epicedium 40
Epitaphium ibid.
Erebus 111
Erymnis 45
Euridice 60
Examen 126
Excubare 38
Exhaustus 49
Extimo 32
Extemplo 113

F

FAcula 54
Facula 96
Falco 146
Farrago 73
Fasces 90
Fascinare 8
Fastidium 14
Fatum 24
Faxo 72
Feralis 51
Fides 83
Fistulicen 102
Fœnisecæ 90
Fœta 126
Fœtare 20
Fœtura 123
Fulica 61
Fulminare 59

G

GAlatea 51
Galbula 121
Galerus 140
Ganea 56. 80
Garganus 119
Gener 15
Graiæ 66
Gynæceum 129

H

HAmadriades 39, 112
Harculus 31
Harpye 65
Hebrus 46
Hedera 45
Hernicus 55
Hilarare 29
Hippodamia 59
Hippolitus 58
Hispidus 117
Hyæna 62
Hyems 85
Hymen 6
Hymenæus ibid

I

IGnis pro Amore 3
Iliacus 105
Illætabilis 20
Immaturus 45
Impendere 34
Imperiosus 56
Improbus ibid
Incestare 65
Inconsultus 35
Indigena 121
Indignabundus 56
Indignus 70
Iners 4
Ingemere 3
Insomnia 46
Insomnis 44
Ira aëris 31
Jurgia 33

L

Lævus 143
Lætamen 87
Lamiæ 125
Lampyris 15
Lappa 126
Larvæ 115
Laureta 119
Laverna ib.
Lavinia 59
Lena 56
Levis 36
Levitas 51
Libethrides 54
Libethris 121
Ligo 90
Linter 20
Liquor eris 18
Lucullus 73
Ludere 20
Lumina 41, 52
Luna 144
Lupa 79
Lupanar ib.
Luscus 8
Lustra 116
Lyæus 16
Lymphaticus 13

M

Macra 146
Maga 56
Magalia 50
Malis avibus 83
Mantis 116
Manubrium 79
Marisca 125
Masculus 81
Meditari 53
Medusa 62
Melampodion 116
Melampus ib.
Melotæ 85
Miles 22, 32
Milium 116
Milvus 119
Mimus 81
Mincius 144
Mimus 85
Modus 55
Moses 105
Mulctralia 68
Mugire 85
Myrrha 58

N

Nænia 40
Naiades 39, 66
Napæa 39, 112
Narcissus 24
Nauci pendere 116
Neara 85
Nodus Herculis 72
Nomius 105
Noster 18
Nugæ 78
Nugari 50

O

Obba 20, 135
Obductus 50
Oenophilus 16
Oenophorum ib.
Oestrum 126
Ogdoas 128
Olympicus 83
Olympus 6
Ominia 1
Onocrotalus 11
Opera 18, 12
Orare quid differat ab *adorare*
Orcus 4
Oreades 93, 11
Oreas 12
Orexis 4
Orgia 23
Orpheus 14
Ossa 53

P

Padus 18, 53
Pan 12
Pannosus 29
Papyrus 11
Paranymphus 13
Parnassis 4
Parnassus ib.
Pasiphae 58
Pastillus 11
Pastinum 9
Pastus
Patulus 1
Pauperies 1
Peculia 12
Pedica
Pedum 14
Penula
Perna
Pero 14
Petaso 9, 12
Philtrum 4
Phlegethon 39
Piaculum 127
Pietas ib.

Pileolus 72
Pilum 90
Polenta 85
Polyhymnia 54
Polymnia ib.
Pondo 37
Popinæ 118
Popolare 52
Poſthabere 33
Præcordia 8, 65
Præcox 45
Proſpicere 22
Proximare 16
Pruina 80
Pyramis 87
Pyrrhus 76
Pythagoras ib.

Q

Quàm 24
Quando 3, 83
Quo 36

R

Abula 96
Rebecca 58
Referre 50
Rhodope 53
Roſtrum 6
Rulla 15

S

Alax 56
Salignus 50
Scylla 57
Securis 90
Securus 32
Semiramis 58
Sentes 126
Septiſoris 54
Seres 74
Sericus ib.
Serræ inventio 80
Servitium 49
Serus 17
Setoſus 121
Simulare 51
Sina 119
Sirenes 24
Soliſoſſores 90
Solivagus 42
Sopitus 50
Sopor 2
Soracte 119
Sortiri digitis 5
Spelæa 118
Spicatus 15
Spinetum 140
Spiritus 38
Squarroſus 73
Stimulus 90
Stiria 85
Stiva 15
Stratus 4
Striges 125
Stygius 111
Super 6
Suprà ib.
Surculus 38
Suſpicere 111
Suſurrus 136
Sylvanus 39
Syrtes 7

T

Abeſcere 69
Tantalus 13
Teges 135
Telum 48
Tempe 54
Tentans 50
Tethys 121
Tetricus 28
Tibicen 102
Tytirus 18
Toſnus 16
Trivia 8
Turgidus 7
Tyberis 53
Tyndaris 57

V U

Vecors 92
Venus 33
Venticulus 16
Verna 20
Vertex 31
Vimen 9
Vindemia 95
Vinetum 16, 80
Virtus 65
Vites 90
Vitta 111
uligo 152
umber 52
ulva 52
urina 40

FINIS.